

Riigieksam ühiskonnaõpetuses 2003/2004

Eksamit ette valmistav komisjon:

Anu Toots	TPÜ Sotsiaalteaduskond
Epp Lauk	TÜ Sotsiaalteaduskond Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond
Hans Dsiss	TÜ Tartu Ülikool Sotsiaalteaduskond Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond
Hella Möttus	Nõmme Gümnaasium
Jelena Hlebova	Sillamäe Astangu Kool
Juhan Tamme	Lasnamäe Üldgümnaasium
Katrin Kello	Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskus
Leili Möldre	Järveotsa Keskkool
Maidu Varik	Kuressaare Gümnaasium
Mare Räis	REKK
Raul Narits	TÜ Õigusteaduskond
Rein Toomla	TÜ Tartu Ülikool Sotsiaalteaduskond Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond
Riina Muuga	Türi Majandusgümnaasium
Riina Raja	Otepää Gümnaasium
Sulev Valdmaa	JTI Kodanikuhariduse Keskus

Eksami sisu

Eksami ülesanded koostati RÕKi üldosa ja ainekava alusel.

Nüüdisühiskond. Ühiskonna mõiste. Võim majanduses, riigis ja inimsuhetes. Võimu tunnused ja teostamise meetodid. Avalik ja erasektor. Riigi mõiste. Tsiviilühiskond. Majandussfäär. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Huvid. Pluralismi olemus ja tähtsus. Sotsiaalsed probleemid. Healuriik. Infoühiskond. Ühiskonna jätkusuutlikkus ja ühiskonnaelu valdkondade seotus.

Ühiskonna valitsemine. Osalus- ja elitaardemokraatia. Sotsiaalsed liikumised ja erakonnad. Poliitilised ideoloogiad. Valimised: funktsioonid, erinevad valimissüsteemid, valimiskäitumine, valimiste tulemused. Kõrgeim seadusandlik võim. Kõrgeim täidesaatev võim. Bürokratia. Korruptsioon. Riigipea. Kohtuvõim. Võimude lahusus. Opositsioon. Kohalik omavalitsus.

Ühiskonna majandamine. Ühiskonna majandusressursid. Riik ja majandus. Majandusarengu planeerimine liberaalses ühiskonnas – majanduspoliitika. Majanduse regulatsioon seaduste, maksu- ja rahapoliitika ning turumehhanismide abil. Makromajanduse põhinäitajad. Välismajanduspoliitika. Euroopa Liidu fiskaalpoliitika ja ühisturg.

Indiviid ühiskonnas. Sotsiaalne staatus ja sotsiaalne mobiilsus. Majanduslik aktiivsus ja heaolu. Ühishüved. Sotsiaalne turvalisus: sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi. Euroopalikud põhimõtted sotsiaalkaitse alal. Sotsiaalsed rollid. Indiviid ja riik. Eesti Vabariigi olulisemad õigusaktid (õpetaja valikul). Inimõigused. Kodakondsus. Kodanikuõigused ja -kohustused. Riigi- ja kodanikukaitse.

Kaasaja maailma mitmepalgelisus. Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma mitmekultuurilisus. Riikide sotsiaal-majandusliku ja poliitilise arengu erinevused. Globaalprobleemid: rahvastiku-, keskkonna- ja sotsiaalsed probleemid. Maailma ühtsuse ja vastastikuse seotuse suurenemine. Infotehnoloogia mõju maailma arengule.

Rahvusvaheline suhtlemine. Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Tähtsamad maailma- ja regionaalorganisatsioonid. Euroopa integratsioon. Eesti riigi rahvusvaheline asend.

Eksami eesmärgid

Eksami eesmärgid lähtusid riikliku õppekava üldosas sätestatud eesmärkide ja eeskätt ainealaste eesmärkide püstitusest. Kontrolliti kõigi õpitulemuste saavutatust (teadmised, oskused, hoiakud) vastavas õppeaines.

Eesmärgiks oli selgitada kuivõrd õpilane:

- tunneb kaasaja ühiskonna kujunemise põhijooni, kaasaja ühiskonna struktuuri ning korralduspõhimõtteid;
- omab ülevaadet kaasaegse majanduse toimemehhanismidest;
- teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone;
- oskab iseloomustada riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdisaegseid sotsiaalpoliitilisi süsteeme, kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentse;
- tunneb demokraatia reegleid, inim- ja kodanikuõigusi, Eesti Vabariigi põhiseadust ja «Kodakondsuse seadust» ning teisi olulisemaid õigusakte;
- oskab adekvaatselt määratleda oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas, töötada ja elada turumajanduslikus ühiskonnas, osaleda ühiskonnaelus, kaitsta oma huve ja õigusi;
- oskab koguda massimeediast sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada.

Riigieksam ühiskonnaõpetuses toimus 25. mail 2004. aastal ja lisaeksam 10 juunil.

Eksami vorm oli kirjalik ja kestvus neli tundi. Eksami ajal oli eksaminandil kasutada Eesti Vabariigi Põhiseaduse tekst vastavalt kooli õppekeelele.

Eksamitöö koosnes kahest osast: arutlus ja ülesanded. Arutlemiseks oli kuus teemat ja selle osa maksimumtulemus võis olla 20 punkti. Ülesannete edukas lahendamine tõi eksaminandile 80 punkti. Ülesandeid koostati seitsmel teemal ja igal neist oli erinev osakaal. Ülesannete teemad:

1. Nüüdisühiskond (10 p).
2. Ühiskonna valitsemine (10 p).
3. Ühiskonna majandamine (10 p).
4. Indiviid ühiskonnas (20 p).
5. Kaasaja maailma mitmepalgelisus (10 p).
6. Rahvusvaheline suhtlemine (10 p).
7. Põhiseaduse tundmine (10 p).

Õppekirjandusena on gümnaasiumis kasutusel L. Möldre, A. Toots. Ühiskonnaõpetus XII klass. Tallinn, 1999. Eksamiks valmistumisel võis kasutada ka V. Peebu ja P. Kama õpikut Ühiskonnaõpetus. Tallinn, 1997.

Kodakondsuseksami ja gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksamite ühitamisest.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksamiga sai üheaegselt sooritada ka kodakondsuseksamit. Vastavalt Kodakondsuse taotleja Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmise eksami läbiviimise korrale, mis kinnitati Vabariigi Valitsuse 14. jaanuari 2002. a määrusega nr 14. sätestati Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmise eksami sooritamise gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksami osana.

Gümnaasiumide ja kutseõppeasutuste õpilased ning eksternid pidid oma vastavast soovist teatama kooli juhtkonnale kirjalikult samaaegselt ühiskonnaõpetuse riigieksamile registreerimisega.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksam sisaldas vastavalt määruse iga § 2 lõikes 2 sätestatud valdkonna kohta vähemalt kaks küsimust. Neile tuli vastata eesti keeles.

Testi vormis kontrolliti Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmist järgmistes valdkondades:

- 1) Eesti riigikorra põhialused, mis on sätestatud Eesti Vabariigi põhiseaduse I ja III peatükis;
- 2) igapäevase elamise põhiõigused, vabadused ja kohustused, mis on sätestatud Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatükis;
- 3) Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtu pädevus vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele;
- 4) Eesti kodakondsuse omandamise, saamise, taastamise ja kaotamise tingimused ning kord vastavalt «Kodakondsuse seadusele».

Õpilastel oli kasutada põhiseadust eesti keeles. Õpilane või ekstern, kes sooritas ühiskonnaõpetuse riigieksami kodakondsuseksami nõuetele vastava osa kontrollivate küsimuste osas vähemalt 75 protsendi ulatuses, loeti sooritanuks Eesti Vabariigi põhiseaduse ja «Kodakondsuse seaduse» tundmise eksami ning tal oli õigus saada vastav tunnistus.

Ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemused

Mare Räis

Eksamil osales 3031 eksaminandi. Eksaminandide arv on kasvanud 535 eksaminandi võrra. 2003. a sooritas eksami 2496 inimest ja 2002. a oli 995 eksaminandi. Eksaminandide arv on võrreldav ajaloo riigieksami omaga, mille sooritas sellel aastal 3093 eksaminandi. Kahe aastaga on ühiskonnaõpetuse eksami valinud tütarlaste arv kasvanud 1275 võrra ja noormeeste arv 756 võrra. Esmakordselt gümnaasiumi lõpetanute hulgas oli tüdrukute osakaal 60%, mis ühtib ühiskonnaõpetuse naissoost eksaminandide osakaaluga (61%). Seega on eksam võrdväärselt populaarne nii poiste kui ka tüdrukute seas.

Eksami keskmine tulemus (59,35 punkti) oli veidi kõrgem eelmise aasta keskmisest (55,40 punkti). Tõus oli 3,96 punkti. Ühiskonnaõpetuse eksami keskmine tulemus on võrreldav ajaloo (58,60 punkti), bioloogia (58,77 punkti), füüsika (60,6 punkti) riigieksamite tulemustega. Keskmist tulemust tõstab läbikukkujate vähenemine, aga kindlasti ka õpetajate ja eksami koostajate arusaamade lähenemine eeldatavatest õpitulemustest ja nende mõõtmise lahtimõtestamisest. Katselise riigieksami toimumise ajaks polnud selles õppeaines välishindamise kogemust, puudusid töövihikud, mis saaks aluseks olla ülesannetele ja kohati ka RÕKis eeldatavate õpitulemuste kirjeldus. Kui katselise riigieksami julgesid valida oma teadmistes ja oskustes kindlamad eksaminandid, siis tänaseks on eksami valinute hulk ja motivatsioon laienenud. Selle aasta eksamitöös oli ka tagasiside ankeet, milles uuriti õpilaste motivatsiooni, valmisolekut, suhtumist ainesse ja koolis kasutatavaid meetodeid. Ankeedi kokkuvõtte on esitatud kahe autori nägemusena analüüsi lõpuosas. Üldhinnanguna jäi tulemustest kõlama, et õpilased peavad õppeainet oluliseks silmaringi arendamisel ja ühiskonnaeluga kursis olemiseks. Eriti oluliseks peetakse valdkonda inimene ja ühiskond.

Alla 20punktilise resultaadiga jäi sellel aastal 12 inimest (2002. a 51 eksaminandi). Tulemid jäid 7–96 punkti vahele.

81–90 punkti sai 81 inimest enam kui eelmisel aastal ja 91 kõrgema tulemuse sai kokku 12 eksaminandi (2003. a oli neid neli). Standardhälve oli 14,05.

Riigieksamiga samaaegselt sooritas sellel aastal kodakondsuseksami neli soovijat. Eksamile registreerunudest puudus 128 inimest.

Apelleerimisel ei muudetud sellel aastal ühegi eksamitöö hindamisel antud punkte.

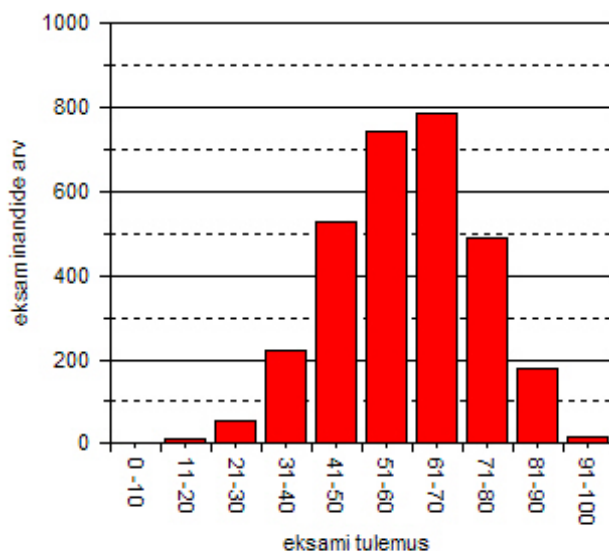
Eksamil tühistati ühe kooli õpilaste tööde tulemused kõrvalise abi kasutamise tõttu. Analüüsis aluseks olevas statistikas nende tulemused ei kajastu.

Üldandmed 2004. a riigieksami kohta

üldandmed			mehed		naised		venekeelsed tööd		eestikeelsed tööd	
aasta	eksaminandide arv	keskmiselt punkte	sooritajaid	keskmiselt punkte	sooritajaid	keskmiselt punkte	sooritajaid	keskmiselt punkte	sooritajaid	keskmiselt punkte
2004	3031	59,35	1191	60,41	1835	58,65	327	57,46	2832	59,57
2003	2496	55,40	983	54,63	1513	55,91	202	47,54	2294	56,10
2002	995	64,15	435	64,89	560	63,57	74	53,14	921	65,04

Eksamitulemuste jaotuse tabelis on eksaminandide arv 3026 (põhi- ja lisaeksami sooritajad). Eksaminandide arv on suurenenud kolme aastaga pea kolm korda, kusjuures venekeelsetest koolides 4,4 korda. Eksami nõrgim tulemus oli venekeelsetes töödes 7 ja maksimaalseim 93, eestikeelsete tööde tulemused jäid 10 ning 96 punkti vahele.

Ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemuste jaotus

Eksamitöö koosnes kahest osast: arutlus (20 punkti) ja ülesanded (80 punkti). Eksamiosade omavaheline korrelatsioon oli 0,51, mida võib pidada heaks näitajaks. Seos erinevate oskuste vahel on olemas. Liiga tugeva korrelatsiooni puhul võiks kahelda erinevate osade vajalikkuses.

Lisaeksami sooritas 13 eksaminandi eesti keeles. Lisaeksami tulemused olid nõrgemad kui põhieksamil. Kui põhieksami arutluse eest saadi keskmiselt 9 punkti, siis lisaeksamil vaid 4, ülesannete osas oli vahe ühepunktine.

Eksami osade tulemuste võrdlus¹

	üldine	mehi	naisi	venekeelsed tööd	eestikeelsed tööd
osa nr	keskmiselt punkte	keskmine (1180) ²	keskmine (1833)	keskmine (317)	keskmine (2696)
I	8,87	8,93	8,83	9,91	8,75
II	50,26	51,31	49,59	47,32	50,61

I osa tulemus erines erinevate eksaminandide gruppide lõikes 1,16 ja teises osas 4 punkti võrra. Ühiskonnaõpetuse eksamil on võrdsed võimalused heaks tulemuseks kõigil, olenemata soost, rahvusest jms. Mõnedes ringkondades arvatakse ekslikult, et eksamitöös ei arvestata meeste ja naiste soolise eripäraga, aga ühegi ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemused seda ei kinnita. Tulemused on pea üheselt samad.

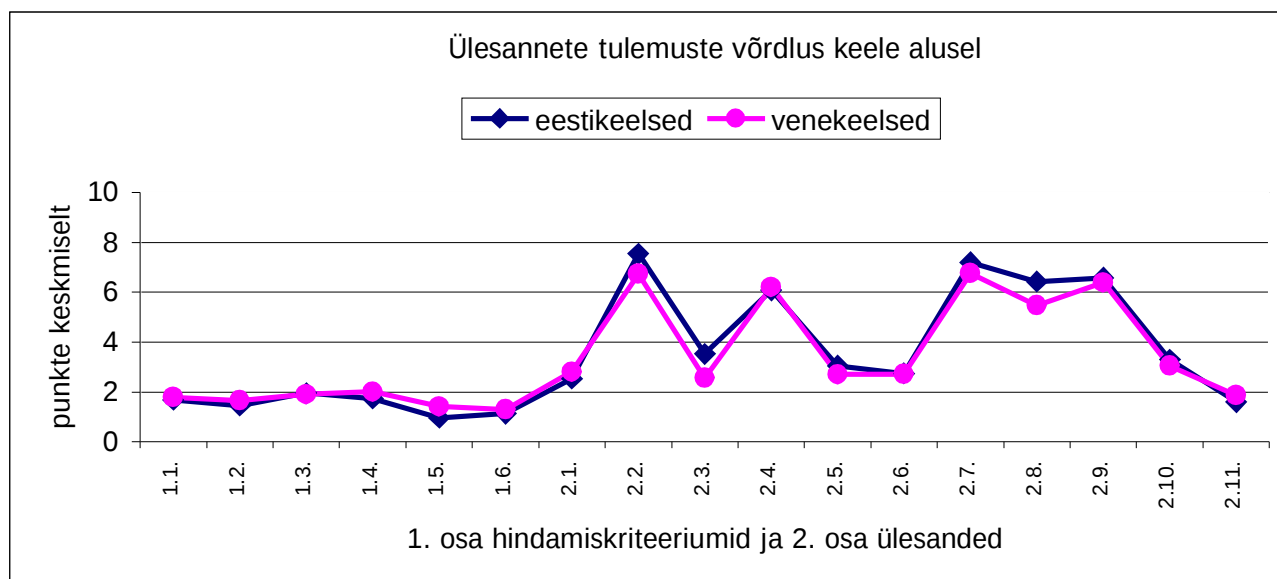
Venekeelsete koolide õpilased on veidi paremad arutluste kirjutajad, kuid samas lähendavad mõneti halvemini ülesandeid. Erinevus ilmneb just nende küsimuste vastamisel, kus

¹ Tabelis on esitatud vaid põhieksami tulemused.

² Eksaminandide arv.

on vaja kasutada põhiseadust ja esitada teadmisi tänase Eesti ühiskonna toimimisest, mida näitab ka järgmine graafik.

Ülesannete tulemuste võrdlus õppekeelee alusel

Kui veel 2002. aasta katselisel ühiskonnaõpetuse eksamil olid vene õppekeelega koolide tulemused 12 palli nõrgemad, siis tänaseks on tulemused kokkulangevad. Ka siis, kui ülesande sees üksikute küsimuste keskmised tulemused ei lange täpselt kokku, on lõpptulemid lähedased.

Tulemused koolide lõikes

Keskliste tulemuste võrdlus kooli tüüpide, omandivormi ja asukoha järgi

aasta	koolitüüp			kooli omanik		kooli asukoht			
	gümnaasium	kutseõppeasutus	õhtukool	erakool	munit-sipaal-kool	suur-linn	teenin-dus-piirkon-nata	valla- ja väikelin-na	maakonna-keskus
2004	61,74	53,2	49,95	60,01	59,28	62,01	67,59	58,76	62,01
2003	58,10	35,87	44,02	56,64	55,47	57,34	66,84	55,18	58,92

Kuna eksami üldine sooritus on tõusnud (3,96 punkti), siis on pea samavõrra tõusnud ka kõigi koolitüüpide näitajad. Eriti rõõmustav on keskmise tõus kutseõppeasutuste osas, kuigi selles grupis oli eksami sooritajate arv langenud kümneni (2003. a 23 eksaminandi). Kuuesaja tegija ringis oli valla- ja väikelinna koolides, maakonnakeskustes ja õhtukoolides. Suurlinna koolides oli eksami sooritajaid veidi alla tuhande ja teeninduspiirkonnata koolides 235. Kõige vähem on eksami sooritajaid juurde tulnud teeninduspiirkonnata koolide osas. Teeninduspiirkonnata koolide keskmine tulemus on võrreldes teiste koolitüüpidega kõige vähem tõusnud.

Hindajate ettepanekud eksami koostajatele, õpilastele ja õpetajatele

Riigieksami hindajate kirjalikes aruannetes esitati soovitusi eksami koostajatele, õpilastele ja õpetajatele. Kokkuvõtte tegemiseks on kasutatud vastavaid aruandeid.

Hindajad: Aare Ristikivi, Aire Arras, Ene Tannberg, Hans Dsiss, Heli Ahuna, Hella Mõttus, Helle Ruusmaa, Jelena Hlebova, Juhan Tamme, Kaja Kenk, Katre Rünk, Ly Renter, Riina Muuga, Riina Raja, Svetlana Zvonarjova, Viola Rea – Soiver, Vjatseslav Ziburtovits.

Eksamit peeti hindajate poolt õpilastele jõukohaseks, kuigi arvamused üksikute ülesannete ja küsimuste kvaliteedi ja olulisuse osas läksid vahel ka lahku. Kritiseeriti kohati liiga leebeid hindamiskriteeriume.

Soovitused eksami koostajatele

- Kui õpilane peab vastuses toetuma põhiseadusele, peaks ta näitama ära ka vastava paragrahvi numbri. Seda peaks rõhutama tööülesandes. Vastus muutub konkreetsemaks ja hindaja töö lihtsamaks.
- ÜRO meetmetele hinnangu andmise küsimus näljahäda ületamiseks jäi segaseks kahe hindaja arvates. Üks hindaja pidas aga väga heaks sama ülesande küsimust, mida on ette võetud näljahäda leevendamiseks maailmas, sest see näitas üldist eruditsiooni ja lubas õpilastel siduda ühiskonnaõpetusega teadmisi teiste õppeainete vallast.
- Mitmed hindajad polnud rahul punktide liiga lihtsa saamisega valikvastustega ülesannete puhul. Ka siis, kui õpilasel oli küsimuses eksimusi, sai ta teinekord maksimumpunktid. Valikvastustega ülesannetes punktide saamise printsiip oli iga ülesande puhul erinev. Seda võiks ühtlustada.
- Kuuenda ülesande esimese küsimuse sõnastus oli halb. Kaldkriips otsustaja/lahendaja vahel tekitas mõnes arusaama, et tahetakse kahte vastust, kuigi näites oli vaid üks nendest ära toodud. Ühe punkti andmine, kui õpilane oli otsustaja õigesti ära arvanud, kuid selgitada ei osanud, oli liiast.
- Ülesande 7.5 puhul oli küsimuses kaks poolt, mis õpilasi eksitas. Õpilased lugesid esimesest lausest välja selle, et ümbrikupalka makstakse vaid siis, kui töölepingut pole sõlmitud, ja vastuses kirjutasid sellest, mis juhtub, kui töölepingut ei sõlmita.
- Ei tohiks tekitada olukorda, kus ebamoraalse vastus annab punkti. Nii juhtus 7.5, kus punkt saadi ka siis, kui ümbrikupalga saaja kohta kirjutati, et ümbrikupalga saajat mõjutab see nii, et ta saab rohkem palka.
- Hinnatavad on küsimused, mis õpetavad nägema – sõnad üksi ei tähenda midagi (ülesanded 1.1, 2, 11.4.)
- Küsimuses 4.1 mineviku ja oleviku segamini kasutamine lõi olukorra, kus õpilane ei põhjendanud seda, mida küsimuses oodati, kirjeldati pigem hetkeolukorda.
- Ülesandes 9.2. oleks võinud olla märges, et vastake, tuginedes allikale.
- Tööjuhendisse võiks lisada, et õpilased võivad soovi korral joonistele ja tekstidele enda tarbeks märkusi teha, vajalikku alla kriipsutada.

Soovitused õpilastele

- Lugege küsimusi tähelepanelikult.
- Tehke allikatesse märkusi, joonige tähtsam alla, et hoida aega kokku (ei pea mitu korda lugema) ja lihtsustada vastamist.
- Tähelepanu teravdamiseks tõmmake tööülesandes sellele, mida küsiti, joon alla.
- Seda õppeainet ei ole võimalik vaid klassis õppida, lugege ajalehti, kuulake uudiseid.
- Kirjutage korraliku käekirjaga, sest esines juhtumeid, kus käekirja loetamatuse tõttu punkt kaotati.
- Eesti keele reeglid kehtivad iga aine puhul.
- Pidage meeles, et vale element vastuses muudab kogu vastuse valeks.
- Paranduste tegemine peab olema korrektne, ärge sirgeldage maha, vaid tõmmake ühe joonega läbi ja kirjutage selgelt uus vastus.
- Õppige termineneid selgelt ja üheselt mõistetavalt sõnastama.
- Ärge selgitage negatiivse kaudu.
- Vaadake, et üht ja sama mõtet ei korrataks erinevas sõnastuses.
- Kasutage põhiseadust!
- Näited elust on visad tulema. Kui on vaja tuua näide elust, siis ei piisa vaid põhiseaduse paragrahvi toomisest või selle ümberkirjutamisest.
- Kui vastus on võimalik tekstist välja lugeda, siis tuleks seda võimalust ka kasutada.
- Arutluse kirjutamisel esitage konkreetseid näiteid.
- Kirjutage teema õigesti, muidu on oht mööda kirjutada. Oli teema „Mis kujundab noorte staatuse Eestis?“, kuid eksaminand kirjutas teemal „Mis kujundab noorte saatuse Eestis?“
- Lugege arutluse hindamisjuhend läbi, siis teate, mida teilt oodatakse.
- Tõestage oma väiteid, ärge kirjutage lihtsalt arvamusi ja käibetõdesid.
- Ärge olge pateetilised, sisutühjalt loosunglikud (Olen õnnelik, et olen EL kodanik...). Palju on võltspatriotismi.
- Ärge kirjutage koolis eksamiteemale lähedasel teemal kirjutatud arutlust uuesti. Oht teemast mööda kirjutada on liiga suur.

Soovitused õpetajatele

- Tunnis tuleb kasutada põhiseadust.
- Mõistetele pöörake tõsisemat tähelepanu. Kontrollige põhimõistete tundmist.
- Töö tekstidega tundub olevat kõige nõrgem lüli. Ilmselt tuleneb see sellest, et õpilaste üldine lugemus on langenud. Õpilane ei saa tihti aru, et vastus peitub tekstis. Raske on põhilise sõnumi leidmine tekstist.
- Rõhutage, et kui ülesanne eeldab allika kasutamist, siis vastamisel tuleb neile ka tugineda.
- Rahvusvaheliste organisatsioonide tundmine on nõrk. Milliste organisatsioonide liige Eesti on ja mida ta neis teeb? Euroopa Liit ja Euroopa Nõukogu aetakse omavahel segamini.
- Harjutage õpilasi oma seisukohti põhjendama konkreetsete näidetele tuginedes, mitte üldist juttu ajades. Elust näidete toomine osutus kohati ootamatult raskeks.

Eksamist hindaja pilguga

Silver Mägi

Silver Mägi (ühiskonnaõpetuse ainenõukogu liige, teist aastat riigieksami parandaja, Tartu Karlova Gümnaasiumi õpetaja, eksamitöö II osa hindaja)

Eksami koostajatele:

Eksam oli koostatud üldiselt hästi, kõik peamised teemad olid kajastatud. Valdavalt oli tegemist avatud küsimustega, seega oli vastuste variante hästi erinevaid. Väga positiivseks pean põhiseaduse aktiivset kasutamist. Kõige problemaatilisemad küsimused olid monarhiad, vabariigid ja unitaarriik. Parandada oli kõige raskem küsimust, kas ÜRO meetmed näljahäda leevendamiseks olid piisavad. Selle küsimuse vastused olid kõige segasemad. Nudistide küsimuses oli tüüpiline viga, et unustati põhiseadus ja avaldati oma arvamust. Kritiseerida võiks punktide jagamise süsteemi, mõne raske põhjendusega küsimuse eest sai 1 punkti ja samas tabelites ristikeste tegemisega oli kerge saada 2 või 3 punkti, kuigi asja olemust polnud hästi mõistetud. Hästi töötasid maksudega seotud küsimused, põhiseaduse teema, nüüdisühiskond ja majanduse küsimus. Segane oli ühes vastuses vasturääkivuste esitamine n Telekomi aktisad, Uganda näljahäda, e- riik ja ka konstitutsiooniline monarhia. Mõned küsimused võisid olla õpilastele raskusi valmistavad näiteks, kas ollakse otsustaja või teostaja, sest vastusena esitati mõlemad seisukohad. Huvitaval kombel ei osatud kuigi hästi eristada otsest- ja esindusdemokraatiat.

Kokkuvõtteks võib öelda, et eksam oli hästi koostatud, mõeldud eelkõige õpilastele, kes on huvitatud maailma ja Eesti ühiskonna probleemidest, eksam eeldas kursisolekut reaalse eluga.

Õpilastele:

Põhiline viga oli küsimuste liiga kiire ja pealiskaudne lugemine. Sellest tulenes, et vastati hoopis muud (e-riik, nudistid, EN ja EL aeti tihti segamini). Tuuleks välistada vasturääkivusi ühele küsimusele vastates. Kui on vaja välja tuua kaks või kolm põhjendust, siis tuleb need ka vastavatele punktiiridele kirjutada, mitte esimese punkti juurde kõike kokku kirjutada. Õpilane peab olema kursis tänapäeva eluga. Peaks püüdma vastata kõigile küsimustele. Palju oli täieti vastamata jäetud. Põhiseadus oli vabalt kasutada, kuid paljud ei leidnud selle abil vastuseid suhteliselt lihtsatele küsimustele. Tundub, et mõni on näinud põhiseadust esimest korda alles eksamil.

Õpetajatele:

Õpilaste tagasisidest selgus, et väga paljudes koolides oli eksami ettevalmistamiseks korraldatud lisakonsultatsioone väljaspool ametlikku õppeaega. Tundub, et õpetajad klammerduvad liialt õpiku seisukohtadesse, teadmised on rohkem teoreetilised kui praktilised. Ilmselt on see vähene allikate kasutamise viga. Peaks julgustama oma seisukoha esitamist ja selle kaitsmist. Õpetaja peaks ajaga kaasas käima ja jälgima, et õpilased oleksid kursis kiirete muutustega nii Eestis kui ka maailmas. Tundub, et põhiseaduse kasutamisele peaks suuremat tähelepanu pöörama. Peaks õpilasi julgustama vastama kõigile küsimustele. Jäi selgusetuks, kas tühjad kohad eksamitöös olid põhjustatud ajapuudusest või teadmatusest. Hämmastav, et mõni õpilane jättis tabelitesse isegi ristid tõmbamata.

Tulemuste analüüs eksami osade kaupa

Mare Räis

I osa tulemuste analüüs

Arutlusteemasid oli selle aasta eksamil kuus (varasematel eksamil neli). Arutluse eest võis eksamil kokku saada 20 punkti. Teemade arvu tõstmisel arvestati sellega, et õpilaste valikuvõimalusi on vaja avardada, kuid ka ajalooeksamiga, kus otsustati samuti arutlusteemade arvu tõsta. Sellega tagati eksamite raskusastme ühtlus. Arutlust ei kirjutanud 68 eksaminandi. Keskmised tulemused erinevate teemade lõikes ulatusid 6—12 punktini.

Teemad:

1. Kas meedia võib olla samaaegselt vaba ja vastutustundlik?
2. Mis kujundab noorte staatuse Eestis?
3. Totaalkaitse või palgaarmee?
4. Mina — Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodanik.
5. Sallivus kui ühiskondlik väärtus.
6. Kuivõrd tagab sõda rahu ja demokraatia tänapäeval?

Arutluste tulemuste võrdlus teemade kaupa ³

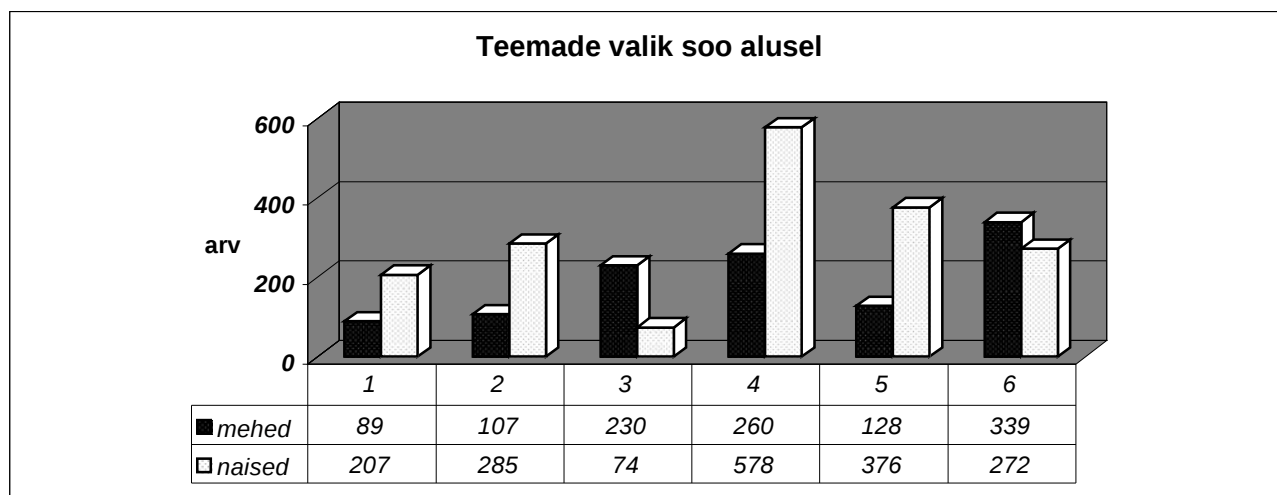
teema nr	keskmiselt punkte	mehed	naised	Venekeelsed tööd	eestikeelsed tööd	abituriendid	Varem lõpetanud
1.	10,66	10,40	10,77	10,13	10,70	10,66	-
2.	8,64	7,43	9,10	8,53	8,65	8,63	9,67
3.	11,55	11,74	10,96	12,21	11,46	11,53	17,50
4.	6,44	5,89	6,69	8,58	6,00	6,42	9,58
5.	9,78	8,97	10,05	11,36	9,74	9,77	12,00
6.	10,38	10,11	10,71	11,88	10,15	10,35	19,00

Kõige populaarsem teema (neljas) osutus paljudele komistuskiviks, sest seal oli kõige enam teemast möödakirjutamist või kirjeldusest kaugemale ei jõutud. Sageli kirjutati selle teema all kõigest, mida seoses El-ga teati. Antud pealkirja alla püüti sobitada koolis lähedasel teemal kirjutatut, mistõttu ühes ümbrikus olid sageli üsna ühetaolise teemaarendusega tööd. Enim häid töid oli kolmandal teemal.

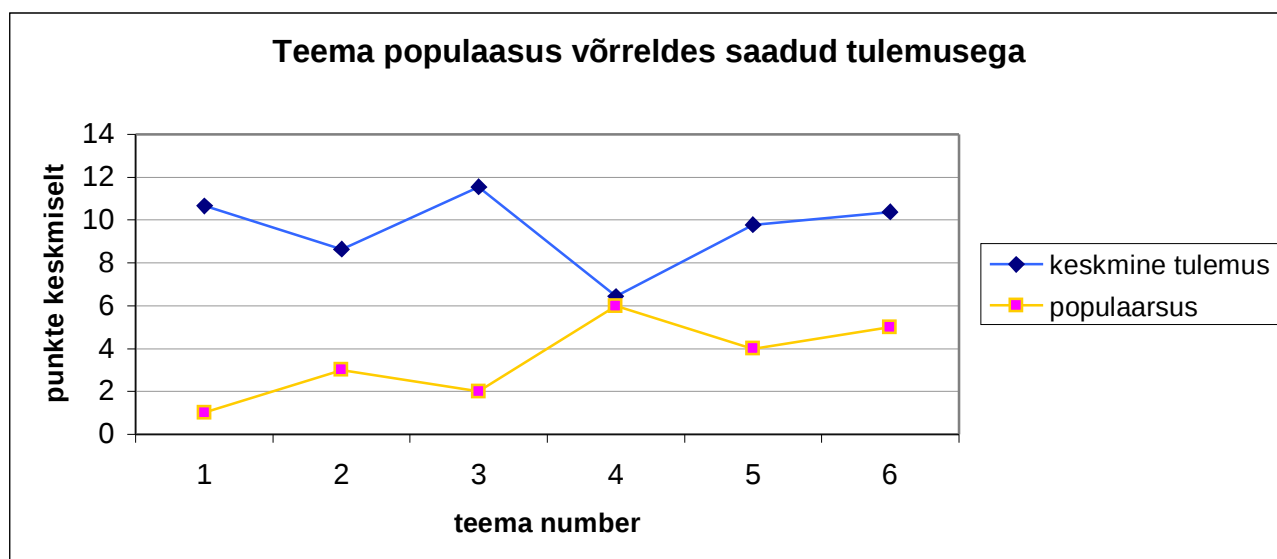
Tüdrukud ja poisid eelistavad arutleda erinevatel küsimustel, kuid kirjutatu keskmine tulemus on neil iga teema puhul pea ühesugune. Suurim erinevus on umbes 2 punkti noorte staatuse teemal arutlejatel. Õppekeele alusel on vahed minimaalsed ja see, et varem lõpetanud küpsemaid arutlusi kirjutavad, on igati normaalne.

³ Tabelis on esitatud vaid põhieksami tulemused

Teemade populaarsus

Eksami valinute (ka gümnaasiumilõpetajate) hulgas oli meeste ja naiste suhe 2:3, mistõttu teatavad erinevused teemade valikul on põhjendatavad. Poisid eelistasid arutleda välipoliitika teostamise viiside üle ning eeldatavalt oli nende hulgas populaarsem ka kaitsevägega seonduv. Tüdrukud eelistasid sallivuse ja kodanikuks olemise probleeme.

Kui võrrelda teema populaarsust (graafikul on populaarseim teema 6 punkti ja ebapopulaarseim 1 punkti) ja tulemust punktides, siis kõrgeima punktisumma (skaalal 1-20) on saanud teema, mida suhteliselt vähe valiti. Enim väga hea tulemusega töid on kirjutatud Eesti sõjaväe teemal (nr 3), kuid mitte ühtegi 20punktist tulemust ei saanud kirjutades endast kui Eesti ja Euroopa Liidu kodanikust.

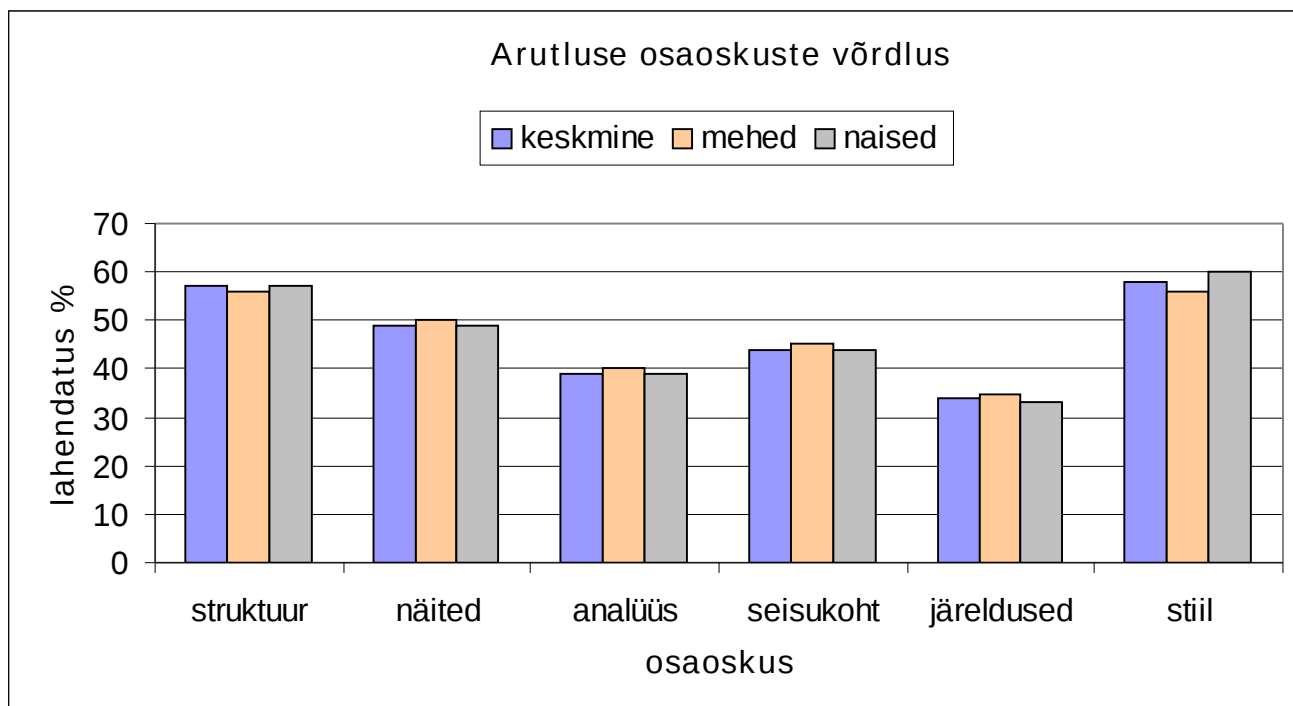
ARUTLUSE HINDAMISJUHEND

töö struktuur	teadmised ja näited*	probleemi väljaarendamine, arutus, analüüs 5 p	isiklik arvamus, selle põhjendatus 4 p	järeldused	stiil ja õigekiri
3 p	3 p			3 p	2 p
0 p Kirjutamist on alustatud, töö ei vasta arutluse nõuetele; 1 p esitatud on ainult teemaarendus; töö ei ole struktureeritud; 2 p 2 p 2 p töö on struktureeritud, ülesehituses puudub tervik ja loogika, käsitlus on ühekülgne; 3 p ülesehitus on arutluse üldnõuetele vastav (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).	0 p Teadmised antud valdkonnas puuduvad või on mitmetõised; 1 p on esitatud mõni juhuslik teemakohane fakt või näide; 2 p esitatud on näiteid või fakte teema ühekülseks kirjeldamiseks; 3 p näiteid või fakte on teema terviklikuks analüüsiks piisavalt, 3 p nende valik on põhjendatud ja toetavad analüüsi käiku. * valede faktide esitamise korral punkti ei anta	0 p Arutus pole teemakohane; 1 p kirjeldav laad; probleem on sõnastatud, kuid käsitlemata; esineb vasturääkivusi; väited on tõestamata; 2 p probleem on käsitletud ühekülgselt, teemat lõpuni avamata; 3 p probleem on käsitletud ja välja on toodud iseloomulikud jooned; 4 p probleem on käsitletud ja välja on toodud võrdlused ja seosed; 5 p probleem on välja arendatud, esitatud on üldistused ja põhjendused.	0 p Puudub teemakohane isiklik seisukoht; 1 p esitatakse käibetõdesid; 2 p oma arvamuse esitamine ilma näideteta; 3 p oma arvamuse kinnitamine mõne näitega; 3 p 4 p oma arvamus on näidete abil põhjendatud ja eksaminand oskab teemat analüüsides kaitsta oma seisukohti.	0 p Puuduvad teemakohased järeldused; 1 p on esitatud lihtsamad teemakohased järeldused; 2 p järeldused tulevad arutluse käigust, lähtuvad võrdlustest ja seostest; 3 p järeldused tulevad arutluse käigust, on põhjendatud, üldistavad ja argumenteeritud.	0 p Puudub arutlev laad; termitite vale kasutamine; töö on täis kirjavigu; 1 p 1p esineb üksikuid eksimusi või ebakorrektsust ainealaste terminite kasutamisel slängi, labast ja lohakat väljenduslaadi; stiil on ülespuhutud; töö on kirjeldav, ei tugine näidetele; 2 p töö on arutlev ja üldistav; sõnastus ja kirjaviis on korrektsed.

Arutluses on kõigil aastatel eristatud viit oskuste ja teadmiste blokki. Struktuuri all hinnatakse eksaminandi oskust oma mõtteid süstematiseeritult esitada, luua lugejale sobilik eelhäälestus, võtta lõppsõnas kokku oma arutluse sisu. Kõige enam saab eksaminand punkte isikliku seisukoha, suhtumise ja vaatenurga esitamise eest. Analüüsi kaudu peab suutma probleemi piisavalt avaralt lahata, kuid eeldatakse ka oskust teha teema piires üksikisiku ja ühiskonna tasandilt olulisi järeldusi.

Selle aasta hindamisjuhendis on täpsemalt lahti kirjutatud 0 punkti tasand. Hindamisjuhendi täpsustus tehti vahetult peale 2003. aasta eksamitööde hindamist ja hindamiskomisjoni ettepanekuid arvestades ning kooskõlastades juhendit mõlemaksamikomisjoniga.

Arutluses hinnatavate osaoskuste võrdlus soo alusel

Ühiskonnaõpetuse arutluse puhul ei ole tulemustel olulist vahet ei soo ega õppekeele järgi. Vaid järelduste tegemisel on venekeelsete tööde tulemused eestikeelsetest 0,5 punkti võrra kõrgemad. Kõige paremini suudetakse kinni pidada nõuetest stiilile ja struktuurile. Kolmandik suudab sõnastada teemast tulenevaid järeldusi, mis tuleneb paljuski sellest, et teema lahkamisel jäädakse üldsõnaliseks. Ei suudeta arutletaval teemal tuua oma seisukohta kaitsvaid näiteid. Puudulik on oskus võrrelda erinevaid olukordi, ühiskondadele omaiseid iseloomulikke jooni. Raske on leida nähtuste põhjusi, esitada põhjus–tagajärg seoseid. Teema avamiseks olulist suudetakse enamasti vaid kirjeldada. Arutluste eest saadav punktisumma tõuseks oluliselt, kui elementaarsetest arutluse vormistamise reeglitest kinni peetaks. Teemast möödakirjutamise vältimiseks tuleb loobuda koolis lähedasel teemal kirjutatu eksamiteema raamidesse surumisest. Julgemalt tuleb esitada argumenteeritud seisukohti, pakkuda omapoolseid lahendusi käsitletavatele nähtustele ja probleemidele. Loobuda tuleb teema lihtsustamisest, kirjeldades näiteks ühiskonna sallivuse teemat käsitledes vaid seda, et minu naabritüdrukut ei armasta keegi. Edu ootab neid, kes püüavad üldistada probleemi kogu ühiskonna tasandil ja jõuavad asja olemuse kirjeldamisel juurteni ning pakuvad omapoolseid asjalikke lahendusi.

Arutluse hindajate aruannete kokkuvõte

Tööde sisuline tase on eelmise aastaga võrreldes tõusnud. Õpilased on poliitiliste sündmustega üldjoontes kursis, mistõttu näidete toomisel ei olda enam nii kidakeelsed. Alamõdulisis töid oli vähe. Struktuurilt on tööd paremini üles ehitatud. Sagedase veana puudub teemakohane kokkuvõte. Keelepruuk on läinud korrektsemaks. Terminitega eksiti vähe, kuid oli ka neid, kes kirjutasiid totaalkatisest, selle sisu tundmata. Probleeme oli

mõistete „staatus“ ja „sallivus“ avamisega, mis oli ka teemast möödakirjutamise üks peapõhjusti.

Negatiivsena mainitakse teemast möödakirjutamist. Ei suudeta sõnastada põhiprobleeme. Näiteks neljanda teema osas kirjutati kõigest, mida seoses Euroopa Liiduga teati. Põhjendamata virisemist ja sotsiaalset pessimismi oli enam neljanda ja viienda teema puhul. Palju esineb ülespuhutud ja pateetilist stiili. Sageli esitatakse siiski vaid käibetõdesid, õpilasel endal puudub isiklik seisukoht, arukad tööd kaotavad punkte, kuna napib elulisi näiteid.

1. Kas meedia võib olla samaaegselt vaba ja vastutustundlik?

Teema valinuid 296 (mehi 89, naisi 207), keskmine punktisumma 10,66 (meestel 10,4, naistel 10,77).

Hindajad on arutlusi lugedes autoritele ette heitnud, et teemat käsitletakse ühekülgselt, kõõgifilosoofia tasandilt, ei osata näha seoseid ühiskonna erinevate tahkude vahel.

Kas arutluses püstitatud teemale on ühest vastust? Millest lähtuvad hindajad? Ühiskonnaõpetuse arutlustes on tõepoolest igale teemale võimalik mitut moodi läheneda. Ükski seisukoht iseenesest pole ei õige ega vale. Teemas esitatud küsimusele saab vastata nii jaatavalt kui ka eitavalt.

Hindamisel oli aluseks mitu kriteeriumi. Esmatähtis neist - kas eksaminand käsitleb arutluse käigus meedia rolli ja talle iseloomulikke jooni demokraatlikus ühiskonnas. Need on õpikust omandatavad teadmised. Kuivõrd osatakse tuua näiteid oma seisukoha kaitseks, analüüsida näidete alusel ja teha üldistusi ning mõtestada, mida mõista meedia vabaduse ja vastutustundlikkuse all. Hindajad said toetuda dokumendile, mille olid meedia-spetsialistid Marju Lauristin, Tiit Hennoste, Halliki Harro koostanud presidendi akadeemilisele nõukogule (Ajakirjanduse roll ja kvaliteet tänases Eestis 1998.).

Heade arutluste kirjutajad tõid välja olulisemad kriitilised nooled pea sarnaselt antud käsitluse koostajatele. Dokumendis leitakse, et Eesti ajakirjandus liikus peale taasiseseisvumist autoritaarselt mudeli peaaegu igasuguste moraalsete või aateliste piiranguteta liberaalse infoturu mudelile. Euroopa ja Põhjamaade kvaliteetajakirjanduses on valdav sotsiaalse vastutuse mudel, mis eeldab ajakirjanikelt meedia ühiskondlike mõjude teadvustamist ning eetilist enesekontrolli. Suurenenud on TV roll, mistõttu ajalehed võistlevad lugeja püüdmisel. Lähimüügi suurendamiseks on tehtud panus sisu sensatsioonilisusele, meelelahutus ja uudis on põimunud ning tõrjunud tagaplaanile analüüsi ja harimise. Muutuste mõtestajana ei ole ajakirjandus oma sotsiaalset rolli täitnud. Meedias on hariduseta või poolikult haritud inimesi, kuid nad on enesekindlad ja edevad, professionaalse enesekriitikata ja eetilise nõudlikkuseteta.

Meedia kvaliteeti hinnates leidsid ümarlauale tehtud analüüsi autorid, et lugejal on õigus oma vaatepunktile, nõuda, et meedia kaitseks demokraatiat ja sõnavabadust, riiklike huve vm, asetaks kõrgemale ühe või teise. Hea meedia aluseks on professionaalsed standardid ja eetika.

Usaldusväärsuse tagab faktide täpsus ja kontrollitus, faktide ja arvamuste lahushoidmine, tasakaalustatus – kõik sündmuse osalised saaksid sõna, erapooletus, ausus, valedest

ja manipuleerimisest hoidumine ning objektiivsus. Vabaduse ja vastutustundlikkuse piiritleb Eesti ajakirjanduseetika koodeks.

Hindajate töö lihtsustamiseks oli hindamisjuhendis toodud rida näiteid Avaliku Sõna Nõukogu otsustest, kus oli tegemist valeväidete, laimu, kontrollimata faktide, tsitaadi võltsimise, ebatäpse ja moonutatud informatsiooni esitamise jmt.

Teema valisid tugevamad õpilased. Hindajatele tundus, et antud teema oli koolitunnis õpilastega läbi arutatud. Nõrgemate tööde autorid käsitlesid arutluses üksikjuhtumeid, vägivaldal multifilmides jmt. Peamiseks teemaks oli kollase ajakirjanduse kritiseerimine. Keskenduti sellele, kui palju võib ajakirjandus kahju teha isikute privaatsust rikkudes. Rohkem räägiti meedia vabadusest kui vastutustundest. Sageli esitati üldistavaid hinnanguid, kuid ilma näideteta. Tihti piirduti meediat nähtusena kitsendama ja käsitlema teemat vaid ajalehtede tasandil.

Näide I⁴:

Meedial on tänapäeva ühiskonnas täita väga suur ja vastutustundlik roll. Teda on seadusandliku- täidesaatva- ja kohtuvõimu kõrval tituleeritud neljandaks võimuks. Järelikult on avalikul teabel väga suur mõju riigi elanikele. Demokraatliku riigi üheks tunnuseks on vaba ajakirjanduse ning tsensuuri puudumine. Kas aga meedia võib olla üheaegselt vaba ja vastutustundlik?

Vaba meedia eeldab, et sündmusi kajastatakse ilustamata. Oskar Wilde on öelnud: "Vanasti oli inimestel piinapink, nüüd on meil press." Avaliku elu tegelased peavad leppima neid piinavate ja järjest teravamaid küsimusi esitavate ajakirjanikega. Sündmus, mis mõjutab ühishuve ja avaliku elu peab saama kajastatud ka pressis. See on demokraatliku meedia üks põhilisematest tunnustest. Eesti hulgiteave on vaba, seda näitab juba väikeriigi kohta suur infokandjate koguarv ja tsensuuri puudumine. Kas aga värske Euroopa Liidu liikme ajakirjandus pole liiga vaba ja kas ajakirjanikul on ka vastutustunnet?

Eesti Vabariigi põhiseaduses on sätestatud, et õigust saab mõista ainult kohus. Tihti aga ei pea ajakirjanikud sellest sättest kinni ja asuvad mõnda isikut alusetult süüdistama. Viimastel päevadel on olnud aktuaalne Meelis Atoneni väidetav riigisaladuse reetmine. Ta olevat näidanud riigisaladuse all olevat paberit kõrvalistele inimestele, kusjuures kahtlustanud teatud isikut sidemetes Vene luurega. Kui paberi avalikustamine avalikuks tuli, kippus kohalik meedia kohe Atoneni patuoainaks tembeldama, unus-

⁴ Näidisarutlused on valitud 19-20 punktiste arutluste hulgast. Õpilaste kirjaviis on jäetud muutmata.

tades inimese õiguse saada süüdistatud vaid kohtu poolt. Kusjuures selgus, et ajakirjanikud pole ise näinudki paberit, millest jutt käib.

Kõige kirjapanduga käib kaasas vastutus. Ajakirjanik ei tohi inimest alusetult süüdistada ning rääkida asjadest, mille tõele vastavus on kahtlustatav. See on reguleeritud seadustega ja ajakirjanduse eetikaga. Atoneni juhtum anti uurida kriminaalpolitseile, kes on õige organ antud asjaga tegelemiseks ning kes saab talle esitada konkreetse süüdistuse. Atoneni mainet on aga juba rikunud, isegi kui süüdistus on alusetu.

Eesti ei ole aga ainus riik, kus meedia on oma piire ületanud. Sarnaseid juhtumeid on ette tulnud teistes riikides, eesotsas suure Inglismaaga, kelle ajakirjandustraditsioonid on vahest ehk tugevaimad maailmas. Suurbritannia lehed süüdistasid teravalt Inglise valitsust sõjavangide kohtlemise kohta Iraagis. Parlamendi maine langes pidevalt. Daily Mirror avaldas suure foto, kus oli täpsemalt näha sõjavangide jõhker piinamine inglise ja USA sõdurite poolt. Mõni päev hiljem selgus aga tõsiasi, et foto oli võltsitud. See maksis tabloidi toimetajale töökoha, kuid valitsuse reitingut taastada ei õnnestunud. Fakte ja isegi pilte peab kontrollima, sest nende avaldamisega kaasneb suur vastutus.

Meedia ei tohi väljuda piiridest. Ajakirjanik peab kinni pidama moraalnormidest ja olema kindel faktide õigsuses. Olla vaba ei tähenda elada seadusest välja, vaid eeldab elada kehtivate seaduste järgi ja vastutada tegude eest.

II

Info vaba liikumine on demokraatliku ühiskonna üks põhitunnuseid. See on teinud meediast väga mõjuvõimsa institutsiooni, mis omab olulist rolli avaliku arvamuse kujundamisel. Kas ajakirjanikud suudavad seejuures säilitada vastutustunde oma sõnade eest.

Demokraatlike riikide põhiseadused ei kehtesta mingit kontrolli meedias avaldatavatele sõnumitele. Kehtib vaid vähetähtis järeeltsensuur, milleks Eestis on Avaliku Sõna Nõukogu. Vastavate ametkondade kaebused ja korrektuurid ei oma aga erilist kaalu ning näevad trükivalgust vaid marginaalsetel veergudel. Ulatuslik võim ja vastutus on

viinud mitmete ajakirjanike vastu algatatud kohtuprotsessi.

Kõige sagedamini juhtub, et meedia eksib olulise demokraatliku väärtuse vastu: õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. Sekkutakse avaliku elu tegelaste privaatsusse. Ajakirjanikud toovad sageli vabanduseks keerukuse tõmmata piiri valiku ning eraelu vahele. Vastuolusid on teisigi.

Korduvalt on skandaale tekitanud meedia eksimus ka teise põhiseadusliku sätte – süütuse presumptsiooni – vastu. Tihti kiputakse kahtluseluseid blameerima kuritegudes juba enne kohtuprotsessi algatamist, rääkimata siis vastava kohtuotsuse jõustumisest. Võimaliku õigeksmõistmise korral on isikule tekitatud moraalne kahju hindamatu – selles väljendub ajakirjaniku vastutus oma töös.

Meedia võib olla samaaegselt vaba ja vastutustundlik, kui ajakirjandusklikku kõrgharidust pakkuvates programmides pööratakse enam tähelepanu tudengite õigusliku kompetentsi tõstmisele. Ühiskonna arengu tendentsid viitavad meedia ning infotööstuse mõjuvõimu jätkuval kasvule. Samuel Huntigtoni „Tsivilisatsioonide kokkupõrkes“ nimetatakse seda uueks ühiskonna formatsiooniks industriaalajastu järel, seega on põhjust arvata, et ajakirjanike sotsiaalne vastutus kasvab velgi.

Tänapäeval ei suuda meedia üldjoontes olla samaaegselt vaba ja vastutustundlik. Ikka ja jälle šokeerivad avalikust skandaalid, mille põhjuseks on ajakirjanike seadusevastane tegevus. Olukorda võiks lahendada meedias hõivatud inimeste õiguslase pädevuse tõstmine, mis arenevas infoühiskonnas näib möödapääsmatuna.

2. Mis kujundab noorte staatuse Eestis?

Teema valinuid 392 (mehi 107, naisi 3285), keskmine punktisumma 8.64 (meestel 7,43, naistel 9,1).

Indiviidi asendi ühiskonna struktuuris määrab tema sotsiaalne staatus - ühiskondlik positsioon, millel on nii materiaalsed kui vaimsed (kultuurilised) parameetrid. Kas noored kuuluvad ühiskonnas kõrgema sotsiaalse staatusega gruppide hulka või on nad ühiskonnas tõrjutud seisundis?

Noore ja riigi suhted on avatavad eri eluvaldkondade ja tegevusväljade kaudu (perekond, õppimine, töö, seltsid). Noored puutuvad kokku õiguste ja kohustustega. Nende heaolu ja elukvaliteet sõltub paljuski eluviisist, tervisest ja inimsuhetest, kus nad ise oma

elukorralduses kaasa rääkida saavad. Noored hindavad oma staatust ise väga kõrgeks. Miks see nii on? Vt Marju Lauristin. Kihistumine, haridus ja perepoliitika. <http://www.lepe.ee/3783>. või kokkuvõtte ettekandest artiklina „Õpilaste kihistumine sünitab luusereid“, Postimees online. 22.06.2004 00:01 Ülo Mattheus. Kes määratleb noorte staatuse riigis? Kas nn täiskasvanute maailm märkab probleeme ja lahendab neid või saavad noored ise nende lahendamisea hakkama?

Võimalusi teema lahkamiseks ja kitsendamiseks on palju. Üsna paljud õpilased rääkisid pigem noorte saatusest. Ei tunda staatuse mõistet. Tihti oli arutluse asemel kokku kuhjatud üksikfakte ja juhtumeid, mida ei püütudki üldistada. Enamasti toodi välja hariduse, perekonna ja isikuomaduste olulisus. Teema jäi siiski üsna ühetaoliselt avatuks. Kirjutati, et noorte staatust mõjutavad raha, vanemate positsioon, haridus, noore enda aktiivsus. Paljud jõudsid järeldusele, et Euroopas on kõik oodatud. Sageli esines seisukoht, et vaid rikad saavad hariduse. Kumas läbi ka noorte kõrge enesehinnang. Teema sobis ka nõrgetele õpilastele. Tunda oli ka, et oli harjutatud eelmise aasta arutluse teemat, mis käsitles noorte eneseteostusvõimalusi, kuid ei osatud saadud kogemust uue teemaga seoses ära kasutada, mistõttu kalduti tihti teemast kõrvale.

Näide I:

Hiljutises Päevalehes ilmunud Marju Lauristini artiklis, mis käsitles just enesemääratlust ühiskonnas, selgus tõsiasi, et õppivad noored määratlevad oma staatust kõrgemalt, kui seda teevad nõ 40. a töötavad ettevõtjad. Mis võib olla sellise kõrge enesemääratluse põhjuseks?

Noort ja kasvavat inimest mõjutavateks põhiteguriteks on perekond, sõbrad, meedia ja kool. Eestis kui postsotsialistlikus kiirelt moderniseeruvast riigis, kus kasvamas teenindava ja infot töötleva sektori osatähtsus ning tähtsustumas on indiviidi roll ja võimalused, on devalveerumas perekond kui elukestva kultuurikandja roll ühiskonnas. Vanematel on töö ja karjääri tõttu vähe aega lastega tegelemiseks ning lahtuste osakaal on ühiskonnas tervikuna püsivalt suur.

Laps ja noored saavad oma põhilised väärtushinnangud ja kultuurikäitumise sõpradelt ja meediast (TV). Tarbimiskultuuri suurest mõjust tulenevalt, mida on toetamas meedia, on välimus muutumas murdeas olulisemaks kui sisu. Ehk nagu väärtuskonverentsil püstitatud loosung 2004. a. Tartus „Olla või omada“ annab mõista on muutumas omamine olulisemaks kui olemine. Meedia annab pildi edukast, ilusast ja rikkast, millest siis noored alateadlikult oma valikutes ja kultuurikäitumises juhinduvad. Iga üks tahaks ju olla tunnustatud, omaksvõetud ja armastatud.

Üldhariduse mõju ja roll on taandumas sotsiaalse suhtlemis- ja lävimiskompetentsi arengu toetajana. Noortel on tihti raskusi tegemaks vahet sekundaarsete ja primaarsete väärtuste vahel ning leidmaks inimsuhetes ühis-tegevuseks vajalikke koostöövõimest tulenevaid kõiki osapooli rahuldavaid lahendusi.

Kuna meedia kajastab põhiliselt edukate ja rikaste elu, siis on see kujunemas omaette staatusenormiks, millega saab teenida tähelepanu ja tunnustust.

Eesti kiire majanduslik areng ja ühinemine ELga suurendab noorte poolt nähtavaid võimalusi edukuse saavutamiseks ja haridus on üks selleks nähtavatest vahenditest. Nii on haridus noorte väärtushinnangutes tõusmas edukuse ja läbilöögivõime tagatiseks. Noored tunnevad end kindlalt käies oskuslikult ringi nii tehnoloogia kui ka uute infotehnoloogiliste lahendustega, mis on kujunenud omaette staatuse määrajateks. Samuti on ka keelteoskusega, millede valdamine avab uksi või mitteomamine suleb, seda just tööturul, kui ka haridusteel. Keelteoskus on ka üks kihistumise süvendajatest, eriti peale ELga ühinemist, kus on liikumisvabadus ja tööturu avatus kättesaadav vaid neile kellel keelteoskus (haridus) ja raha, et liikuda ja suhelda. Nii ei ole EL sisene mobiilsus kõigile kaugeitki kättesaadav.

Oma nooruse ja siduvate perekondlike kohustuste puudumise ja iseseisvuse tõttu on vabadus oluliselt suurem, olles kantud lootusest võimaluserikka ja küllusliku tuleviku poole. Õppimine ja uute teadmiste omandamine suurendab aina kindlustunnet maailmamõistmises ning suurendab eneseuskust ja kõrgendab enesehinnangut, millest ka noorte enese kõrge staatuse määratlus.

3. Totaalkaitse või palgaarmee?

Teema valinuid 304 (mehi 230, naisi 74), keskmine punktisumma 11,55 (meestel 11,74, naistel 10,96).

Eesti riigikaitse eesmärgid on sõnastatud dokumendis "Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused": Riigikaitse eesmärk on säilitada Eesti riigi iseseisvus, maa-ala, territoriaalsed ja ohuohu lahusdamatu ja jagamatu terviklikkus, põhiseaduslik kord ja rahva turvalisus.

Eesti riigikaitse on korraldatud totaalkaitse põhimõttel. See, mida riigi- või kohaliku omavalitsuse asutused, äriühingud või ka üksikisikud on kohustatud riigikaitse heaks tegema, on loetletud seadustes. Nii vastutab riigi sõjalise kaitsmise ja selleks valmistumise eest kaitseväge, kuritegevuse tõkestamise eest aga politsei. Meessoost Eesti kodanikud on

kohustatud rahuajal läbima ajateenistuse ja sõja korral asuma kaitseväeteenistusse. Eesti kodaniku kohus on olla ustav põhiseaduslikule korrale ja kaitsta Eesti iseseisvust. Kui muid vahendeid ei leidu, siis on igal Eesti kodanikul õigus osutada põhiseadusliku korra vägi-valdse muutmise korral omaalgatuslikku vastupanu.

Totaalkaitse põhimõtte tähendab, et riigikaitse eesmärkide saavutamiseks rakendatakse seaduses sätestatud alustel ja korras kogu rahvas ning rahva ja riigi jõuallikad.

Palgaarmee pooldajad on esitanud erinevaid argumente alates rahalistest vahenditest kuni sõjaväelaste professionaalsuseni. Teema oli aktuaalne pikka aega, sh ka õpilaste endi seas. 2000. aastal oli see gümnaasiumiastme väitlusmeistrivõistluste üks teemadest. Sellel sügisel arutlevad teemal ülikoolide noored. Probleemi arutati elavalt NATOga liitumisega seoses. Ajakirjanduses on sõnavõtte eri tasanditel vt näit Postimehes Sven Mikser. Tänapäevase kaitseväge suunas. Teisipäev 02.09.2003. Sirbis Toomas Väli. Rahvavägi või palgaarmee? <http://www.sirp.ee/2003/03.10.03/Sots/sots1-5.html>.

Hindajad tõstsid sellel teemal kirjutatud töid esile eeskätt sisutiheduse poolest. Antud teemal kirjutati ka enim väga kõrge punktisummaga töid, mis tegi näidisarutluse valikugi raskeks. Arutlusi sellel teemal ei kirjutatud mitte ainult poisid. Head analüüsid põhinesid rikkalikele näidetele, seostele, võrdlustele. Enamasti oli neis arutlustes ladus teemaarendus ja hea stiil.

Nõrgemates töödes keskenduti vaid palgaarmee ja tänase Eesti Vabariigi armee erinevuste käsitlemisele, kritiseeriti tänast ajateenistust, mida sageli peeti vaid ajaraiskamiseks. Üldist sõjaväekohustust võeti sageli kui karistust ja palgaarmees nähti õnnistust. Näidete-na esitati peamiselt USA ja Prantsuse Võõrleegioni. Teema käsitlel oli tunda NATO tee-ma käsitlemist koolitunnis. Ühel juhul käsitleti totaalkaitsena seda, et NATO tuleb kohe ap-pi, kui Eestit rünnatakse.

Näide:

Viimasel ajal on Eestis palju arutletud selle üle, kas säilitada praegune ajateenijatel põhinev sõjavägi või minna üle väiksemale elukutseliste armeele.

Palgaarmee eelisena nähakse seda, et koos isikkoosseisuga vähenevad ka kulud ja seda, et kaob sunduslik ajateenistus, mis on paljudele vastuvõtmatu. Lisaks aitaks palgaarmee täita ka neid ootusi, mis on meie suhtes NATOl: osaleda pidevalt väikese üksusega rahvusvahelistel operatsioonidel (vastutasuks kaitseb NATO meid, kui me ohu alla satume).

Paljud rohkem või vähem tuntud inimesed on selle reformi kohta arvamust avaldanud, silma torkab aga see, et elukutselised sõjaväelased on selle juures alati totaalkaitse poolt. (korra üritati isegi takistada avalikke seisukohavõtte, ent õiguskantsleri vaheleastumise tõttu jäi siiski sõjaväelastele õigus oma arvamust avaldada).

Sõjaväelaste arvamusega tasuks seejuures arvestada, kuna nemad ons selle ala spetsialistid.

Mis jääks Eestil üle peale täieliku palgaarmeele üleminekut? Üks välisoperatsioonideks koolitatud väeosa ja lubadus, et NATO saab/suudab /tahab meid häda korral aidata. Iseseisev kaitsevõime oleks sellega kadunud. Arvestama peab ka sellega, et nii suure operatsiooni, kui Eesti kaitsmine, ettevalmistamine NATO poolt võtab kaua aega ja me peame võib-olla kuid omal käel vastupanu osutama.

Muidugi on Eestil alternatiivseid võimalusi oma kaitsevõime tugevdamiseks. Juba praegu asetatakse Kaitseliidule lisakohustusi. Just Kaitseliidus nähakse tuleviku eestlaste meelsuse ja kaitsetahte kasvatajat. Iseasi on, kui suur tung sinna organisatsiooni saab olema. Maades, kus on ajateenistujate armeelt üle mindud palgaarmeele, on täheldatud, et mõne aja pärast vabatahtlike juurdevool väheneb, kuna ajateenistuses mitte käinud noored mehed ei tunne huvi ka muude sõjaväevormide vastu.

Võimalusena jääb muidugi kaitseliidu liikmelisuse kohustuslikuks muutmine (koos teatud päevade arvuga aastas, mil iga kodanik peab õppusel osalema). Seda võimalust rakendati näiteks Vabadussõja ajal.. Vabadussõda näitas aga ka kaitseliidu nõrka kohta. Tolleaegne Kaitse Liit nagu ka tänapäevane Kaitseliit on tugevalt seotud enda territooriumiga ning Vabadussõja ajal jättis tublisti soovida vägede liikuvus ja võitlusvõime (soov võidelda kodust eemal). Ühtse riigi korralikuks kaitseks on vaja ühtset sõjaväge.

Seejuures jääb tihti tähelepannuta see, et palgaarmee ja totaalkaitседoktriin ei pea teineteisele vastanduma. Totaalkaitse ei tähenda ainult ajateenijate armeed, vaid seda, et iga inimene teab mida oma kodumaa kaitseks teha ja ka teeb seda. Vastase okupeeritud aladel ei tööta siide, nad e3i saa kohalike toetust ja varustust ning okupantide vastu korraldatakse rünnakuid. See aga ei välista sugugi, et riigil on seejuures ka mõned elukutseliste sõdurite väeosad. Kui Eesti jääb lootma ainult oma väike-sele palgaarmeele, tuleb tal arvestada sellega, et meie põhilised vaenlasel Venemaal on samuti profiarmee ja eriüksused, ent palju suuremad. Tšetšeenia näide demonstreerib seejuures üldise vastupanu efektiivsust ja seda, et nii on võimalik oma maad kaitsta. NATO „vihmavari“ annab meie puhul veel lisavõimalused.

Totaalkaitse võimalus jääb Eestil alles ka siis, kui maailma poliitiline seisukord peaks muutuma ja me enam NATO kaitsele loota ei saa. Totaalkaitstes rahvas on lihtsalt väga raske juhuse vaenlasele. See seob suurel hulgal sõjavägesid ja tekitab suuri kaotusi. Seda enam, et Venemaal puudub võimalus Eesti vastu oma täit sõjalist võimekust kasutada – Eesti territooriumile tuumalöögi andmine tähendab, et kahjustada saaks ka läheduses asuvad Venemaa keskused. Selle kõige juures on veel huvitav ära märkida, et Soome, kes on täielikult pühendunud totaalkaitse juurutamisele, hindab NATOsse astumist julgeolekuriske pigem suurendavaks kui vähendavaks.

Eesti peaks jääma totaalkaitse juurde. Veenemaa meid massihävitusrelvadega rünnata ei saa, seega saaks rahvas vastupanu osutada. Väike professionaalide armee purustaks aga peatselt. Totaalkaitse on oma efektiivsust tõestanud (Tšetšeenia) ja annaks meile vähemalt selle aja, mis on vajalik liitlaste kohale jõudmiseks. NATO saab aidata ainult seda, kes end ise aitab.

4. Mina — Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodanik.

Teema valinuid 838 (mehi 260, naisi 578), keskmine punktisumma 6,44 (meestel 8,97, naistel 6,69).

Eksamikomisjon eeldas, et kodakondsust käsitletakse poliitilise identiteedi tegurina. Ühiskondade pika arengu jooksul on kujunenud põhimõtte, et sotsialiseerimisprotsess peaks lõppema mingi käega katsutava tunnistuse või sertifikaadi andmisega. Niisuguseks sertifikaadiks ongi kodakondsus. Inimene, kes on oma sünnimaal üles kasvanud, saanud kooliharidust, omab õigust taotleda ka kodakondsust. Sisserännanutelt nõutakse tavaliselt mingit residentsuse perioodi (st. just selles riigis alaliselt elatud aega). Enamikes maades on tarvis sooritada ka kodakondsuseksam, millega üldjoontes kontrollitakse, kas inimene on omandanud selle ühiskonna poliitilise kultuuri – kas ta oskab keelt, tunneb ajalugu ja valitsemiskorraldust, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi.

Rahvusriiklusel rajanev kodakondsus on kollektiivse identiteedi (meie-tunde) kujundamise instrumente. Kodakondsus on annab õigusi (riigi kaitsele, võimu teostamisele), mida teistel pole.

Postmodernistlikus maailmas on klassikalised rahvusriikidel ja kodakondsusel baseeruvad integratsioonimehhanismid nõrgenemas. Kosmopoliidid elavad ühes riigis, töötavad teises ja hääletavad ehk kolmandas. Euroopa Liit on oma poliitika kaudu (eeskätt nn. nelja vabaduse põhimõttega) püüdnud juurutada riikideülest Euroopa kodakondsust. Näiteks saab EL kodanik igas riigis kogutud pensionikindlustuse staaži ja –maksed endaga "kaasa võtta", samuti on tal õigus valida ja kandideerida kohalikesse nõukogudesse ning Europarlamentis just sellel maal, kus ta asub, mitte ainult seal, kus ta omab kodakondsust. Üksik-

isikul võib olla mitmeid identiteete ja antud teema võimaldas väljendada eksaminandi seisukohti selles. Teema oli kevadeks aktualiseerunud seoses Eesti astumisega Euroopa Liitu ja esimeste Europarlamendi valmistega, millest paljud lõpetajad ise osa võtta said.

Teemat valiti palju, kuid kirjutati kõige halvemini. Ei pööratud tähelepanu teema võtmesõnale – kodanik. Arutleti selle üle, mida toob liitumine kaasa majanduses, kultuuris, mis kaasneb euro kasutuselevõttuga. Teati piiride avanemisega seonduvaid soodustusi. Palju oli teemast möödakirjutamist. Mõned kirjutasid Eesti kodanike õigustest, harva märgiti Europarlamendi valimisi. Elu võrreldi NSV Liiduga. Palju oli võltspatriotismi, pateetikat, ülevoolavat stiili. Paljud lõpetasid või alustasid: „Oleme vaid 25 päeva olnud Euroopa Liidus ja pole veel midagi tundnud.“ võis siis: „On uhke olla Euroopa Liidu kodanik“.

5. Sallivus kui ühiskondlik väärtus.

Teema valinuid 504 (mehi 128, naisi 272), keskmine punktisumma 9,78 (meestel 8,97, naistel 10,05).

Põhiseaduse teises peatükis on piisavalt sätteid, millele antud arutluse puhul võiks toetuda. Nii ei tohi kedagi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Nüüdisühiskonda iseloomustab rahva osalemine valitsemises, vabameelsus inimsuhetes ja vaimuelus, inimõiguste tunnustamine. Mitmekesisus on ühiskonnale loomulik. Ühiskonna tugevust saab hinnata ühiskonna kihistumist, sotsiaalseid rolle, domineerimist ja partnerlust, kultuurilist identiteeti ning väärtusorientatsioone jälgides. Ühiskond, kus taotletakse inimeste ühetaolisust, teostab vägivaldset poliitikat. Ka liigne pluralism ja erinevusi rõhutav poliitika ei pruugi tuua positiivseid tagajärgi. Ühiskonna sidusus eeldab vajadust tunnistada sotsiaalseid erisusi, neid tasakaalustada ja lõimida. Ühiskond, kus erinevad huvid ja sotsiaalsed grupid leiavad väljundi, on tõepoolest salliv, üksikisikut väärtustav. Kodanikuühiskond kasvatab demokraatiale vajalikke väärtusi: sallivus, koostöövõime, omaalgatus jmt. Olulised märksõnad teema avamiseks on sotsiaalne stratifikatsioon, mobiilsus, valitsemise efektiivsus, läbipaistvus ja kodanike kaasatus, võrgustikuvalitsemine, rahvastiku kvaliteet, jätkusuutlik areng.

Teema on noorte endi arvates samuti oluline. Eesti Noorteühenduste Liit oli eestvedajaks 2004. aastal toimunud noorte väärtuskonverentsi ja esseevõistluse „Olla või omada?“ läbiviimisel (vt lähemalt <http://www.enl.ee/vaartused>).

Teema käsitles piirdusid nõrgemad üksikisikute tasandiga ja vaeti seda, miks kedagi klassis ei sallita. Aeti segamini rassism ja rahvuslus. Sagedasemad alateemad olid rassism, holokaust, narkomaania, HIV-viiruse kandajad. Sageli jäadi kirjeldavaks. Tihti toodi näiteid ajaloost ja tänapäevast võrdlevalt. Ka rõhutati, et ühiskonnas on küll esikohal materiaalsed väärtused, kuid autor eelistab sisemisi. Nõrgemad ei suutnud lahti mõtestada sallivuse mõistet ega käsitleda seda ühiskondlike väärtuste tasandilt. Mõned kasutasid ära töö II osas olnud nudistide näidet ka arutluse kirjutamises.

Terviktöödele lisaks on esitatud väljavõtteid töödest, et näidata õpilaste mõttemaailma ja probleemiasetust.

Näide I:

Kaasaegsele ühiskonnale on iseloomulik eelkõige pluralism: erinevate seisukohtade paljusus, ühiskondlik kihistumine ja koalitsioonivalitsused. Kuna paljudes riikides valitsev demokraatia austab inimõigusi, soosib tolerantus ühiskonnas ning rahumeelsust inimsuhetes, on sallivus ühiskonna kujunemisel väga oluline. Milles peitub sallivuse ühiskondlik väärtus?

Kuna paljudes riikides on arvukas teiste rahvuste kogukond, võivad erinevates piirkondades kergelt tekkida etnilised lõhed, mis mõjuvad pärssivalt ühiskonna stabiilsusele. Seetõttu on väga oluline, et konkreetse riigi kodanikud asutraksid vähemusrahvuste inimõigusi, üritaksid arvestada nende sisukohtadega ning teineteise kõrval eksisteerides oleksid valmis kompromissideks. Samasuguseid kriteeriume peavad loomulikult ka vähemusrahvuste esindajad kodanike suhtes täitma. Eestis on näiteks sallivuse probleem eriti terav eestlaste ja venelaste vahel. Kuigi paljud venelased on väga professionaalsed arstidena, muusikutena ja ka õpetajatena, ei saa ikkagi mööda faktist, et kriminaalse taustaga inimesi on ikka venelaste hulgas rohkem. Võib-olla on seda kriminaalsust just sallimatus meie ühiskonnas süvendanud: venelasi ei ole tahetud tööle võtta ning see on soodustanud kuritegelikkust nende hulgas. Eestlaste sallivus venelaste suhtes aitaks kindlasti leevendada pingeid ühiskonnas ja ka riigivõim saaks rohkem tähelepanu teistele probleemidele pöörata. Inimeste sallivus teineteise suhtes tagaks olulisel määral ühiskonna stabiilsuse.

Tolerantsus on väga oluline riigiametites, ettevõtetes ja ka erinevates ühingutes. Inimesed kulutavad väga palju aega kollektiivsetele konfliktidele, selle asemel, et mõelda, mis on nende asutuse tegelik eesmärk. Tegelik eesmärk on ju ikkagi osaleda ühiskondlikes protsessides ja arendada ühiskonda tervikuna. Loomulikult viivad ka erimeelsused inimest edasi, õpetavad eluks vajaliku probleemilahendamisoskust ning kompromissivalmidust. Siiski tagaks tolerantus kollektiivis vastava asutuse tõhusama ja tulemustrikkama töö. Ka ettevõtja isiklikel põhjustel vallandatud töötaja võib pärast konflikti töökohas hoopis tööturult kõrvale jääda ning see võib oluliselt mõjutada

inimese toimetuleku võimalusi. Seetõttu on ka ettevõtjate sallivus oma töötajate suhtes ühiskondliku väärtusega.

Väga palju probleeme on meie ühiskonnas tekitanud ka sallimatus puuetega inimestega või HIV – positiivsete inimeste suhtes. Vähesed asutused Eestis on loonud puuetega inimestele töövõimalusi, mis raskendab ainult nende olukorda. Samuti peljatakse HIV – positiivseid, kuna inimesed ei ole endale teadvustanud, et see haigus ei levi piisknakkuse teel. Taolise sallimatuse juures ei jää aga kaotajateks mitte ainult haiged, keda tõrjutakse, vaid ka tavainimesed, kes on tõrjujateks, kuna see mõjub halvasti üldisele ühiskonna heaolule. Kuna tööandajad ei soosi haigeid tööturul, jääb ka riigil oluline osa maksutuludest saamata. Pealegi võivad just tõrjujatest kunagi mingi õnnetu sündmuse läbi tõrjutud saada. Need inimesed, asutused või ettevõtted, kes soosivad ka puuetega või HIV-positiivseid haigeid, teevad suure teene ühiskonnale, sest nad aitavad abivajajaid ning aitavad nõnda ka riiki, kes heaoluühiskonnas peaks hoolitsema haigete eest.

Sallivus on väga oluline väärtus, sest see arendab ühiskonda kui tervikut. Tolerantsus kui ühiskondlik väärtus seisneb just inimeste teineteisemõistmises, oskuses arvestada ka teisi seisukohti ning teha kompromisse. Sallivus ühiskonnas aitaks lahendada palju probleeme: vältida etnilisi lõhesid, parandada asutuste töö tõhusust ning tulemusi ja ka puuetega inimeste ning HIV- positiivsete haigete tööhõive küsimusi. Usun, et Eesti riik on teel, et saavutada ühiskonnas maksimaalne tolerantsus, kuigi praegu leidub veel piisavalt valupunkte sallivuse seisukohalt meie ühiskonnas, mida oleks vaja likvideerida.

Väljavõtteid:

Kaasaegne ühiskond on kiirelt arenev ja mobiilne. Vanad tõekspidamised asenduvad uutega, kerkivad esile nähtused, mis peegeldavad tänapäeva inimese vaateid ja arvamusi. Selja taha on jäänud orjanduslik , seisuslik ühiskond – kaasaeg on kodanikuühiskond, kus kõik inimesed on põhi-seaduse alusel võrdsed seaduse ees. Seaduslikult ei tohi kedagi diskrimineerida, kuid igapäevaelus juhtub seda siiski, ka Eestis. Eelkõige sellepärast, et inimesed on saalimatud. Ei suudeta vaadata üle erinevustest ja olla kaasinimeste vastu tolerantsed. Milline on sallivuse kui ühiskondliku väärtuse positsioon Eestis?

Eesti ühiskonda võib pidada sallimatuks ja eriti kerki-
vad esile kaks probleemi: rahvusliku ja sotsiaalse taga-
põhjaga küsimused eestlaste ja venelaste suhtlemine ja
varanduslik kihistumine on Eesti ühiskonna kaks valupunk-
ti, mis tõstatavad sallimatuse küsimuse.

Eestlaste ja venelaste probleem kätkeb endas eelkõige
keelt. On kujunenud olukord, kus Eesti riigis elavad kaks
täiesti eraldunud kogukonda, kes omavahel ei suhtle ning
vaatab teineteist halvustavalt. Selge, et tegemist , et
tegemist on eestlaste ja venelastega. Keelebarjäär takis-
tab integratsiooni ja on aluseks sallimatuse levikule,
eriti eestlaste hulgas. Eestlased, ja eriti nooremad ini-
mesed kritiseerivad venelasi, sest need ei ole iseseis-
vusaastatega suutnud ära õppida eesti keelt. „Kuidas nad
ei saa?“ küsivad eestlased ja kortsutavad kulmu. Üks vöi-
malus on, et venelased ei taha keelt õppida, kuna nad ei
vaja seda. Vene ärimhed suhtlevad Venemaal tegutsevate
firmadega, vene lapsed käivad vene koolis, venelastel on
oma poed, oma üritused, isegi oma kontserdid. Kõik käib
suletud ringis. Eestlaste sallimatus kasvab. See, et väga
paljud venelased on teinud ära kodakondsuse eksami, ei
loe, sest suur hulk inimesi praktikas ei räägi eesti
keelt. On väga ilmne, et ühiskond on rahvuslikult lõhes-
tunud. Lõhestunud ühiskonnas ei saagi juttu olla sallivu-
sest. Appi peaks tulema aga riik. Tuleb luua keeleprog-
ramme, kuid nendest ainult ei piisa. Oluline oleks, et
eesti keelt praktikas ka kasutatakse. Seda aga on võima-
lik saavutada juhul, kui eesti keel reaalselt muutub töö-
ja suhtluskeeleks.

Teine sallimatuse tõstataja ühiskonnas on varanduslik
kihistumine. Eesti ühiskond on jaotunud sissetuleku järgi
üliedukateks, keskklassiks ja tõrjututeks, kusjuures vii-
maseid on umbes kümme protsenti. Kõik need kolm ühiskonna
klassi elavad suletud elu, kusjuures on sarnane probleem
nagu eestlaste ja venelaste suhe. Erinevatel inimestel on
erinevad väärtushinnangud, mis on kujunenud nende elu-
keskkonna tulemusel. Siit tulevad konfliktid: inimestel
on eelarvamused üksteise suhtes. Igat vana meest, kes pu-
deleid korjab, peetakse ohtlikuks, temast on targem kaa-
rega mööduda. Igat džiiibiga sõitvat ärimest peetakse
kelmiks. Iga bussikontrolöri õelaks mammiks, kes oma
keskpärase elu tõttu reisijate peale karjub. Need on eel-
arvamused, mis näitavad, et sallivus ei ole ühiskonnas
sees. /---/

III

Maailma muudavad huvitavaks ja rikkaks siin leiduvad erinevad kultuurid, ideed ja inimesed. Mitmepalgelist maailma ohustab aga sallimatus. Viimane on ühiskondlik väärtus väga mitmel põhjusel.

Sallivus tagab maailmas mitmekesisuse, erinevate arvamuste, ideede, kultuuride, isikute rohkuse. Inimühiskonna erinevused muudavad maailma rikkaks. Ütleb ju kõnekäändki, et mida rohkem, seda uhkem.

Üheks püüdeks propageerida tolerantsust ja tagada ühiskonna mitmekesisust on ÜRO inimõiguste Ülddeklaratsioon. Kahjuks ei soosi see dokument kõiki erinevusi maailmas, kuna deklaratsiooni koostasid n.ö kristliku lääneühiskonna esindajad oma kultuuri tõekspidamisi arvestades. Kuigi see sama dokument keelab oma veendumuste pealsurumise teistele, rünnatakse tänapäeva maailmas eriti islamiriike just nimelt selle deklaratsiooni veendumustega. Lääneriigid leiavad, et juurutades enda tõekspidamisi teistes kultuurides, muudavad nad viimased tsiviliseeritud kultuuriruumideks, kuid see on vale. Hävitades teisi kultuure (mida kristlik maailm on ajaloo jooksul teinud) muudetakse maailma justkui vaesemaks. Järelikult tuleks sallivust just kristlikus ühiskonnas juurutada, sest viimase sallimatus teiste suhtes on tekitanud palju konflikte maailmas. /---/

Üheks kurvemaks näiteks sallimatusest on suurriikide territooriumil elavate väikerahvaste rõhumine. Siinkohal pean eriti silmas tšetšene, baske ja kurde. Väikerahvastel peab olema eneseteostuse õigus. Kui seda pärsitakse, peab neil olema võimalus saada abi, sest nii. Nagu on vääristunud ühiskonna tunnuseks usuline tagakiusamine, on taunitav ka väikerahvastele nende riigi keelamine. /---/

IV

/---/

Kõik sallivad endasuguseid, kuid paljud moslemid ei salli kristlasi, paljud palestiinlased juute, paljud valged mustanahalisi ja vastupidi.

Sallivuse juurutamiseks on tohutut tööd teinud Martin Luther King, kes rassilise segregatsiooni vastu ei võidelnud rassismiga nagu tihti kombeks. Ta leidis hoopis tuge Mahatma Gandhi „satjagrahast“, vägivallatu võitluse taktikast. Mustanahaliste olukord USAs muutus veidi pare-

maks, kuid tema eluküünal kustutati vägivaldselt 1968. aasta. Sallivuse tõstmiseks on palju tööd teinud ka näiteks ÜRO peasekretär Kofi Annan, apartheidivastase võitlus eest 25 aastat vangis istunud Nelson Mandela, humanist Albert Schweitzer ning prantslasest Rahvusvahelise Punase Risti asutaja Charles Dunant. Ikka jääb tehtust väheseks.

Põhiline sallimatuse allikas on inimestele omane üleolekusoov ning võimuiha. Kooseksisteerimise põhiliseks piduriks on pidev võimu juurde püüdlemine, mis käib tihti kaaselanike huve arvestamata. Populistlike otsustega tehakse süüdlasteks vähemused, kes peavad taluma reopressioone. Näiteks juudid Hitleri Kolmanda Riigiajal või valged farmerid Zimbabwes. Selline olukord ei lõppe enne humanistlike ideede tunnustamist ja täitmist. Vaid rahvusvaheline vägivaldatus võitlus rõhujate vastu suudab poliitilisse isolatsiooni jäävad diktaatorid panna tagasi tõmbuma. Seni võib ainult loota ühiskondlikku sallivust, sest ühiskond ise on sedavõrd killustunud.

Ma usun, et selle probleemi lahendus võib peituda globaliseerumises. Kui inimühiskond ühtlustub, avaneb suurem võimalus koostööks ning sallivuse suurenemiseks. /---/

IV

Minu arvates on mõnikord täielik sallimatus koguni vajalik. Näiteks tuleks suhtuda täieliku tolerantsita roolijoodikutesse ja varastesse, mõrvaritesse ja vägistajatesse. Nead on kõik ära teeninud ühiskondliku hukkamõistu, kriminaalkaristusest on vähe. Neisse tuleb suhtuda täieliku nulltolerantsiga, et nad saaksid aru oma kuritoe tagajärgedest.

Kuid kust läheb piir? Millal on sallivus väärtus, millal puudus? Kurjategijate puhul ei teki küsimust, nende puhul on sallivus loomulikult puudus, kuid kõik muu. Minu arvates sõltub see, kuhu piir tõmmata ühiskonna enda vabameelsusest. Näiteks Hollandis peetakse tolerantsust prostitutsiooni vastu väärtuseks, meil on prostitutsioon seadusega keelatud ning sellesse suhtutakse põlgusega.

/---/

6. Kuivõrd saab tänapäeval sõjaga tagada rahu ja demokraatiat?

Teema valinuid 611 (mehi 339, naisi 272), keskmine punktisumma 10,38 (meestel 10,11 naistel 10,71).

Klassikalised konfliktide lahendamise viisid. Uued põhimõtted XXI sajandi rahvusvahelises suhtlemises, rahvusvaheline terrorism – tänapäeva sõda; ÜRO, NATO jt analoogiliste organisatsioonide roll konfliktide ennetamises ja lahendamises (konkreetsed näited, nende analüüs).

Kas sõdu on tulevikus võimalik vältida, kas inimkond on moraalselt küps neist loobuma? (hinnangud koos valiku põhjendustega).

Millest rahvusvaheline julgeolek sõltub, kas muutustest mõnes suurriigis, suhetest suurriikide (või riikide blokkide) vahel, tehnoloogilistest avastustest (tuumapomm, kosmoserelvad). Tuumapommi omavad riigid ehk tuumariigid omandasid suurema mõjujõu isegi siis, kui nende üldine arengutase oli suhteliselt madal (näiteks Pakistan, India, Ukraina).

Tänapäeva üldtunnustatud rahvusvahelise suhtlemise normid nõuavad jõu kasutamisest hoidumist ja rahumeelset tülide lahendamist. Austatakse riikide territoriaalset terviklikkust ja suveräänsust. Taunitakse sekkumist teiste riikide siseasjadesse. Austatakse inimõigusi ja põhivabadusi. Põhimõtete täitmiseks saab kasutada diplomaatiliste suhete arendamist, välisabi pakkumist hädasolijatele ja rahvusvahelisi lepinguid (Euroopa tavarelvastuse leping, sõjavangide kohtlemine, vabakaubanduse ja topeltmaksustamise vältimise lepingud).

Rahvas saab välispoliitilisi otsuseid mõjutada, avaliku arvamuse kaudu vormida välispoliitikat (näiteks väljendades oma suhtumist sõjalisse interventsiooni Iraaki 2003. aastal, mis sundis suurriikide liidreid aru andma sõjategevuse põhjendatuses osas.).

Valdavalt kirjutati Iraagi teemal. Toodi näiteid ajaloost. Läbi kumas eelmise aasta USA teema harjutamine. Teema oli suhteliselt populaarne nii nõrkade kui ka tugevate õpilaste jaoks. Valdavalt jõuti järeldusele, et sõjaga demokraatiat ja rahu tagada ei saa. Sageli oldi ühekülgsed ja räägiti vaid rahust ja selle tagamisest, mis pooliku teemakäsitlusena kõrgeid punkte ei toonud.

Näide:

Ameerika Ühendriikide arvates on kõik võimalik, isegi sõjaga rahu ja demokraatia tagamine. Hoolimata sellest, et lingvistiliselt on sõda ja rahu vastandid. Sõjaga kaasneb väivald, hirm, viha, agressiivsus jne. Rahu on aga õndsusseisund, kus inimesed tajuvad õiglust nendega suhtlemisel.

Sõdasid on peetud läbi ajaloo ning pidevalt arenenud ühiskond on võimaldanud kasutada erinevaid meetodeid ja vahendeid. Heaks näiteks on „külm sõda“, kus relvadena kasutati psühholoogilisi võtteid vastukaaluks klassikalise sõjainventarile. Siiski on üks ühine joon sõdade juures säilinud – võim. Kui demokraatia esindab rahva võimu, siis sõda pigem ainuisikulist või kindla inimgrupi võimu – diktatuuri.

Demokraatia on kõigi vaba osalemine asjade korraldamisel. Peetakse lugu ja kaitstakse inimese põhiväärtusi ja – õigusi. Demokraatlik riik kaitseb avalikke huve, vaadates riiki kui tervikut, mis koosneb rahvast, territooriumist ja suveräänsest võimust. Kuidas aga saab sõjaga tagada demokraatiat, kui sõda laastab kõik kolm riigi tekke eeldust. Sõjas on alati ohvreid, järelikult väheneb rahvaarv. Sõda peetakse kindlal territooriumil, järelikult risustatakse ja rikutakse loodust. Sõda ei loo suveräänset võimu. Kuigi küsimus seisneb selles, et mis motiividel ja kes sõda alustab. Võib-olla tõesti saab sõnasõjas tagada rahu ja demokraatia. Omavahel asjad selgeks rääkides ning lahkelt lahendades saabub rahu. Demokraatia avaldub sõnavabaduse näol. „Igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi ja veendumusi ja muud informatsiooni sõnas trükis, pildis või muul viisil“, ütleb Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 45.

Kui sõjapidamine selle klassikalises mõttes hävitab demokraatia poolt kaitstavaid hüvesid ja väärtusi.

Sõjaga on kaitstud oma riiki – võideldakse valitsenud rahu ja demokraatia nimel. Kuid sõjaga ei saa tuua rahu ja demokraatiat. Võib küll mõelda, et kui sõda läbi, siis saabub rahu, kuid kas ikka on nii? Eriti inimeste hinges, kes on kaotanud palju lähedasi. Rahu on siis, kui inimene usaldab riiki, kui on nõus tegema koostööd heaolu parandamiseks või kui hingerahu ei hävitata ebaõiglusega või mukandjate poolt. Muidugi saab rahu tagada ka valuvaigistite ja tuimestussüstide kaudu. Pigem sellise rahu võib tagada sõjaga.

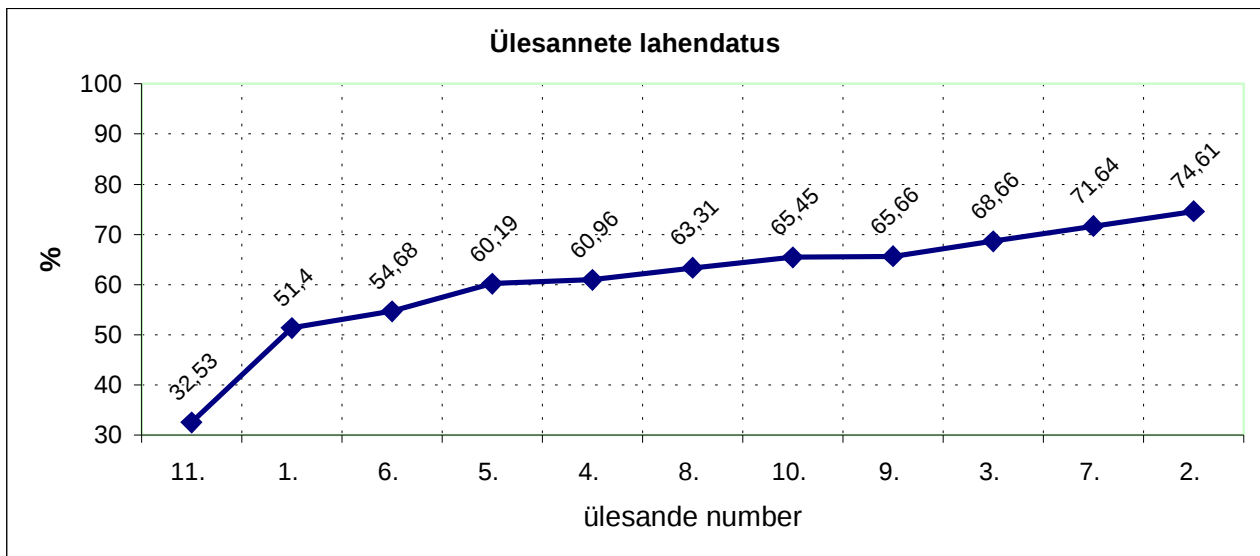
Tänapäeval ei saa sõjaga tagada ei rahu ega demokraatiat. Seda ei luba praegused väärtushinnangud ega põhimõtted. Eelkõige on terava tähelepanu all inimõiguste tagamine. Sõjaga seda nõuet ei täideta. Lisaks toimub ka riikide vahel tihe koostöö erinevate liitude ja rahvusvaheliste organisatsioonide näol, mistõttu likvideeritakse juba eos sõjapidamise oht. Demokraatia ja rahu käivad käsi käes, sõda on nende hävitaja mitte looja.

II OSA TULEMUSED

Teise osa keskmine tulemus oli võimalikust 80 punktist 50,26. Minimaalselt saadi 5 ja maksimaalselt 77 punkti. Osa lahendatus oli 62.83 %. 2003. aasta eksami järel otsustati liita eksami II ja III osa. Selle aasta eksami teises osas oli kokku 11 ülesannet, millega kaeti kõik ühiskonnaõpetuse raames käsitletavad teemavaldkonnad. Kuna ühiskond on

tervik, siis mitmed teemad on omavahel ülesannetes põimunud. Ka siis, kui ülesanded teisi teemasid integreerivad, jääb igas neis teatud valdkond domineerima. Ülesannete grupeerimist on õpilaste ja õpetajate hulgas positiivselt hinnatud. See annab võimaluse paremini ühe teema piires keskendumiseks kui üksikküsimustele vastamine. Samas annab küsimuste eripalgelisus eksaminandile laialdasema võimaluse oma teadmiste ja oskuste näitamiseks, mis piiratud ülesannete ja küsimuste tüüpidega sõltuks rohkem juhusest ja vedamisest.

II osa ülesannete lahendatus

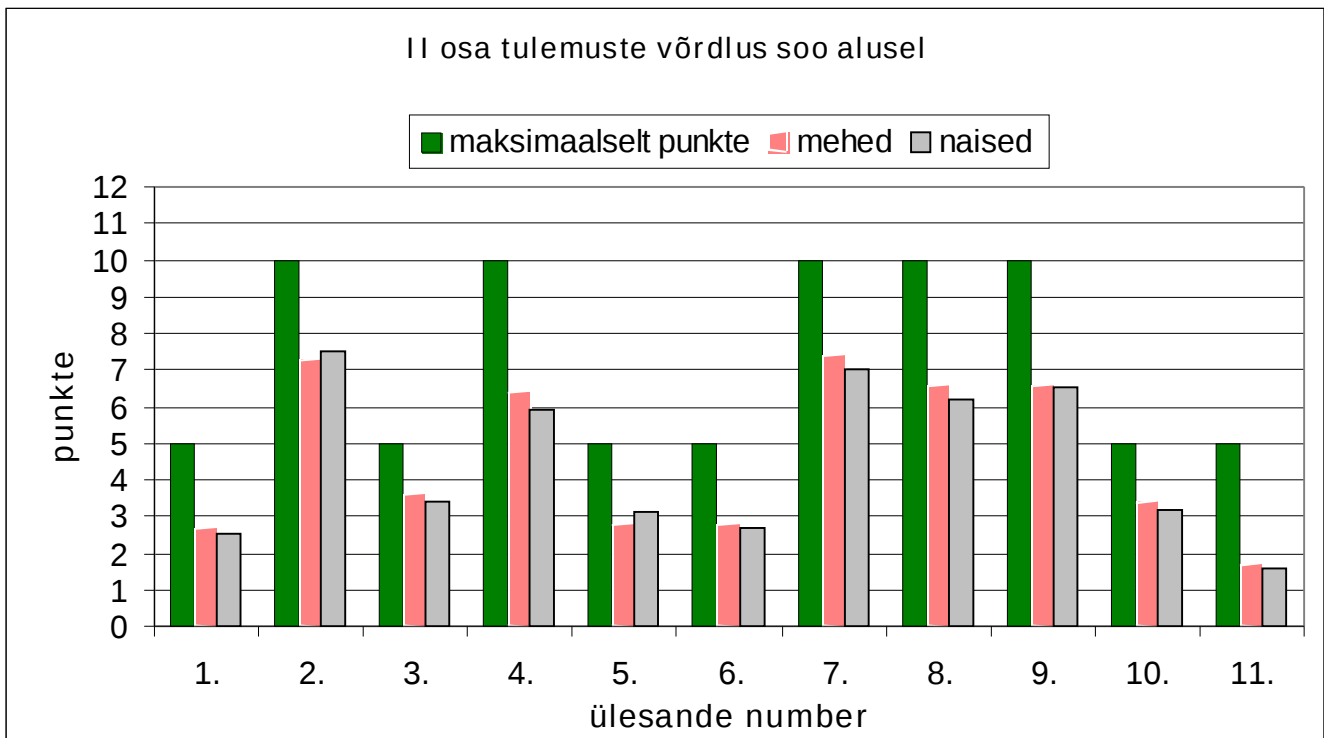
Ülesannete raskusastmed olid erinevad, kuid tegelik tulemus valmistas kohati ebameeldivaid üllatusi. Nii ei oodatud eksami viimase ülesande puhul, et see osutub kõige raskemaks, sest ülesanne oli lihtsate killast ja eeldas pigem äratundmistasandit ja vähemal määral võrdlemist, põhjendamist ja analüüsi. Eksaminandil tuli antud väidetega kas nõustuda või mitte ja oma seisukohta kaitsta. Lihtsaimaks osutus oodatult põhiseaduse abil vastatav ülesanne. Iga ülesande sees oli lihtsamaid ja keerulisemaid küsimusi. Vastava ülesande tulemuste jaotus on analüüsis graafiliselt esitatud iga ülesande ees.

Ülesannete kaudu kontrolliti kõiki ühiskonnaõpetuse ainekavas ja õppekava üldosas seatud eesmärgesid. Tunneb kaasaja ühiskonna kujunemise põhijooni, kaasaja ühiskonna struktuuri ning korralduspõhimõtteid. Kolmandas ülesandes selgitati, kas eksaminand mõistab avaliku ja erasektori olemust, esimeses ülesandes tuli tal näidata teadmisi ja oskusi kodaniku ja riigi vahelisest suhtlemisest.

1. Omab ülevaadet kaasaegse majanduse toimemehhanismidest. Vastavaid teadmisi ja oskusi sai eksaminand demonstreerida II osa neljandas, seitsmendas, kaheksandas ja üheksandas ülesandes.
2. Rahvusvaheliste organisatsioonide tundmist nõudis eksamitöö kaheksas ülesanne, kusjuures eksaminand sai näidata ka teadmisi Eesti osast ja rollist rahvusvahelistes organisatsioonides. Teadmisi kaasaja maailma põhiprobleemidest ja arengutendentsidest

nõudis üheksas ülesanne, mis käsitles ÜRO osa võitluses näljahädaga ja nõudis selle tegevuse efektiivsuse hindamist.

3. Oskab iseloomustada riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdisaegseid sotsiaalpoliitilisi süsteeme;
4. Pea kõigis ülesannetes oli vaja kasutada oma teadmisi demokraatia reeglitest, inim- ja kodanikuõigustest.
5. Eesti Vabariigi põhiseaduse kasutamist võimaldasid nii arutlusteemad kui ka teise osa ülesanded. Neist teine põhines ainult põhiseaduse kasutamisel.
6. Eksaminandi oskust adekvaatselt määratleda oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas, töötada ja elada turumajanduslikus ühiskonnas, osaleda ühiskonnaelus, kaitsta oma huve ja õigusi nõudis eksamitöö tervikuna.
7. Allikatele toetuvad ülesanded näitasid eksaminandi oskust koguda massimeediast sotsiaalpoliitilist ja majanduslikku teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada.

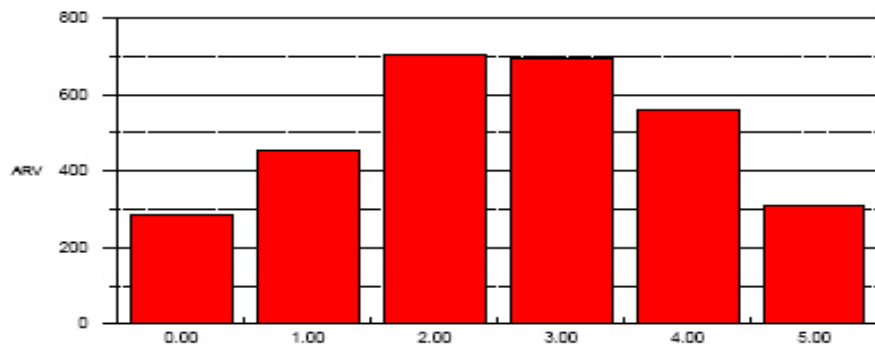

Kõigil kolmel aastal, mil ühiskonnaõpetuses on riigieksam toimunud, tuleb tõdeda, et meeste ja naiste tulemustes erinevate ülesannete lahendamisel pole olulisi vahesid. Sama järelduse võib sellel aastal teha ka õppekeele alusel tulemusi võrreldes. Ainus erinevus ilmneb kaheksandas ülesandes, kus vene keeles õppinud noortel on minimaalseimaks tulemuseks 1 punkt.

1. ÜKSIKISIK JA ÜHISKOND (5 p)

osa nr 2 variandi nr 1
ül nr 1

punkt	arv	%
0	288	9.56
1	455	15.10
2	705	23.40
3	693	23.00
4	560	18.59
5	312	10.36

Võimalikust viiest punktist koguti keskmiselt 2,57. 3013 eksaminandist 288 ei saanud selle ülesande puhul positiivset tulemust, kuigi ülesanne oli keskmise raskusastmega ja tulemused vastavad normaaljaotuskõverale. Ülesande kõige halvemini vastatud küsimus oli nr 2. Eksaminandid ei suutnud selgitada, mille poolest erinevad otsene ja esindusdemokraatia.

Venekeelsete eksaminandide tulemus oli 0,33 punkti võrra kõrgem kui eestikeelsetel töodel.

1.1. Kes on portaali võimaluste kasutaja? Joonige sobiv vastus alla ja põhjendage oma seisukohta portaali avalehe info abil. (2 p)

Valida sai probleemi tõstataja ja otsustaja tasandi vahel. Portaali TOM kaudu saavad registreerunud kodanikud esitada ideid, kommenteerida teiste seisukohti. Laekunud ideede saatuse (kasutab või jätab kasutamata) otsustab valitsus. Idee esitamine, probleemi tõstatamine on igaühe võimalus, kuid rakendamine ehk otsustamine valitsuse pädevus. Eksaminandi seisukoha põhjendused pidid olema adekvaatsed.

Portaali võimaluste kasutaja on:

a) probleemi tõstataja, kuna:

- 1) ideid ja kommentaare saab iga registreerunu avaldada;
- 2) kasutajaskonna toetust leidnud ideed lähevad peaministri resolutsiooniga vastavasse ametkonda täitmisele, mistõttu selle üle, kas tema ettepanekuid arvetakse, ta ei otsusta.

b) otsustaja, kui vastaja asetab ennast valitusliikme või peaministri positsiooni-desse.

Kui valiti mõlemad variandid ja mõlemat positsiooni vastavalt eelnevatele kriteeriumitele ka kaitsti, siis sai eksaminand kaks punkti. Kui mõlemad variandid olid alla joonitud, kuid põhjendati vaid üht neist, siis sai eksaminand ühe punkti.

Küsimuse lahendatus oli 52 %.

1.2. Mille poolest erineb otsene demokraatia esindusdemokraatiast? (1 p)

Otsese demokraatia puhul osaletakse riiklike otsustuste tegemisel vahetult, st ilma määratud või valitud esindajateta. Tänapäeval on otsese demokraatia näiteks rahvahääletus. Esindusdemokraatia puhul esindajad valitakse. Kodanikkond (rahvas) ise ei osale vahetult ja regulaarselt otsustamises, ta on oma õigused delegeerinud saadikutele. Seega piirdub rahva osavõtt valitsemisest hääletamisega mingi kindla ajavahemiku järel toimuvatel valimistel.

Vastuse sõnastamine oli eksaminandidele raske. Küsimuse lahendatus (36 %) oli lubamatult väike selle kohta, et kontrolliti vaid ainealaste terminite tundmist.

Ebamäärane polnud mitte ainult otsese ja esindusdemokraatia defineerimine, vaid nende erisuse sõnastamisel selgus, et väga paljudes valdkondades teadmised lihtsalt puuduvad: mis on presidendi, parlamendi ülesanded, valimiste olemus jne. Ilmnes ka õpilaste teadmiste puudumine ajaloo vallas.

Eelmise aasta eksami tulemustest selgus, et õpilastele on vägagi segaseks jäänud demokraatlike valimiste üldpõhimõtted. Igal eksamil on mingis võtmes käsitletud presidentaalse ja parlamentaarse riigi olemust. Õppekavas on vastavad märksõnad eraldi esile toodud. Siinkohal on raske põhjendada või selgitada, kust väärarusaam tekib. Miks seostatakse otsest demokraatiat presidendi otsevalimistega? On siin suurem meedia, kodu või kooli mõju? Õpilase maailmapilt sõltub paljudest asjaoludest. Väärarusaamade ja vildaka loogika ning seoste hulk eksamitöodes väärivad õpetajatelt täie tõsidusega tehtavat eneseanalüüsi. See on ju ka peamine põhjus, miks hindajad probleemseid vastuseid, seisukohti oma aruannetes esitavad. Näiteid ei esitata õpilaste ja õpetajate töötulemuse halvustamiseks.

Näiteid õpilaste vastustest:

- Otsese demokraatia puhul on võim rahval aga esindusdemokraatia puhul rahval võim puudub.
- Demokraatia on see kui kõik on võrdsed ja riigis kõrgemat riigi võim esindab rahvas. Esindusdemokraatia esindab.
- Otsene demokraatia on seotud rahvaga, kus tema otsustab, kas võtta vastu (nt seaduse suuremat muudatust). Esindusdemokraatia on see, kus kõik on juba ammu enne ära otsustatud ning otsus tehakse teatavaks pidulikult.
- Otsene demokraatia on riigis olev valitsus vormile kuuluv demokraatia, kuid esindusdemokraatia on nt. valimiste eelne demokraatia.
- Demokraatia ja esindusdemokraatia erinevus on see et esindusdemokraatia on esinduslik ja see on näiline.
- Otseses demokraatias on rohkem seadusi kui esindusdemokraatias.
- Otseses demokraatias tehakse otsused koheselt. Aeg on lühem. Ei pea ootama, kuni kõik vajalikud isikud paberid läbi vaatavad. Asjaajamine käib kiiremini ja on ka mugavam. Inimestele lihtsam, huvitavam.
- Otseses demokraatias valib rahvas riigikogu aga esindusdemokraatias on rahval esindaja kes esindab rahvast valimistel.
- Otsest demokraatiat viib rahvas elu ilma riigiasutusega.

- Otsesel demokraatial on rahval täielik sõnavabadus.
- Otsese puhul valib kogu rahvas, esindusdemokraatia puhul kindel kodanike grupp.
- Otsene demokraatia erineb esindusdemokraatiast sellepolest, et rahvas valib otse presidendi ja president valitseb riiki.
- Esindusdemokraatias on valitud esindaja, kes esindab mingit rühma, kuid esindaja ei saa teha ise otsuseid.
- Esindusdemokraatia – riigi poolt esindatud. Demokraatia – rahva poolt esindatud.
- Esindusdemokraatia puhul lavastatakse valimised. Valimised küll toimuvad, kuid tulemusi võltsitakse.
- Otsene demokraatia on ehk rohkem usutav ning rahva jaoks vastuvõetavam.
- Esindusdemokraatias võivad sõna võtta kõik, toimivad kodanikuõigused, rahvas saab osaleda riigi valitsemisel. Otseses demokraatias me sellest rääkida ei saa, inimestel pole võimalust muuta seaduseelnõusid jne. Otsene demokraatia on vastupidine poliüarhiale.
- Presidentaalne demokraatia – otsene demokraatia. Parlamentaarne demokraatia – esindusdemokraatia.
- Otsene demokraatia on riigi valitsemise kord. Esindusdemokraatias on ajutiselt ja võib tagasi minna monarhiaks.
- Esindusdemokraatia on avalik.
- Otseses demokraatias esindab riiki president aga esindusdemokraatias monarh, kes jagab oma võimu.
- Esindusdemokraatia on omane Ameerikas, otsene Eestis, kus saadikud ja muu seesugune valitakse rahva poolt.
- Nn vaikival ajastul oli Eestis esindusdemokraatia ehki tegelikult valitses diktatuur. See on üks demokraatia hääbumise vorm või nn üleminekuvorm demokraatialt mingile muule vormile.
- Otsese demokraatia korral tehakse tähtsamad otsused riigikogus, esindusdemokraatia puhul kuulub võim presidendile.
- Otsese demokraatia puhul valib rahvas presidendi ise, kuid esindusdemokraatia korral saab rahvas valida liikmed Riigikokku, kes saavad presidendi valida.

1.3. Mis on teie arvates e-riigi peamine pluss ja miinus? (2 p)

Oluline on, et eksaminand mõistaks e-riigi olemust, võimalust valitsusasutustega suhelda võrgu kaudu, kasutada teenuseid (maksuamet jmt). E-riigil on mitmeid plusse ja miinuseid. Positiivsena võib välja tuua nii asjaajamise kiirust kui ka ametnikega suhtlemise mugavust, kus teatud avaldusi, dokumente saab esitada ja küsimusi lahendada interneti kasutades. Võimalust isiku küsimuse arutamise teekonda/otsustamist jälgida (näit tuludeklaratsioon) jne.

Miinusena saab käsitleda seda, et turvalisus pole tagatud. Võrk võib sattuda totaalselt viiruste ründe alla või lihtsalt keeldub rikke tõttu toimimast. Valdavalt on info eesti keeles. Arvutite vähesus. Internetiühendus on kallid, mis tõttu pole e-riik kõigile soovijaile kättesaadav jne.

Küsimuse lahendatus oli 59 %.

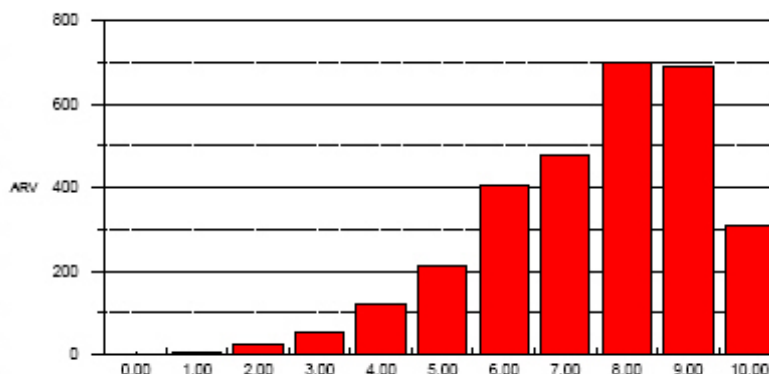
Arvestatav hulk õpilastest ei tea e-riigist ja selle toimimisest midagi. Paremal juhul räägitakse internetist üldse, mistõttu nii mõnegi eksaminandi arvates oli e-riigi plussiks see, et „hinnad ei ole veel kõrgeks läinud nagu osades maades“. Kuna mõnedes vastustes käsitleti e-riigina Eesti Vabariiki, siis toodi miinusena välja kõike seda, mis eksaminandi arvates Eestis halba sotsiaalprobleemidest selleni, et kahjuks e-riik liitus EL ja NATOga.

Vahetult pärast eksamit tõusis kodanikuportaali küsimus ka meedias taas üles (vt Postimees [Eesti e-riigi kuulsamaid lipulaevu kukkus läbi](#) 19.06.2004 00:01 [Agnes Männiste](#), toimetaja) Välismaal tunnustust pälvinud projekt TOM sai üsnagi tugeva kriitika osaliseks. Interneti ajastul on aga mõeldamatu, et ühiskonnaõpetuse tunni käigus ei saaks õpilane kordagi võimalust või vähemalt teavet võimalustest, kuidas hankida infot ja suhelda riigiasutustega. E-maksuametiga olid ilmselt paljud abiturientid ka oma tuludeklaratsioonide kaudu tuttavad, kuid eksami situatsioonis neid teadmisi ära kasutada ei osatud. Siit võib järeldada, et vaatamata arvuti kasutamise laienemisele ka koolitunnis on õpilastel vähe olnud võimalusi ise riigielu kajastavate ja kodanikele suunatud portaalide kasutajaks olla. Piiratud tunniressursi juures tuleb leida aega, et neid võimalusi õpilastele tutvustada ja seelses keskkonnas leitava info abil mõnele küsimusele vastust otsida (vt <http://www.riik.ee>).

2. Eesti Vabariigi põhiseadus (10 p)

ül nr 2

punkt	arv	%
0	3	0.10
1	6	0.20
2	27	0.90
3	56	1.86
4	124	4.12
5	215	7.14
6	406	13.47
7	476	15.80
8	698	23.17
9	691	22.93
10	311	10.32

Ülesanne eeldas Eesti Vabariigi põhiseaduse lugemis- ja kasutamisoskust. Ülesanne kuulus pigem kergete hulka. Kümnepunktilise ülesande keskmiseks kujunes 7,46. Kõige halvemini osutus lahendatuks kolmas küsimus kodakondsuse omandamise kohta, kus keskmine lahendus oli 37%. Kõige paremini osati eristada inimõigusi kodanikuõigustest. Sellele küsimusele vastates võis maksimumtulemuse saamiseks ühe valikvastusega eksida, mistõttu ülesandega teeniti ka suhteliselt rohkelt maksimaalseid tulemusi. Eesti keeles kirjutanud said antud ülesande eest 0,81 punkti enam.

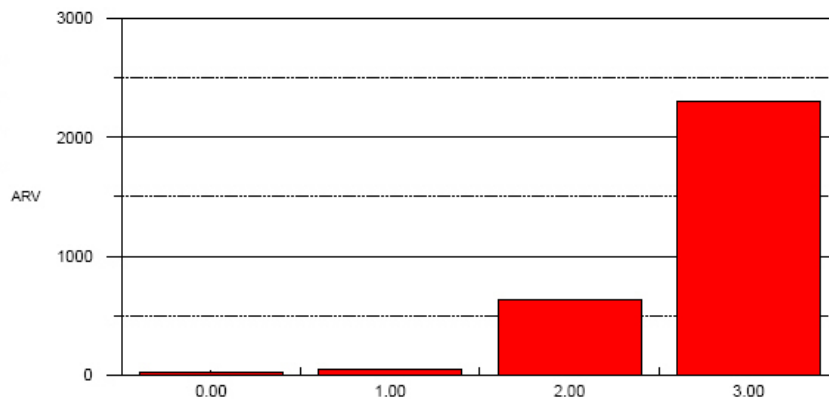
2.1. Eldar on 18-aastane tatarlane. Omades Venemaa kodakondsust on Eldar Otepää vallas püsivalt elanud 5 aastat. Eldaril on tööluba. Tähistage ristikesega, kas tal on /ei ole õigus: (3 p)

3 – 4 õiget 1 p; 5 – 6 õiget 2 p, 7 – 8 õiget 3 p.

JA	ÕIGUSED	EI
+	olla ametiühingu ja Otepää Jahimeeste Seltsi liige	
	osaleda rahvahääletusel	+
+	pöörduda avaliku teabe saamiseks vallavalitsuse poole	
+	hääletada Otepää vallavolikogu valimisel	
	kandideerida Riigikokku	+
+	saada haigushüvitist	
+	välja anda tatarikeelset ajakirja	
	kuuluda Reformierakonda	+

ül nr 4

punkt	arv	%
0	22	0.73%
1	48	1.59%
2	636	21.11%
3	2307	76.57%

Küsimusele vastamine eeldas kodanikuõiguste ja üldiste inimõiguste eristamist. Eksaminandil oli võimalus maksimumtulemuse saamiseks ühel korral eksida. Hindajad kritiseerisid antud põhimõtet, sest see ei eristanud neid, kes inimõigusi ja kodanikuõigusi väga hästi teadsid. Kriitikaga võib nõustuda, sest kui eeldada, et u 30 % eksaminandi peaks ülesande sooritama, siis oleks õiglane kolmepallise skaala puhul ühe eksimusega anda kaks ja kahe eksimusega 1 punkt. Sellise põhimõtte alusel kujundatakse järgmiste aastate hindamisskaala.

Enamasti oli vastatud õigesti (lahendatus 91 %, eesti- ja venekeelsetes koolides erines tulemus 1% võrra). Sagedasema eksimusest ei teatud, et mittekodanikust püsielanik võib hääletada volikogu valimistel, samal ajal arvati, et ta võib kuuluda Reformierakonda. Üsna mitmeid kordi mainiti ka, et mittekodanik ei saa haigushüvitist.

2.2. Milliste põhiseaduse sätete alusel tohib piirata meie põhiseaduslikke õigusi (põhiseaduse II peatüki alusel)? Esitage vastusena põhiseaduse vastava paragrahvi numbrid. (3 p)

Põhiseadus näeb selleks ette palju võimalusi: § 11, 20, 21, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 40, 43, 44, 45, 47 jne.

Küsimuse lahendatus oli kõrge 81 %, eesti koolides oli keskmine 82 ja vene koolides 63 %.

2.2. Tooge elust üks näide, kus ühte neist piirangutest on kasutatud või peaks kasutama. (1p)

Iga sisult õige vastus loeti õigeks. Oluline oli seejuures, et eksaminand ei kirjutaks ümber pelgalt põhiseaduse sätet, vaid näeks elulisi olukordi, kus seda sätet kasutada. Põhiseaduse teksti ümberkirjutuse eest punkti ei antud.

Näiteks SARSI-ohu puhul võib piirata inimeste õigust reisida haiguspiirkonda, et mitte nakatada oma riigi kodanikke.

Mõnigi vastajatest ei leidnud sobivat põhiseaduse paragrahvi. Ei osata kasutada põhiseadust ja seal leiduvaid sätteid eluga kokku viia. Tihti kirjutati põhiseaduse lõik lihtsalt ümber või siis ei selgitatud, millist piirangut silmas peetakse. Sageli ei selgu vastusest, millist põhiseaduses antavat võimalust peaks kasutama. Õpilane vastas: „Näiteks on „Ärapanija“ saade, mina arvan, et seal naerdakse Eesti Riigi kodanike üle, kuna nad teevad kõik naljaks.“ Mida peab vastusest välja lugema hindaja, kas ajakirjanikud on vaja kohtu alla saata, saadet tsenseerida või ära keelata? Eksaminandil tuleb oma mõtte selgelt sõnastada.

Lahendatus 41 %, eesti koolides oli keskmine 40 ja vene koolides 46%.

2.3. Millisel juhul on võimalik saada Eesti Vabariigi kodakondsust?

Tähistage kõik õiged vastused ristikesega. (1 p)

naturalisatsiooni korras	+
olles Euroopa Liidu kodanik	
piisab, kui sündida Eesti Vabariigis	
eriliste teenete eest	+

Massiliselt ei teatud, kuidas saada kodakondsust. Sagedasima veana arvati, et piisab sellest, kui sündida Eestis. Eestis võib oma lapse sünnitada ka kodakondsuseta isik või mõne muu riigi kodanik. Sündimine Maarjamaal ei tee nende lastest veel Eesti Vabariigi kodanikke.

Lahendatus kokku oli 37 %, eesti õppekeelega töödel 36 % ja vene õppekeelega tööde puhul 46%.

2.4. Kuidas teostab rahvas kõrgeimat võimu riigis? Tähistage õiged vastused ristikesega. (2 p)

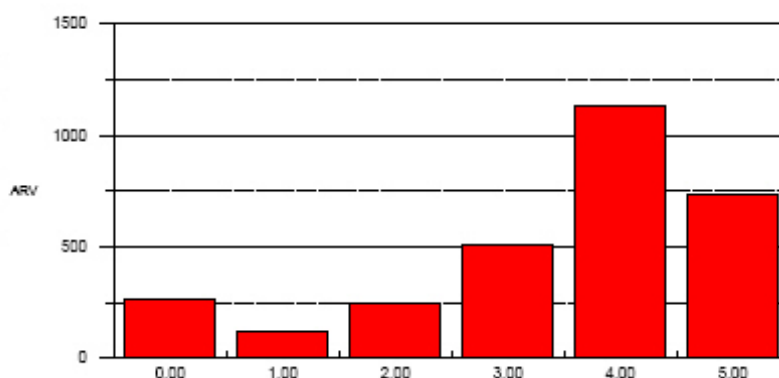
osaledes partei töös	
Riigikogu valides	+
rahvahääletusel osaledes	+
presidenti valides	

Iga õige otsustus andis ühe punkti, kuid vale otsustuse tegemine võttis punkti maha. 618 eksaminandi ei tea, kuidas nemad kui osa rahvast saavad kõrgeimat riigivõimu teostada. Siit võib välja lugeda seda, et nad ei tea, et põhiseaduses on vastav lõik, mistõttu ei oska nad ka vajadusel sealt abi otsida. Kuus protsenti vastanutest teadis vähemalt ühte võimalust. Lahendatus 77 %, eesti õppekeelega töödel 78 % ja vene koolides 61 %.

3. NÜÜDISÜHISKOND (5 p)

ül nr 3

punkt	arv	%
0	268	8.89
1	123	4.08
2	250	8.30
3	505	16.76
4	1130	37.50
5	737	24.46

Ülesande keskmine tulemus oli 3,43 palli viiest võimalikust. Küsimused olid lahendatult praktiliselt võrdsete tulemustega. Ühtviisi hästi või halvasti tunti nii era- kui avaliku sektori olemust. Kui oskasid ettevõtte või asutuse õigesti määratleda. Õige rubriigi valinutest u 30 % ei osanud oma valikut põhjendada. Ülesanne osutus raskemaks, kui komisjon eeldas. 0 saanute hulk, kes siis ei asunudki seda lahendama või lahendasid valesti, on oodatust suurem (268). Vaid esimese ja viimase ülesande lahendamise eest saadi enam 0-punkti tulemust.

Eksamitulemustest lähtuvalt võib öelda, et ei osata selgitada, miks üks või teine asutus peaks kuuluma avalikku või siis erasektoris. Laiemalt võib siit järeldada, et ühiskonnaõpetuse tunni toel pole tekkinud teadmist/veendumust sellest, mis on avaliku sektori ülesanne, milleks riik üldse eksisteerib ja meie maksumaksja raha kulutab, miks teatud ülesandeid ei saa/pole otstarbekas jätta erasektori hooleks.

Ülesande lahendasid eestikeelsete tööde autorid kõigi küsimuste osas venekeelsetest veidi paremini, saades 0,96 punkti enam.

3.1. Paigutage järgmised ettevõtted ja asutused telefonikataloogis õigesse rubriiki. Tähistage õige vastus ristikesega. (3 p)

6 – 7 õiget 1 p; 8 – 9 õiget 2 p; kõik õiged 3 p.

Avalik sektor	Ettevõtte/asutus	Erasektor
	ADVOKAADIBÜROO „SEADUSE KONKS“	+
+	EESTI PANK	
	LOOMAKAITSESELTS	+
+	PEREKONNASEISUAMET	
	PUIDUETTEVÕTE „PRESIDENDI TOOL JA LAUD“	+
+	RIIGIKANTSELEI	
+	TOLLIAMET	
	TV 3	+
	TÕLKETEENUSTE BÜROO	+
+	ÕIGUSKANTSLERI BÜROO	

Avaliku ja erasektori määramine osutus ootamatult raskeks. Null punkti saanute osakaal on 268 eksaminandi. Massiliselt märgiti valede vastustena avalikuks sektoriks „Loo-

makaitse seltsi" ja puiduettevõtet „Presidendi tool ja laud" ja erasektoriks „Õiguskantsleri büroo", „Perekonnaseisumeti" ja „Eesti Panka".

Küsimuse lahendatus 69 %.

3.2. Valige kummastki rubriigist üks ettevõtte/asutus ning selgitage, miks see kuulub just sellesse sektorisse. (2 p)

Avalik sektor – sinna kuuluvad riiklikud ja kohaliku omavalitsuse asutused, mille eesmärk on tagada riigi ja kohaliku omavalitsuse toimimine. Selgitusest peab ilmema, et eksaminand teab antud asutuse ülesandeid, millega täidetakse üldisi huve, miks need asutused on loodud, kelle huvides tegutsevad või siis mõne konkreetse ülesande mainimist. Õpilaste vastustest selgus, et lähemalt avaliku võimu teostavate institutsioonide rolli selgitada ei osata. Kui Eesti Panga ülesandeid veel teati, siis inimesele palju lähemal oleva perekonnaseisumeti ülesandeid mitte.

Avaliku sektorisse asutuste valikul oli üheks vääraks põhjenduseks arusaam, et selle tegevus peab olema avalik, kõik võivad teada, mis seal toimub, ehk siis kriteeriumiks oli avatus ja teabe andmise kohustus. Ometigi ei saa ka erasektor toimida nii, et selle asutuse kohta avalikku infot pole. Teine kriteerium oli see, kui palju üksikisikul selle asutusega üldse oma elus on vaja kokku puutuda. Küsimuse lahendatus oli 70 %. Seega u 30 % suudab eksimisvea olemasolu korral grupeerimisülesandest punkti saada, kuid avaliku ja erasektori olemust täpselt tundmata. Siit saab järelda, et sajast õpilasest u 20 suudavad teha õige ja põhjendatud valiku!

Kõigi avaliku sektori asutuste alluvus ja tegevus on täpselt reglementeeritud seadustega.

Eesti Pank korraldab raharinglust nii siseriigis kui välisriikidega ja seisab hea riigi vääringu stabiilsuse eest. Panga eesmärk ja ülesanded: hindade stabiilsuse tagamine, raha emiteerimise ainuõigus, riigi väärismetalli- ja välisvaluutavarude hoidmine ning korraldab nende kasutamist, riiklikku raha- ja panganduspoliitika suunamine jmt.

Perekonnaseisumeti ülesanded: perekonnaseisuahtide (sünni, surma, abielu sõlmimise, abielu lahutamise ning ees- ja perekonnanime muutmise dokumentide) koostamine; perekonnaseisutunnistuste ja perekonnaseisuahti ärakirjade ning tõendite välja andmine; abielu piduliku sõlmimise korraldamine jne.

Riigikantselei on valitsusasutus, mis teenindab Vabariigi Valitsust ja peaministrit, koordineerib Eesti avalikku teenistust, korraldab dokumendihaldust ja arhiivindust, Riigi Teataja avaldamist ning sümboolika ja teenetemärkidega seonduvat

Tolliameti ülesanded: riigieelarvesse laekunud ning tasumisele kuuluvate riiklike maksude ja muude rahaliste kohustuste täitmise (sealhulgas lõivude ja trahvide tasumise) üle arvestuse pidamine; enammakstud või hüvitatavate summade tagastamine ja tasaarvestamine; isikute juhendamine ja informeerimine maksunduse küsimustes ja tolli valdkonnas jne.

Õiguskantsleri büroo - korraldab kantsleri ülesannete täitmist. Õiguskantsler on oma tegevuses sõltumatu ametiisik, kes teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide Eesti Vabariigi põhiseadusele

(edaspidi põhiseadus) ja seadustele vastavuse üle. Õiguskantsler analüüsib seaduste muutmise, uute seaduste vastuvõtmise ja riigiasutuste töö kohta talle tehtud ettepanekuid ning esitab vajaduse korral Riigikogule ettekande. Õiguskantsler teeb Riigikogule ettepaneku Riigikogu liikme, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse liikme, riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe ja Riigikohtu liikme kriminaalvastutusele võtmise. Õiguskantsler teeb Riigikohtu üldkogule taotluse tunnistada Vabariigi President kehtvalt võimetuks oma ülesandeid täitma. Õiguskantsler lahendab eraõiguslike isikute vahel diskrimineerimise üle tekkinud vaidluse põhiseaduse ning teiste seaduste alusel.

Erasektorist asutust valides peab põhjendusest nähtuma, et eksaminand teab erasektori ülesandeid või tunneb selle olemust (kuulub tulundussektoris, mille moodustab eraomanduses olev majandus, eesmärgiks on tulu saamine vms). Teab, et erasektoris kuuluvad ka mittetulundusettevõtted, seltsingud.

Lahendus 67 %.

Allpool esitatakse näiteid õpilaste õigetest ja valedest vastustest⁵. Näiteid võiks õpilastega koos analüüsida, miks üks või teine vastus õigeks või valeks tuleks lugeda (sisult vale, mõistetamatus sõnastuses või vastuses on üks vale element, mis muudab terve vastuse valeks). Tähelepanu peaks juhtima vastuse sõnastuslikele momentidele. Nii näiteks on eksaminand õigesti lahterdanud Eesti Panga avalikku sektorisse ja põhjendab seda: „Näiteks Eesti Panga nõukogu valib Riigikogu ja avalik sektor tähendabki seda, et asutuses sekkub riik ja eraisik.“ Kas siinkohal mõeldakse, et Riigikogus on eraisikud või igaüks tänavalt? Riigikantselei kuulumist avalikku sektorisse põhjendatakse alljärgnevalt: „Kuulub antud sektorisse, kuna sellel ei ole kindlat omanikku ja oma tulud saab ta maksudest.“ Igal avaliku sektori asutusel on nn omanik (ministeerium, valitsus vmt).

Näited õpilaste vastustest

TV3

Avalik sektor:

- Sest iga inimene kes tahab saab TV3 vaadata olenemata kellegist.
- Kõigil inimestel on õigus tutvuda selle asutuse poolt pakutavate teenustega ja vaadata saateid.
- Sest televisioon on avalik sektor see on kättesaadav kõikidele kodanikele.
- Räägitakse ja näidatakse maailmas toimuvatest sündmustest. Meedia on alati avalik.
- Sest see (TV) on riigiasutus.
- Kõik mis näidatakse ja räägitakse on elust enesest võetud järelikult avalik ja kõigile mõeldud.

Erasektor:

- Telekanalil on omad õigused ning ta teab ise millist programmi näidata, millist mitte. Neil on omad põhikirjad, eeskirjad mida täita.
- On erakätes, kuigi on ta avalik sektor, ta on meedia kanal.

⁵ Kirjaviis muutmata.

Riigikantselei.

Avalik sektor:

- Sest Riigikantselei tegevus peab olema avalik kõigile. Rahvas peab teadma, mis toimub valitsuses.
- Riigikantselei ei ole mõeldud igaühele, et sellega kontakteeruda tuleb minna kohale. Näiteks: kui oleks see avalik sektor võidakse teha pommiähvardusi jne.
- Kuulub antud sektorisse kuna sellel ei ole kindlat omanikku ja oma tulud saab ta maksudest.

Erasektor:

- Meie, tavalised inimesed sinna ei pääse.
- Peaks olema ikkagi erasektor, et eelmise info valedesse kättesse ei satuks.

Eesti Pank.

Erasektor:

- Sest pank peab hoidma oma dokumendid salajastena ja pakkuma kliendile privaatsust, kui pole kohtuotsust käituda teisiti.
- Eesti Pank kuulub erasektorisse, sest korraldab raharinglust ja seisab hea riigi vääringu stabiilsuse eest. Kõik inimesed ei saa osaleda riigieelarve koostamisel.
- Tegemist on erasektoriga ja järeldan seda sellest, et Eesti pank on asutus ja asutused kuuluvad erasektorisse.

Avalik sektor:

- Eesti pangas saab iga inimene arve avada.
- Näiteks Eesti Panga nõukogu valib Riigikogu ja avalik sektor tähendabki seda, et asutuses sekkub riik ja eraisik.
- Kuulub avalikku sektorisse, sest pangandus on tänapäevases maailmas vajalik. Paljude inimestel on vaja teha ülekandeid jne. Seepärast on avalik, et kõik inimesed võivad seda teenust vabalt kasutada.
- Eesti Pank ei ole erasektor, kuna sinna võivad minna kõik oma probleemidega. Keegi ei saa seda keelata.
- Tegeleb avalikus sektoris, tegeleb Eestis toimuva majanduse jälgimisega. Kohuseks on avalikustada riigis liikuvate rahade tausta, seega on tegu avaliku sektoriga.
- Pank on vajalik kõigile inimestele, seega peab ta olema avalikus sektoris.
- See on avalik sektor sest seal ringleb eesti elanike raha ning pank on meie elus väga tähtis ja tal on suur roll ühiskonnas.

Puiduettevõtte „Presidendi tool ja laud“.

Avalik sektor:

See on ettevõtte, kust saab iga kodanik endale tellida puidust mööblit mis on siis kopeeritud Presidendi varast. See ettevõtte ei ole otseselt seotud presidendiga ega kuulu temale.

Perekonnaseisuaamet.

Avalik sektor: Perekonnaseisuaamet.

- Inimesed panevad ennast teise inimesega paari või kui sünnib üks väike kodanik juurde. Seal käivad inimesed ja selle pärast on see Riigi ehk avalik sektor.
- Sest riik on ta asutanud ja maksab nende töötajatele palka.
- See on asutus, mida vajavad kõik kodanikud ja neil on kõik õigused seda kasutada ja sealt abi nõuda.
- Eesmärk aidata inimesi kui probleemid on tekkinud seoses perekonnaga. Nende eesmärk pole tulu teenimine.
- See kuulub avaliku sektorisse, sest see asutus peab olema kõigile kätte saadav.
- Perekonnaseisuaametis sõlmitakse ja lahutatakse abielusid kõigil, kel selleks soov on olemas.
- Seda võib minna kõigil vaja. See peab olema alati kättesaadav.

Erasektor:

- Mida kasutavad kitsas ring inimesi.
- Seda puudutab vastavalt kodanik, kes selle vastu huvi tunneb.
- See ei saa olla avalik sektor, kuna siis tuleksid kõigi perekonna probleemid välja, tuleksid avalikuks teistele.
- Sellepärast erasektor, et see on iga perekonna individuaalne asi.
- Kuna see on isiklik ettevõtlus ja ei puuduta laia ühiskonda.

Loomakaitseselts.

Avalik sektor:

- Sellepärast, et sinna saab helistada tavainimene alati, kui on probleem looma ahistamise vm.
- Loomakaitseseltsis töötavad inimesed tegelevad loomadega kes on looduskaitse all.
- Riik on huvitatud, et meie loomad oleksid kaitstud teatud ohtude ja samuti väärkohtlemise eest.
- Kuna see selts on mittetulundusasutus ning loodud riigi poolt, mida riik kontrollib.
- Loomakaitseselts pole eraldi ettevõtte, seda võib vaja minna ükskõik kellel.
- See läheb avaliku sektori alla, kuna loomakaitses võib igaüks endast midagi anda ja see on avalik probleem.
- Sellesse sektorisse võivad kuuluda kõik, kes tahavad, sest kohustus loomi hoida ja kaitsta on igaühel.
- Kuna kasutavad kõik kellel on loomad ja peavad järgima seltsi seadusi.

Puiduettevõtte „Presidendi tool ja laud“.

Avalik sektor:

- See ettevõtte kuulub avalikus sektorisse sellepärast et avalik sektor selliste valdkondadega nagu metsamajandus, mäetööstus, kalandus jne.

Erasektor:

- See on eraettevõtte, inimene ei pea sellega kokku kunagi puutuma, ainult juhul kui ta seda ise soovib.

- Sest see on ettevõtte, nagu AS või OÜ, kasumi eesmärgil toodetakse midagi.
- Puiduettevõtte on firma mille töös saavad osaleda vaid selle ettevõtte töölised. Iga inimene ei saa selles töös osaleda.
- See ettevõtte ei ole kuidagi seotud avaliku sektoriga, kuna kõik inimesed ei pea teadma, kes on selle firma ülemused ja kui palju kahju või kasu see firma toob.
- Üks puiduettevõtte ei pea aru andma Riigikogule, tema kohus on lihtsalt pidada kinni põhiseadusest ja Euroopa Liidu euronõuetest.
- Puidufirmat ei lähe igapäeva elus vaja. See ei ole nii oluline, seega kellele vaja otsib ise selle kohta informatsiooni.
- Kuna tegemist on füüsilisest isikust ettevõttega.

Tolliamet.

Avalik sektor:

- Ta on avalik sektor, kui inimesed lähevad üle piiri peavad kõik kokku puutuma tolliga.
- Ekspordime ja impordime läbi tolli. Tolli maksud on kõik ametlikud.
- Tolliamet on seotud Eesti riigiga ja on väga tähtsal kohal. Tolliameti direktoriks ei saa mõni suvaline inimene.

Erasektor:

- Sest ta kuulub riigiametite hulka. Seal on tähtis riigi kaitse.

Advokaadibüroo „Seaduse konks“.

Erasektor:

- Advokaadibüroo tegeleb inimeste kaitsmisega. Kui inimene läheb advokaadi juurde siis see jutt jääb nende vahele.

Õiguskantsleri büroo.

Erasektor:

- Olemasolev büroo kuulub õiguskantslerile. Seal võivad töötada ka teised ametnikud, kuid seda õiguskantsleri alluvuses.
- Sest sealsetest tegemistest ei tea kogu Eesti riik ja seal toimuvale ei saa iga inimene ülevaadet.

Tõlketeenuste büroo.

Avalik sektor:

Põhjendus: kuna kõik peavad saama kasutada tõlke teenuseid.

Põhjendus: Sest, see on kättesaadav igaühele, kellel oleks vaja tõlketeenust teha.

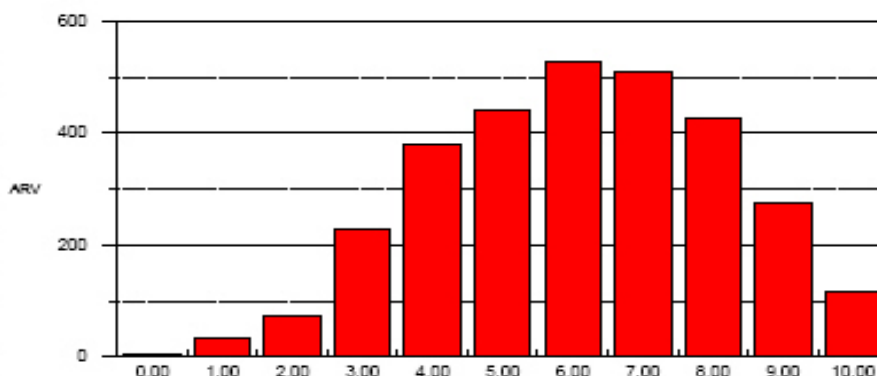
Erasektor:

Põhjendus: On erasektor mis on kahe inimese vaheline ja riik asutusse ei sekku. Kui kodanikul või asutusel on vaja kiidi saab ta selle Tõlketeenuste Büroosse pöördudes. Ta ei pea selleks pöörduma riigiametniku poole.

4. ÜHISKONNA MAJANDAMINE (10 p)

ül nr 4

punkt	arv	%
0	5	0.17
1	32	1.06
2	72	2.39
3	227	7.53
4	379	12.58
5	443	14.70
6	528	17.52
7	509	16.89
8	428	14.21
9	275	9.13
10	115	3.82

Ülesanne oli keskmise raskusastmega. Keskmiseks punktisummaks kujunes 6,1. Eeldatavalt oleks kõik eksaminandid pidanud suutma otsustada, kuhu peaks riik kulutama raha, kui Telekomid aktsiad maha müüa, kuid kahjuks seda ei suudetud. Viis eksaminandi ei saanud ülesande eest punktigi. Võib arvata, et ülesannet isegi ei proovitud lahendada. Eesti ja vene keeles olid ülesanne sooritatud pea võrdse tulemusega.

Eksami tulemustest lähtudes võib eeldada, et paljud koolilõpetanud ei ole eluks ette valmistatud. Nad ei saa aru majandusuudistes antavast infost. Liituvad pensionikindlustusega, võtavad laene, omamata teadmisi ja oskusi rahamaailmas, väärtpaberiturudel opereerimiseks. Riigi majanduspoliitikas oluliste otsuste tegemisel ei tunne nad end puudutatuna.

4.1. Milline peaks olema riigi roll majanduse korraldajana? Tähistage oma seisukoht ristikesega ja põhjendage seda. (2 p)

Seisukoht 1 p, seisukoht koos põhjendusega 2 p.

Riigi osalus ettevõtluse korraldajana on suur	
Riigi osalus ettevõtluse korraldajana on piisav	
Riigi osalus ettevõtluse korraldajana on väike	

Põhjendus sõltub seisukohast. Võib lähtuda sellest, milline hetkel olukord on või ka millisena seda näha soovitakse. Põhjenduses saab rääkida riigi kõigist ülesannetest majandusruumi reguleerijana: seadusandlus, litsentsid, välismajandussuhted, maksud, turu kaitse, säästev areng, keskkonnapoliitika, tööjõuturg jne.

Vastajate seisukohad olid erinevad. Oma sisukoha põhjendamisel oldi abitud. Oma osa mängis siin küsimuse sõnastus. Küsimust kritiseeriti keelelisest aspektist, sest ühes kohas kasutatakse tingivat, teises kindlat kõneviisi.

Lahendatus oli kõrge - 71 %.

4.2. Milliseid samme astuti selleks, et Eesti taasiseseisvumise järel vähendada riigi osa majanduse reguleerijana? (2 p)

Iga sisult õige vastus loeti õigeks, sest üleminek turumajandusele tõi endaga kaasa palju riigi tasandil tehtud otsuseid (näiteks: ettevõtete privatiseerimine, maade tagastamine endistele omanikele, erastamine, välisinvestorite kaasamine, hindade vabakslaskmine jne). Vastused olid enamasti asjalikud. Kohati esines üldsõnalisust. Küsimuse lahendas hästi alla poole eksaminandidest (48 %).

4.3. Kas Telekomis aktsiate kurss oli Eesti riigile nende müügiks soodus? Põhjendage oma seisukohta graafikult leitava info abil. (3 p)

Hindamine sõltub seisukohast. Õpilane võib argumente leida nii aktsiahinna kui ka TALSE liikumisest aktsiahinnaga võrreldes. Reinal viitab sellele, et riik võiks preemia välja kaubelda ja mitte hetkel müüa. Tabel näitab, et hind on tõusnud samale tasemele, mis oli noteerimise ajal. TALSE on olnud viimasel ajal pidevas tõusust, mis võiks olla eelduseks, et ka Telekomis aktsia hind kerkib.

Graafikul leiduvat infot ja teksti ei osatud kokku viia. Segadust tekitas küsimuses olev sõna „oli“ ja mõiste TALSE. Paljud vastajad arvasid ilmselt mineviku kasutamisest tulenevalt, et ettevõtte ongi juba maha müüdud. Eeltestimisel sellist probleemi ei esinenud. Lahendatus 51 %.

4.4. A. Reinal teeb erinevatest poliitikute arvamuste alusel oma artiklis kokkuvõtte viisidest, kuidas Telekomis müügist laekuvat raha kulutamiseks kokkuvõtte. Millist neist eelistaksite? Põhjendage oma seisukohta. (3 p)

Põhjendus peab arvestama sellega, kui palju raha kulub, ja arvestama, et summa võib suureneada, kui kauplemisel edukas olla. Põhjenduses peab olema selge, miks just see kulutus on riigile/ühiskonnale kasulik, sisaldades endas konkreetset situatsiooni, mida on vaja muuta. Üldine jutt näiteks hariduse vajalikkusest pole punkti väärt.

Kui eksaminand valib kaks valdkonda, siis peab põhjendama, kuidas tal selleks raha jätkub (näiteks püsiühendus ja ülejääk haridusele). Kui aga selgelt näha, et raha mõlema jaoks ei jätku, siis saab ta ühe punkti valiku eest ja teise põhjenduse eest.

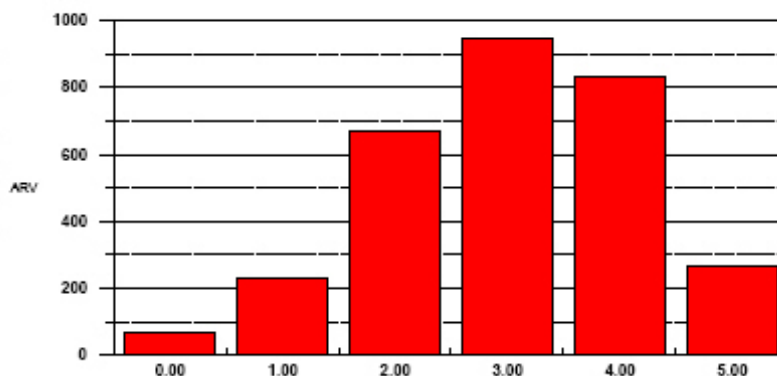
Vaadati vähem antud andmeid, loeti ainult tulpade all antud võimalusi. Vastused olid enamasti kõlavad ja üldsõnalised (näiteks: lapsed on meie tulevik jms.). Üksikud märkasid, et jagada saaks siiski ainult umbes 5 miljardit krooni.

Seda, kuhu raha kulutada, ei suutnud otsustada 2 % vastanutest. Põhjenduste osas oli lahendatus 61 %. Venekeelsetes töödes esitatud põhjendused olid konkreetsemad ja nende lahendatus oli eestikeelsetest kõrgem.

5. ÜSIKISIK ÜHISKONNAS (5 p)

ül nr 5

punkt	arv	%
0	67	2.22
1	232	7.70
2	670	22.24
3	947	31.43
4	830	27.55
5	267	8.86

Ülesanne oli pigem kergete killast, sest selle lahendamiseks sai väga palju abi põhiseadusest. Kahjuks suutis 67 eksaminandi sooritada selle mitterahuldavalt. Ülesande keskmiseks 3,01 punkti. Eesti keeles sooritanud said 0,35 punkti enam. Ülesande lahendatuse viis alla esimene küsimus, sest eksaminandid ei suutnud selgitada mõistet diskrimineerimine (lahendatus 30,3%). Selgus, et raskusi oli nudistide tegevust mittesoosivatel eksaminandidel oma õiguste eest seismiseks põhiseadusest vastavate sätete leidmisega.

Pirita linnaosavalitsus tegi ettepaneku avalikes supelrandades alasti viibimine keelata. Ettepanekut tehes lähtuti elanike kaebustest ja pöördumistest seoses nudistide alasti rannas viibimisega. Nudistid arvates on tegemist diskrimineerimisega.

5.1. Selgitage mõiste. (1 p)

Mõiste selgituses tuli ära näidata vähemalt üks tunnus, mille alusel diskrimineerimine toimub. Ühe võimaliku selgitusena: „**Diskrimineerimine on** kodanike õiguste vähendamine või äravõtmine, enamasti nende rassi, rahvuse, usu või soo pärast. Kõige rohkem on rassilist diskrimineerimist, näit. diskrimineeritakse USA-s indiaanlasi ja neegreid. Paljudes riikides makstakse naistele ja noorukeile ühesuguse töö eest väiksemat tasu kui meestele. Rahvusvahelistes suhetes tähendab diskrimineerimine mingi riigi esindajate, organisatsioonide või kodanike õiguste kärpimist.”

Mõistete tundmine ja selgitamine on osutunud probleemiks ka ajaloo tasemetöid ja eksameid analüüsid. Õpilased kipuvad jääma üldsõnaliseks. Sageli selgitati laialivalguvalt ja segaselt. Arvati ka, et mõistet peab selgitama järgneva teksti abil. Nii pakuti sageli vastuseks õiguste piiramine, kuid see võib toimuda mitte üksnes diskrimineerimisega seoses. Nii on õiguste piiramine ka vangistamine, vanemate poolt õpilase kinnomineku keelamine jmt. Mõiste selgitamisel tuleks kindlasti esile tuua valdkond, kus antud terminit tarvitatakse, iseloomulikud jooned, näited, vajadusel ajaline dimensioon, kui mõistel on erinevates ajastutes eri sisu.

Lahendatus oli vaid 30 %. Antud küsimusele vastamiseks oleks abi saadud ka kõigi kasutuses olnud põhiseadusest (§ 12).

Näiteid õpilaste vastustest:

Diskrimineerimine - osadele inimestele ei meeldi kui inimesed käivad paljalt rannas ringi. Nende jaoks on see häbi asi.

Diskrimineerimine - on see kui eelistatakse ühte teisele. Näiteks: meeste ja naiste vaheline diskrimineerimine kui eelistatakse ühte teisele. Ühesõnaga Pirita linnaosavalitsus eelistab päevitusriietes päevitajaid nudistidele.

Diskrimineerimine - eraldamine teistest kodanikest ja rannast kus on väljaõppinud vetelpääste, suunatakse kohta, mis ei ole avatud ja avalik.

5.2. Millisele põhiseaduse sättele saavad nudistid oma õigust taotledes toetuda? Kirjutage vastusena paragrahvi number. (1 p)

Õigeid vastuseid oli palju näiteks: § 19, mis tagab vaba eneseteostuse, § 14 (õiguste tagamine on KOV ülesanne), § 40 sätestab mõttevabaduse, § 41 annab õiguse jääda truuks veendumustele, § 45 õiguse levitada ideid, § 46 õiguse pöörduda avaldustega KOV poole jmt.

Küsimuse lahendatus oli kõrge (89 %).

Linnaelanikelt tänavaküsitlusel saadud kommentaarid

Aksel (30 a) Lausa lubamatu, et oma alastiolekut demonstreerivad isikud mööda randa patseerivad. Supelrand on avalik koht, kus peab arvestama hea tava ja üldlevinud arvamustega sündsustundest. Millist eeskujut see minu mudilastele annab? Nudistid jalutagu oma koduaias, kuid lasku tavainimestel suvepuhust nautida. Kus on linnavalitsuse silmad?	Berta (25 a) Kõikjal arenenud riikides on avalikes randades ka koht nudistidele. Kas Eesti peab järjekordselt tagurlikkust üles näitama? Pirita rand ei ole sugugi nii väike, et nudistid sinna ära ei mahuks. Samuti on vale see, et nudistid segavad lastega peresid, hoopis nudistide hulgas on palju lastega peresid, kuid kahjuks ei saa nad Pirital suvitada, sest linnavõimud ei soosi seda.
--	---

5.3. Kas nõustute Akseli või Bertaga? Põhjendustes toetuge Eesti põhiseadusele. (3 p)

Hindamine sõltus seisukoha põhjendatusest, sest arusaamad võivad olla erinevad.

Akselit pooldavad:

- a) nudistid riivavad sündsustunnet
- b) nudistid mõjuvad moraali laostavalt
- c) oma vabaduste teostamisel tuleb arvestada ka teiste vabadustega

Bertat pooldavad:

- a) kõigil on vaba eneseteostuse õigus
- b) moraalinormid on ajas muutuvad, jmt

Küsimuse lahendatus oli 61%. Ülesanne eeldas põhiseaduse kasutamise oskust ja saadud teabe seostamist antud tekstiga. Igaüks sai avaldada oma isikliku seisukoha. Ilmnes, et väga paljud ei tea, mida tähendab sõna nudism. Sageli seostati seda usuga. Näiteks nõustudes Bertaga toodi põhjenduseks:

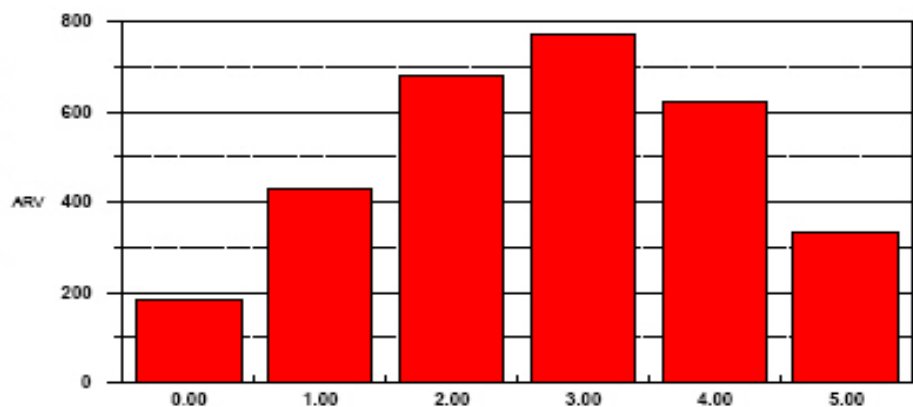
- Igaühel on õigus täita oma usutalitusi omal moel.
- Igaüks on inimene, kes tahab kuuluda kuhugi ja täita neid rituaale.
- Vähemustel on õigus säilitada nende kultuur.
- Nudistid on nagu eraldi kultuur ja neid ei tohi piirata, kuna Eestis ei ole keelatud teised kultuurid ja usundid.
- Kõik on võrdsed ja diskrimineerida ei tohi kedagi isegi kui oled juut või nudist.
- Minu arvates nudistidel on täielik õigus olla rannas. Muidugi üks probleem on see, et rahvas võib neid vaadata hoopis teisest pilgust.
- Riik on teinud seadused, et need täite taks. Aga inimesed võivad käia ju läbi segi aga kellele ei meeldi käigu mujal.
- Aga on olemas survegrupid kellele see ei meeldi. Niimoodi õhutatakse linnavõime.

6. ÜSIKISIK ÜHISKONNAS (5 p)

Ülesanne oli oma raskusastmelt keskmine (lahendatus 55%). Ülesande aluseks oli võetud ajakirjanduses laialt kajastatud uuring, mida rahvas valitsuselt uuel aastal eelkõige ootab. Ülesande eesmärgiks oli uurida, kuivõrd eksaminandid oskavad näha ühiskonnas üleskerkinud probleemidele konkreetseid lahendajaid. Teavad, kelle pädevusse mingi küsimus kuulub, ning suudavad tõstatatud probleemide taga näha huvigruppe. Juba esimese ühiskonnaõpetuse riigieksami tulemustest selgus, et huvigruppi sõnastamine on õpilastel raske, kuid probleemi lahendaja leidmine suurel osal õpilastel siiski õnnestub.

ül nr 6

punkt	arv	%
0	183	6.07
1	428	14.21
2	680	22.57
3	770	25.56
4	621	20.61
5	331	10.99

Ülesanne oli keskmise raskusega.

6.1. Emor uuris, milliste probleemidega tuleks rahva hinnangul võimalolijatel 2004. a tegeleda. Kelle pädevusse allpool toodud probleemide otsustamine / lahendamine kuulub? (4 p)

Üldiselt mingi lahendus rahva poolt oluliseks peetud probleemide lahendamiseks (presidendi otsevalimise kehtestamine, ebaseadusliku metsaraiele piiripane) leiti. Esines üksikuid naljakaid vastuseid, mis võisid tuleneda eksaminandi väljendusoskusest.

Presidendi otsevalimiste kehtestamiseks määratles otsustaja õigesti 80 % vastanust, aga põhjendada oskas oma valikut vaid 28 %. Antud küsimusele vastasid vene koolide õpilased edukamalt.

Näiteid:

1) Õiguskantsler.

Põhjendus: Õiguskantsler nimetab ametisse Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul seitsmeks aastaks.

1) Endine president Lennart Meri.

Põhjendus: See oleks vägagi õige! Sellepärast, et rahvas sooviks endale ise president valida.

1) vallavalitsused.

Põhjendus: Nemad valivad presidendi otsevalimistel.

1)Rahvas.

Põhjendus: Kuna rahvas valib presidenti Eesti Vabariigis.

1)Valitsus.

Põhjendus: Eestis kehtib poolpresidentialism. Seega valitsus määrab presidendi valitsemise korra.

Ebaseaduslikule metsaraiele piiripaneku osas oli eksaminandi vastusteks valik lai: riigikogust metsaomanikuni. Kui otsustaja/ lahendaja olid vastusena sobivad, kuid selgitus näitas, et eksaminand ei tea, kuidas nad saavad olukorda muuta, siis ei saanud eksaminand ühtegi punkti.

Küsimuse puhul tegi õige otsuse 73 % vastanutest ja neist suutis oma seisukohta põhjendada 47 %.

6.2. Sama uuringu järgi lootis 3 % küsitletutest soolise võrdõiguslikkuse seaduse vastuvõtmist. Nimetage üks survegrupp, kelle eesmärgiks on soolise võrdõiguslikkuse saavutamine. Selgitage oma valikut. (1 p)

Näiteks – naisõiguslased, kes on aastaid seisnud naiste ja meeste positsiooni võrdsustamise eest ühiskonnas. Mehed, kes soovivad lastega kodus olla võrdväärselt naistega. Nimetatud oli mõni naisteselts vms.

Kui vastusena öeldi vaid üldistusena naised, siis pole eksaminand mõistnud survegrupi olemust ja punkti ei saanud. Survegruppe osati nimetada, kuid selgitus osutus tihti ebapiisavaks, mistõttu küsimuse lahendatus oli vaid 45 %. Oli ka omapäraseid vaatenurki, näiteks nimetas üks eksaminand survegrupina:

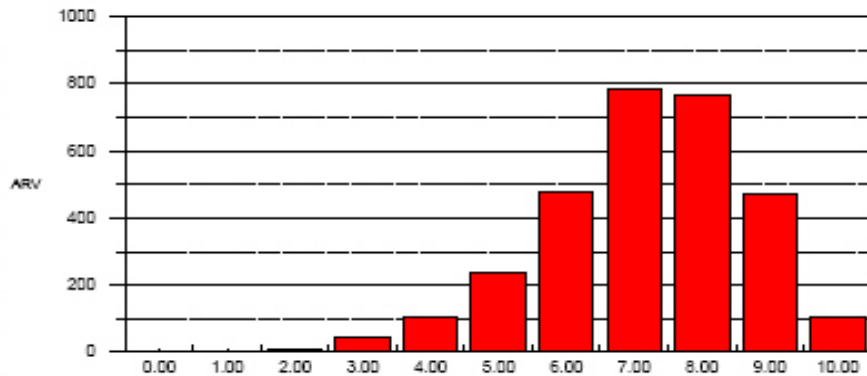
- politsei, kuna politseiasutuses töötavad enamjaolt mehed (politseikoolis ollakse ometigi hädas just sellega, et naissoo esindajad sinna liiga palju astub).
- sõjaväelased, põhjendusega: "Miks naised ei täida sõjaväekohustust?"

7. Üksikisik ühiskonnas (10 p)

Ülesande lahendatus oli väga kõrge (72%), kuid kahjuks jäid punktid saamata paljudel, kuna ei osatud allikast välja lugeda, et seadus on Riigi Teatajas avaldatud ning seega on seadus meile kõigile kohustuslik. Miks peab laste tööle piirangud seadma, oli õpilastele vägagi hästi selge. Ka sellega, kuidas neid piiranguid reaalses elu arvestada, tuldi valdavalt toime.

ül nr 7

punkt	arv	%
0	4	0.13
1	3	0.10
2	9	0.30
3	44	1.46
4	104	3.45
5	237	7.87
6	479	15.90
7	787	26.12
8	769	25.52
9	474	15.73
10	103	3.42

7.1. Kas noorte töölevõtmist reguleerivad seadused Eestis peavad Euroopa Nõukogu sotsiaalharta põhimõtteid arvestama? Tähistage õige vastus ristikesega. Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

Eesti on sotsiaalharta ratifitseerinud ja selle põhimõtetega tuleb arvestada. Lahendatus 14 %.

7.2. Kas Eesti Vabariigi „Töölepingu seaduse“ säte (§ 2) on kooskõlas Euroopa sotsiaalharta seitsmenda artikliga? Tähistage õige vastus ristikesega. Põhjendage oma sisukohta. (1 p)

Peavad küll, sest ühed ja samad sätted on leitavad mõlemast seadusest. Sotsiaalharta sätted kajastuvad meie seadusandluses. Kui eksaminand viitas vanemate nõusoleku vajadusele, mis antud lõigus sotsiaalhartas puudub, siis sai ta samuti punkti. Küsimuse lahendatus oli 66 %.

7.3. Otsusta „Töölepingu seaduse“ alusel, kas antud juhtumite puhul võib ettevõtja noore tööle võtta. Vanemad on oma nõusoleku andnud. Võib tööle võtta +, ei või -. (3 p)

15-aastane Joonas töötab ehitustöödel santehniku abitöölisena.	+
Alaealised töötavad hommikul ja õhtusel tiptunnil liiklusrohketal ristmikel autoakende pesijatena.	-
12-aastane Kristiina töötab suvisel ajal 3 tundi jäätist müües.	-

Lahendatus 75 %. Õigele otsusele jõudmine oli vene koolide õpilastel raskem ja lahendatus 10 % madalam. Piirangute vajalikkust oskasid aga mõlema õppekeele koolide õpilased ühtviisi hästi põhjendada.

7.4. Miks on kehtestatud piirangud noorte tööleasumisel vajalikud? (3 p)

Põhjenduses saab kasutada seaduses toodud vajadusi säästa või tagada koolikohustuse täitmine, tervis – liigraske töö võib mõjuda kehalisele arengule, kõlblus - töötamine baarides, alaelise eest vastutab vanem, mistõttu on vanema nõusolek vajalik. Kindlasti pidi vastus selgitama, miks on piirang vajalik, mitte olema pelgalt seaduse teksti ümberkirjutus. Lahendus oli kõrge (76 %).

Näiteid põhjendustest:

- 1) Sest lapsed tahavad liiga vara tööle ja nad jäävad lapse põlvest ilma.
- 2) Kasvueas võtavad lapsed vastu rohkem mürke ja need võivad kahjustada tervist kogu eluks.
- 3) Sest halvad vanemad võivad väga väikseid lapsi tööle sundida et endale raha saada (alkoholi joomiseks).
- 4) Paljud alaealised tahavad tööle saada kelle vanematel pole anda taskuraha. Pooled alaealised hoiavad oma ema ja isa ülal.
- 5) Kuid on ikkagi tegu lastega ja väga tore kui on tehtud seadused. Noored kurnavad ennast üle.
- 1) Noored alaealised ei ole nii vilunud et hoida end tööõnnetuste eest. Tuleb kool lõp. ja kutse omandada. Et teada mida see töö endast kujutab ja mis ohte.

7.5. Paljude alaealistega ei sõlmita kirjalikku töölepingut ja makstakse nn ümbrikupalka. Kuidas ümbrikupalkade maksmine mõjutab riiki ja palgasaajat? (2 p)

Riiki: Maksud jäävad saamata, inimeste väärtushinnangud saavad kannatada , kuna arvatakse, et riiki saabki petta, riigikassas on vähem raha, mida kasutada ühishüvede pakumiseks vmt.

Lahendus 93 % (eestikeelsetel töödel 94 %, venekeelsetel 90 %).

Ümbrikupalga saajat: Puuduvad sotsiaalsed garantiid, puudub töökaitse, võimalus abi saada ametiühingult, maksmata jäänud maksude arvelt jääb raha rohkem kätte vmt.

Lahendus 91 % (eestikeelsetel 92 % ja venekeelsetel 84 %).

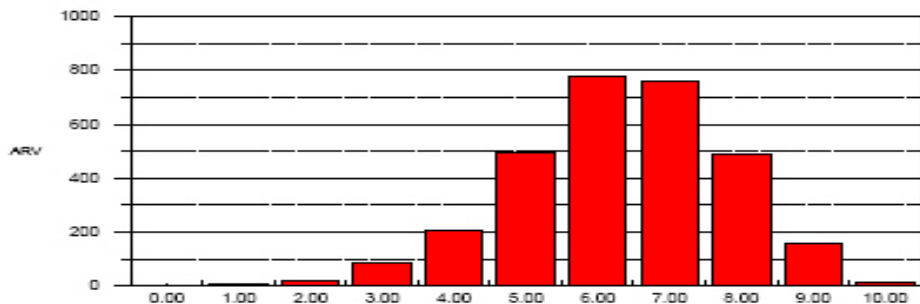
8. Eesti ja rahvusvahelised organisatsioonid (10 p)

Igas eksamis on olnud ülesandeid, millega kontrollitakse Eesti osalust rahvusvahelistes organisatsioonides. Selle eksami puhul nõuti õpilastelt näiteid riigi tegevusest neis. Kuigi ülesanne oli keskmise raskusastmega, oli õpilastel raskusi just konkreetsete näidete toomisega. Kuigi „Eesti ja rahvusvahelised organisatsioonid“ on läbiv teema ajaloos ja majandusgeograafias, ühiskonnaõpetusest rääkimata, näitasid vastused midagi muud.

Väga hägune oli ettekujutus NATO-st ja EL-st. Õpilastel oli valdavalt arusaam, et NATO-ga liitusime ainult Venemaa pärast. Selliseid meeleolusid ju ajakirjandus ka eelmisel aastal teatud määral võimendas.

ül nr 8

punkt	arv	%
0	1	0.03
1	6	0.20
2	18	0.60
3	84	2.79
4	208	6.90
5	496	16.46
6	780	25.89
7	757	25.12
8	491	16.30
9	158	5.24
10	14	0.46

8.1. – oli neid, kes ei teadnud, et Eesti on ÜRO ja OSCE liige, mõni aga arvas, et Eesti on ASEAN-i liige.

8.1. Kas Eesti on järgmiste institutsioonide või organisatsioonide liige? (3 p)

Otsustada tuli Eesti osaluse üle järgmistes organisatsioonides: EL, NAFTA, NATO, OSCE, ASEAN, ÜRO. Küsimus oli ühtviisi hästi vastatud nii vene kui ka eesti õppekeelega koolide õpilastel (lahendatus 91 %).

8.2. Mis on NATO peamine eesmärk? (1 p)

Kaitsta oma liikmete julgeolekut, rahu. Kollektiivne kaitse. NATO loodi kui sõjalis-poliitiline liit, ent tema tegevuse eesmärgid: elada rahu kõigi rahvaste ja valitsustega; kaitsta oma rahvaste vabadust, kultuuripärandit ja tsivilisatsiooni, soodustada stabiilsust ja heaolu Põhja-Atlandi piirkonnas; ühendada oma jõupingutused kollektiivseks kaitseks ning rahu ja julgeoleku säilitamiseks jne. Viimastel aastatel on NATO tegevuses tähtsaks muutunud kriiside ohjamine ja rahuvalve ka väljaspool Euroopat

- Ta on sõjaline blokk ja eesmärgiks on oma liikmeskonda suurendada, et sõjaolukorras oleks kergem vastast alistada.
- NATO peamine eesmärk on kaitsta Eesti õhuruume.
- Kaitsta maailma Maailmasõdade eest ja kaitsta väiksemaid riike.
- NATO sõlmiti 1949. aastal. Tema peamine eesmärk on ühineda Eestiga.

NATO peamist eesmärki suutis vene koolides õppinutest adekvaatselt sõnastada 42 % vastanutest, kuid seda, miks Eesti NATOga ühinemisest huvitatud on, teadis 67 %.

8.3. Miks Eesti oli taasiseseisvumisest alates huvitatud liitumisest NATOga? (1 p)

Eesti ajalooline kogemus on näidanud, et koos teistega on omariiklust kergem säilitada. Ühinemine NATO kui demokraatlike riike ühendava kaitseorganisatsiooniga annab julgeolekugarantii ja võimaldab osaleda vabaduse, demokraatia ja rahvusvahelise julgeoleku kaitsel. Õpilaste vastustes oli Eesti peamiseks huviks vabaneda hirmust Venemaa ees.

Näiteid:

- Et suurendada oma rahulolu ELs ja kindlustada oma kaitse süsteemi.
- Ma arvan, et kuna oleme Euroopa Liidus, oli Eesti huvitatud liitumisest NATOga.
- Sest NATO on neil seljatugi ja Venemaa ei julge enam Eestit okupeerida.

8.4. Milline on olnud Eesti koostöö NATOga? Tähistage õige vastus / õiged vastused ristikesega. (1 p)

Koos NATO vägedega ollakse missioonil Iraagis.	
NATO rajas sõjaväebaasid Eestisse.	
Osaletakse programmis „Partnerlus rahu nimel“.	+
Osaletakse ühistel sõjaväeõppustel.	+

Küsimusele oskasid õigesti vastata väga vähesed (lahendatus 8%). Enamasti eksiti sellega, et ei teatud, et Iraagis ei ole NATO väed.

8.5. Millised nimetatutest on Euroopa Nõukogu tegevuse peamised eesmärgid? Tähistage need ristikesega. (1 p)

Kaitsta inimõigusi, pluralistlikku demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid.	+
Aidata poliitiliste reformidega kaasa demokraatliku stabiilsuse tugevnemisele Euroopas.	+
Otsida lahendusi Euroopa riikide ees seisvatele majandusprobleemidele ning kaitsta ühisturu põhimõtteid.	
Lua ühist Euroopa kultuuri.	

Euroopa Nõukogu peamisi eesmäärke on palju:

- kaitsta inimõigusi, pluralistlikku demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid;
- teadvustada Euroopa kultuurilist identiteeti ja aidata kaasa selle arengule;
- otsida lahendusi Euroopa riikide ees seisvatele probleemidele (vähemusrahvused, ksenofoobia, sallimatus, keskkonnakaitse, inimklooniimine, AIDS, narkomaania, organiseeritud kuritegevus jmt);
- aidata poliitiliste, seadusandlike ja konstitutsiooniliste reformide toetamisega kaasa demokraatliku stabiilsuse tugevnemisele Euroopas.

Euroopa Nõukogu tegevus pole otseses seoses majanduse edendamisega. Sageli valiti eesmärgiks ühise kultuuri loomine, mis antud kontekstis õige ei ole. Küsimuse lahendatus oli madal (19 %)

8.6. Kuidas Eesti osaleb ÜRO tegevuses? Tooge üks näide. (1 p)

Võtame osa ÜRO rahuvalveoperatsioonidest, maksame liikmemaksu, osaleme UNESCO, UNICEFi ja WHO töös vms. Meie riigi tegevust ÜRO raames teadis 45 % õpilastest.

Näiteid õpilaste vastustest:

- Eesti osales ÜRO tegevuses näiteks kasvõi selles, et astus Euroopa Liitu. Millega kaasnevalt on kooskõlas teiste maadega, et ühiselt inimeste ja ühiskonnale kasu tuua, et tekkiks nn. heaoluühiskond.
- Toob näiteid, mida võiks koosolekutel arutada, kuid ise ta sinna ei kuulu.

8.7. Tähistage ristikesega need kolm peamist valdkonda (sammast), millele Euroopa Liit oma tegevuses tugineb. (1 p)

Ühine majandus- ja tollipoliitika.	+
Inimõiguste ülddeklaratsioon.	+
Ühetaoline välispoliitika.	-
Koostöö sisepoliitika ja õiguse valdkonnas.	+

Õigesti vastanud oli 64 %.

8.8. Tooge üks näide Eesti koostööst Euroopa Liiduga enne ELga liitumist. (1 p)

Seaduste ühtlustamine näiteks tarbijakaitse valdkonnas, EL majandusabi (SAPARD) vms. Õpilaste vastustest kumas läbi, et kõige enam teati koostööd tee-ehituse vallas. Ilmselt seetõttu, et neil teelõikudel on alati vastavad sildid väljas. Arvata võis, et seoses Euroopa Liitu astumisega on antud küsimus õpilastele kergete killast, siis tegelik tulemus oli hämmastavalt madal (vastatavus 41 %).

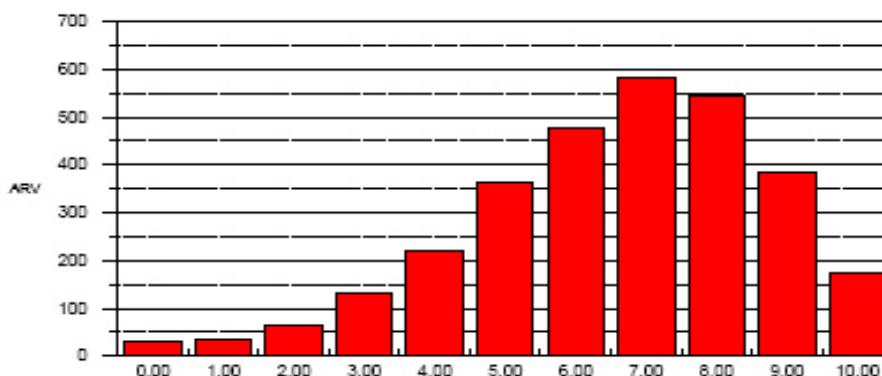
Näiteid õpilaste vastustest:

- Ta on Euroopa Liiduga teinud koostööd rahalistel probleemidel.
- Eesti osales näiteks eurovisiooni lauluvõistlustel, mis on ka seotud Euroopa Liiduga.
- Eesti pidas juba enne liitumist mitmeid läbi rääkimisi Venemaa õhulendude suhtes üle Eestimaa.
- Iraagi abistamine.
- Inimõiguste ülddeklaratsioon – Eesti hakkas üha rohkem arvestama inimõigusi.
- Eesti ja Euroopa Liidu ühinemise päev. Lipu hõiskamine.

9. Kaasaja maailma mitmepalgelisus (10 p)

ül nr 9

punkt	arv	%
0	31	1.03
1	35	1.16
2	65	2.16
3	131	4.35
4	222	7.37
5	364	12.08
6	477	15.83
7	583	19.35
8	546	18.12
9	383	12.71
10	176	5.84

9.1. Mitu protsenti maailma rahvastikust (ligikaudselt) moodustavad nälgijad? Tõmmake õigele vastusele joon alla. (1 p)

15 % 30 % 45 %

9.2. Kas ÜRO meetmed nälja ületamiseks on teie arvates piisavad? Põhjendage oma seisukohta. (2 p)

Hindamine sõltus õpilase esitatud seisukohast. Artikkel viitab sellele, et meetmed pole olnud piisavad, kuna ÜRO püüab ise leida uusi võimalusi. Nälgijate hulk ei vähene oluliselt.

Õpilane võis teksti alusel kujundada ka seisukoha, et nüüdsest on edukam, kuna luuakse alliansse. Kui õpilane sõnastab vastuse ebatäpselt, näiteks - meetmed on õiged, siis hinnati vaid tema seisukohta.

Lahendatus 55 %.

9.3. Mida on nälja leevendamiseks ette võetud Ugandas? (1 p)

Laiendatakse naiste õigusi maale.

Lahendatus 94%.

9.4. Kas Uganda meetmed nälja ületamiseks võiksid olla edukad? Põhjendage oma seisukohta. (3 p)

Hindamine sõltus seisukohast. Artiklis öeldakse, et maaomandi andmine naistele on piiranud meeste ülemvõimu ning leevendanud laste nälgimist. Õpilane võib aga leida, et kui-
gi olukord on leevenenud, ei ole see siiski piisav, sest meeste ülemvõim siiski säilib.

Ugandas tehtav ei ole ainulaadne. ÜRO seisab mitmel pool arengumaades selle eest, et naiste õigusi kaitstes parandada ka perede majanduslikku toimetulekut.

Lahendatus 69 %.

Näiteid õpilaste vastustest. Eitava seisukoha põhjendustena leiti:

Need mehed, kes aiast võtsid sööki, võtavad seda ka mujalt ja müüvad samamoodi turul maha, see ei muudaks midagi.

Võiksid küll olla edukad, sest enne sai aias kasvatatud toidust kasu ainult perekonna meesliikmed, nüüd aga saavad kasu ka ema ja lapsed.

Arvan, et mitte. Mulle tundub, et mehi ei saa samuti nälga jätta. Mehed on ju ka inimesed.

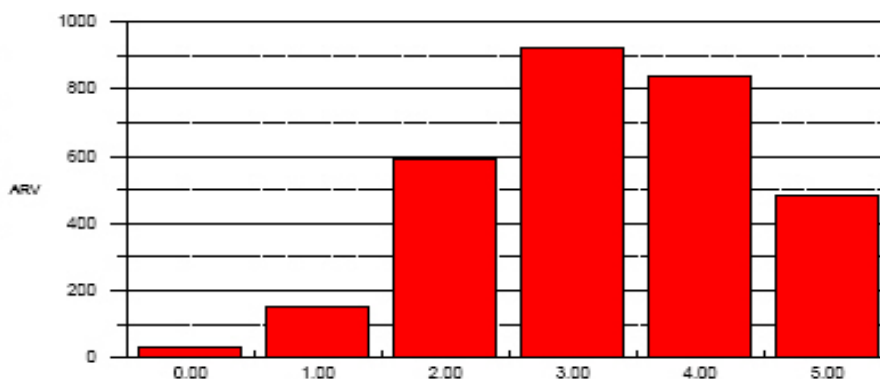
9.5. Milliseid meetmeid lisaks eelpool nimetatutele on näljahäda leevendamiseks maailmas kasutatud? (3 p)

Õpilastelt eeldati globaalprobleemide tundmist ja teadmisi, kuidas on ühe olulisemaga neist üritatud toime tulla. Esitada võis näiteks toiduabi, projektid monokultuurse põllumajandusega riikides põllumajandustegevuse rikastamiseks uute kultuuridega, ÜRO konsultandid, geneetiliselt muundatud taimede kasvatamine vmt. Küsimuse lahendatus oli 63 %.

10. Ühiskonna valitsemine (5 p)

ül nr 10

punkt	arv	%
0	29	0.96
1	149	4.95
2	593	19.68
3	923	30.63
4	839	27.85
5	480	15.93

10.1. Otsustage teksti põhjal, kas väited on tõesed (tähistage +) või väärad (tähistage –). (3 p)

Väidete tõesuse hindamiseks oli vaja loetut üldistada, tunda ainealaseid termineid, mõista teksti peidetud poliitikat. 77 % vastanutest osutus see jõukohaseks.

10.2. Millist tulumaksusüsteemi kasutatakse Eestis füüsilise isiku maksustamisel? (1 p)

Vastusena eeldati konkreetset terminit: proportsionaalne või võrdeline. Vaid 61 % vastanutest teadis õiget terminit. Maksusüsteemi osas on aga vaidlused kestnud juba aastaid. Õige mõiste mittetundmine ei luba kodanikel antud diskussioonis osaleda, sest nad ei tea, millest jutt käib. Paljudele ei tulnud õige sõna meelde ja nii leiame vastusena kirjelduse (Võttes iga eestlase palgast, mis on vähemalt 1000 EEK-ki 26%).

Näiteid õpilaste vastustest:

- Progressiivset tulumaksu.
- Majoritaarsed tulumaksusüsteemi.
- Üksikisiku tulumaksu süsteem 26%.
- Töötumaksu, kõige efektiivsem meetod hoida vanureid ja pensionäre jalul.
- 38% sotsiaalmaks läheb maha.
- 18% võtab riik füüsiliselt isikult, kui käib tööl.
- Käibemaksu.
- Otsene tulumaksusüsteem.
- Eestis füüsilise isiku maksustamisel kehtib tavaline tulumaks (26%).
- Füüsiline isik maksab tulumaksu aasta kasumi arvelt.
- Kui tulu on suur, siis nõutakse maksu.
- Astmelist tulumaksu süsteemi.
- Sotsiaalmaksusüsteem.
- Tulumaks on samasuur kui eraisikul.
- Aktsiisimaksu.
- 20% tulumaks.

10.3. Millist tulumaksu muudatust plaanib võimulolev koalitsioon lähiaastatel? (1 p)

Õiget vastust teadis 36 % vastanutest. Planeeritakse tulumaksu alandamist lähiaastatel 20 protsendile, tulumaksu alandamist 2 %. Maksude üle käivate debattide tulemusena on enamusele meelde jäänud soov kehtestada astmeline tulumaks. Ekslikult seostati seda aga võimuloleva koalitsiooni tulevikuvisionidega. Mõnel juhul ei teata, kes koalitsiooni kuuluvad, ja vale partei nimetamine vastuses ei luba eksaminandile punkti anda. Paljudel juhtudel ei tehta vahet tulu- ja käibemaksul.

Näiteid õpilaste vastustest:

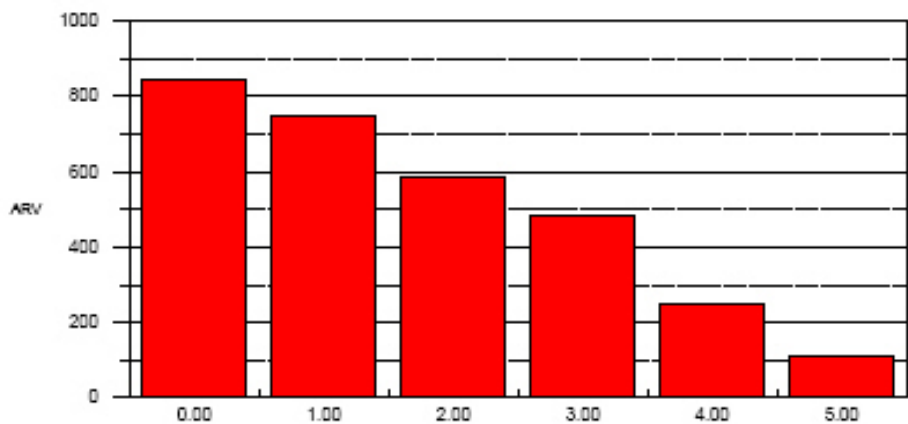
- Väiksema palgaga tööline maksab vähem kui suure palgaga tööline.
- Tuludeklaratsiooni.
- Astmeliseks tulumaksuks kus kõrgemapalgalisel peavad rohkem tulumaksu tasuma, kõik oleneb palga suurusest.
- Lähiaastateks planeeritakse regressiivset tulumaksu süsteemi.
- Keskerakond plaanis vahepeal astmelise tulumaksu kehtestamist.
- Plaanitakse astmelist tulumaksu. 24%; 22%; 20%.
- Tulumaksu suurendamist.
- Tulumaksu tahetakse alandada. Kaalutakse ka tulumaksu alandamist ainult toidukaupadele.
- Võimulolev koalitsioon plaanib tulumaksu vaba miinimumi.
- Võimulolev koalitsioon (Rahvaliid, Res Publica, Reformierakond) plaanib lähiaastatel praegu kasutusel oleva tulumaksusüsteemi asendada progressiivse ehk astmelise tulumaksusüsteemiga.
- Võimulolev koalitsioon plaanib lähiaastatel kõikuvat tulumaksu. Mida rohkem teenid seda suurem on tulumaks ja mida vähem teenid seda väiksem on tulumaks.
- Toiduainetelt tulumaksu vähendamist 18% -5%.

11. Nüüdisühiskond (5 p)

Ülesanne eeldas demokraatia, monarhia, unitaariigi jt riigi olemust iseloomustavate mõistete tundmist, kusjuures toetuda sai ka ajalootunnis käsitletule. Ülesanne oli üks halvemini lahendatustest. Vastu ootusi osutus just see ülesanne selekteerivaks. Väga palju oli vastustes rumalust (rahvademokraatia nimest tuleneb, et Korea RDV puhul tegemist on demokraatliku riigiga jmt), mida ei saa panna süvenematuse arvele või õigustada sellega, et tegemist oli viimase ülesandega ja ollakse eksamist väsinud. Eksamitöö tervikuna näitas, et just ühiskonnaõpetuse põhimõistete tundmine ei võimalda õpilastel väga häid tulemusi saada. Ülesande lahendatus tervikuna oli 32,53 %.

ül nr 11

punkt	arv	%
0	842	27.95
1	747	24.79
2	585	19.42
3	481	15.96
4	250	8.30
5	108	3.58

Kas nõustute järgmiste väidetega? Põhjendage.

1. Tänapäeva kõige demokraatlikumad riigid on vabariigid. (2 p)

Vabariik võib olla äärmiselt mitmekesise korraldusega nii demokraatlik (parlamentaarne, presidentaalne), kuid ka diktatuuril põhinev riik. Seda teadmist peaks toetama ka ajaloo kursus, kus Eesti vabariik on läbi aegade olnud väga erinev (näiteks autoritaarne režiim 1930. aastatel). 1992 a. põhiseaduse kohaselt ei ole tänane Eesti üksnes vabariik, vaid oluliseks peeti sõnastust, et Eesti on demokraatlik vabariik. 1920. ja 1938. aasta põhiseadused ei kasutanud mõistet demokraatlik vabariik. Mõlemad põhiseadused kasutasid üksnes mõistet vabariik – Eesti on iseseisev ja sõltumatu vabariik. Täna kehtiva põhiseaduse esialgses eelnõus puudus samuti täiend demokraatlik, see lisati hiljem arutelude käigus. Põhiseaduse kontekstis saab demokraatlikku vabariiki käsitleda kui rahva ja riigivõimu ühendust, kus rahvas on riikliku valitsemise lähtepunktiks. Ta moodustab riigi kõrgemad organid, kontrollib neid ja mõjutab nende tegevust.

Antud väite puhul eksami ülesandes on õige vastusena võimalikud mõlemad valikud. Peamine oli oma seisukoha kaitseks toodud põhjendus. Näiteks: „Vabariik on kõige demokraatlikum riigivorm, sest päritav võim on asendunud valitava võimuga ning demokraatia olulisim iseloomulik joon - vaba üldrahvalik valimine, kus konkureerib mitu kandidaati, valimised on üldised, ühetaolised ning salajased, on antud riigivormis tagatud.“ Põhjenduses sai toetuda kõigile demokraatia tunnustele, mis vabariigi puhul esineda saavad ja mis näitavad, kuidas on rahvas võimu lähtepunktiks.

Punkti suutis saada 33 % vastanutest.

Näiteid õpilaste põhjendustest, kes ei olnud väitega nõus:

- Näiteks USA ei ole vabariik kuid seal ometi on demokraatia.
- Kuna palju on liitriike.
- Vabariigid on peamiselt parlamentaarsed nt. eesti on Parlamentaarne Vabariik.

Väitega nõustujad põhjendasid otsust:

- Need riigid ei allu võõrvõimule ega ka muudele riikidele. Need riigid on iseseisvunud ja saavad vabaks võõrvõimu alt.
- kuna demokraatlikku riiki juhib president, siis seega vabariiki juhib president; oleks kuningriik, siis seda juhiks kuningas ja siis see ei oleks enam demokraatlik.
- Sest valitsuse ja riigikogu üle toimub kontroll, kui ei oleks vabariik siis ei saaks demokraatiat ollagi.
- Sest vabariikides ei saa võimule diktaatorid.

2. USA on unitaarriik. (1 p)

Selle väitega ei saa nõustuda, kuna piirkondadel on oma elu korraldamisel suured vabadused. USA osariikide seadusandlus on erinev: ühes on surmanuhtlus keelatud, teises lubatud.

Õpilastele oli unitaarriigi mõiste võõras. Õige vastuseni jõudis vaid 31 % õpilastest. Unitaarriiki seostatakse küll demokraatia, küll riigi võimsusega. Tundub, et vahel on just lihtsad asjad need, kus komistatakse. Küllap on igas koolis räägitud sellest, mida tähendab, et Eesti on ühtne riik, mitte föderatsioon. Unitaarriigi olemust küsitakse ka naturalisatsiooni korras kodakondsust taotlejatelt. Teadmised unitaarriigi olemusest on aga pealiskaudsed. Nii Korea Rahvademokraatliku Vabariigi nime kui ka USA nime puhul näeme, kus õpilane lähtubki vaid sõnadest – ühendriik ja rahvademokraatia, ollakse pealiskaudsed ja nõustutakse vale väitega pikemalt juurdlemata. Kurb, et seda olukorras, kus ajaloo riigieksemi üks teemasid oli just eraldi tähelepanu pöörav ka USA 20. sajandi ajaloo, mis peaks teadmisi USA olemusest süvendama. Külma sõda on aga 20. sajandi ajaloo lahutamatu kaaslane, mistõttu ka kahe Korea olemus peaks tänasele abiturientidele piisavalt selge olema. Kuna valed vastused esinesid siin korduvalt sisult sarnastena, kuid sõnastuselt pisut erinevades, siis on püütud õpilaste näidetes sisu mitte korrata, kuid rõhutada tuleb, et sellised vastused polnud mitte üksikute vastajate rumalus, vaid tegemist on massilise vale arusaamaga.

Näited õpilaste töödest, kes nõustuvad, et USA on unitaarriik põhjendades:

- USA on riik kus presidentialism ei ohusta demokraatiat.
- Kuna USA koosneb mitmest riigist, mis on ühendatud ühise suurriigi USA nime alla.
- USA on jagatud paljudeks osariikideks, millel igaühel on olemas juht, kes kõik oma korda alluvad presidendile.
- Nõustun kuna riigis on väga palju osariike ja enamustel on omad seadused.
- Kuna tegemist on liitude riigiga ja valivad endi hulgast esindaja.
- Kõik on vabad ning võimalusi millegi teostamiseks on tohutult.
- USA-s on suur võim presidendil, kuid loeb ka rahva arvamus.
- Kuna seal on võimul vaheldumisi üpriski lähedaste vaadetega 2 parteid.

- Sest seal on 2 valitsemis koda, Kuninglik ja Riigikogu.
- Minu arust on, sest USA on nii poliitikalt kui ka majanduselt tugev riik.
- USA koosneb osariikidest. Sõna „united“ tähenda ühinenud, unitaarriik on ühinenud osadega riik.
- Sest ta koosneb kahest osariigist, Lõuna- ja Põhja-Ameerikast.
- Sest USA on unitaarriik toimuvad rahvahääletused ja inimesed peavad maksma makse vastavalt oma sissetulekule.
- Sest USA on suurriik, mis tavaliselt ei arvesta teiste riikidega ning püüab iseseisvalt toimida.
- Igati pidi hästiarenenud riik, sõjaline tegevus kõrgel kohal. Tugev riik ka demokraatlikust küljest. Tugev valitsus.
- Sest USA tähendab Ühendatud Riigid Ameerikas ja unitaarriik tähendab ühinenud riikidest koosnev riik.
- Seal riigis valitseb sama kord nagu Eestiski, sest Eesti on ka unitaarriik.
- USA on võimas, mitmekesine, demokraatlik. Seal on palju vaateid ühendatud.

Ei nõustu väitega, kuna:

- USA püüab olla unitaarriik. Kuidas see õnnestu, sest on liiga palju riigisiseseid vastutusi.
- Buschil on küll suur võim ja ta otsustab kõige üle, ka sõjaliste otsuste üle.
- USA-s on riigipeaks president.
- Ta on suur ja ainus riik, mis on jagatud.
- USA on siiski rohkem liberaalne, seal valitseb rohkem lihtsameelsust ja suuremas jaos veel suurem vabadus.

3. Monarhia võib ühtlasi olla ka demokraatia. (1 p)

Monarhia puhul võib tõepoolest tegemist olla ka demokraatliku riigikorraldusega.

Põhjendusena eeldati, et eksaminand märgib, et parlamentaarse monarhia puhul on monarhi näol tegemist riigi esindusfunktsioonide täitjaga ja rahvas teostab oma võimu demokraatlikult toimuvate parlamendivalimiste ning rahvahääletuse kaudu vms.

Kahjuks on küllalt suur olnud nende hulk, kellel puudub elementaarseimgi arusaam monarhiast, kas siis ajaloolises perspektiivis või tänapäevases võtmes. Vastustes võis leida aga ka huvitavaid vaatenurki: monarhia oli alguses demokraatia, rüütlid valisid endi hulgast kuninga. Punkti sai 31 % vastanutest.

Näiteid õpilaste vastustest

Nõustuvad, põhjendades:

- Kui monarhi on valinud rahvas, siis võib olla demokraatia.
- Kuna mõlemad võib defineerida kui sõnavabadust.
- Sest enamjaolt ei ole monarhias diktatuure ja seal ei kehti totalitarism. Seal esineb ka demokraatiat, mistõttu võibki monarhia olla ka demokraatia.
- Monarhia on ühes riigis ja demokraatia on teises riigis.
- Monarhia riigipeaks on küll kuningriik, kuid oma sõna saavad valimistel öelda ka rahvas.

Ei nõustu väitega, põhjendades:

- Monarhias ei ole rahval (mingit võimu) nii suurt võimu.
- Monarhia tähendab ainuvalitsust, võim ühe inimese käes.
- Demokraatias on põhimõte, et seadusi ei tee mitte üks isik vaid mitu isikut.
- Monarhia ja demokraatia ei saa kunagi samad olla.
- Monarhiaga valitseb riiki monarh mitte riigikogu ega rahvanõukogu.

4. Korea Rahvademokraatlik Vabariik on demokraatlik riik. (1 p)

Väitega ei saa nõustuda. Põhjendusena oodati, et märgitaks mõni diktatuuri tunnustest, näiteks, et toimib ühepartei süsteem; kodanikuõiguste piiramine, vms, mis näitaks diktatuuri olemust riigis. Kuigi sellele küsimusele vastamisel peaks saama toetuda ka ajaloost saadud teadmistele, siis tuleb tõdeda, et küsimus osutus üheks halvemini vastatuks (lahendus 36 %). Eksaminandid ei vaevunudki riiginime taha vaatama. Palju oli vastuseid, kus selgitati, et nimes ju on demokraatia sees või et vabariigid on kõik demokraatlikud, rahvademokraatia. Kui väide sõnastada ringi „Eesti Nõukogude Demokraatlik Vabariik on demokraatlik riik“, kas vastused oleks samad?

Näiteid õpilaste vastustest:

Nõustudes väitega, põhjendavad oma seisukohta:

- Kuna ka rahvademokraatia on demokraatia, siis arvan, et kuna Koreas ei ole ei autoritaarset ega ka totalitaarset korda on Korea siiski demokraatlik riik.
- Korea rahvademokraatlikus vabariigis saavad inimesed valida endale riigipead.
- Kõrgema võimu kandjaks on rahvas ja seega on see demokraatlik riik.
- Nii nagu juba Vabariigi nimetus, et demokraatia see on rahva eest, rahva nimel ja rahva jaoks, olen ma selle väitega nõus.
- Korea on üks väheseid riike, kus on säilinud tugev Rahvademokraatlik Vabariik.
- Ju siis on, kui nimi juba selline on.
- Seal on ka võim rahva käes. Rahvas otsustab.
- Demokraatlikus riigis on võim rahval, nagu ka Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis. Riigijuhil on ainult esinduslik ülesanne.
- Sealsed inimesed saavad ka valida valitsust (presidenti), on vabadus jne.
- Kuna riigi nimes on sees „demokraatlik“, siis näib mulle võimatuna, et seal on diktatuur.
- Sest on olemas kaks Koread Põhja- ja Lõuna-Korea. Ja Korea Rahvademokraatlik Vabariik on demokraatlik riik.
- Kui nimes „Rahvademokraatlik“ on demokraatia välja toodud, ju seal on siin natuke vähemalt demokraatiat.
- Kõrgemaks võimukandjaks on rahvas. Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseadusega kooskõlas olevate seaduste alusel.
- Rahvas toetab suurel määral riiki. Suurt osa mängib Korea toodang, millest on riigil palju kasu.
- Vabariigid on demokraatlikud riigid.
- Seal ei ole kuningaid, riiki juhib valitsus.
- Sest võimul on president, toimib võimude lahusus. Selle eelduseks on kirjaoskamine ning haridussüsteem on seal hästi välja arendatud.

- Sest seal on sõnavabadus, vaba ajakirjandus.
- Esiteks kõlab riiginimes sõna demokraatlik. Ja ma arvan, et ta on demokraatlik.

Ei nõustunud küll väitega, kuid põhjenduseks toodi:

- Korea on liiga tugevate traditsioonidega riik ja seda ei muuda miski. Riik mis ei suuda muuta oma kultuuri ja traditsioone ei saa olla demokraatlik riik.
- Puudub riiki juhtiv kindel isik.
- Kuna ta on Rahvademokraatlik, siis järelikut rahva käes on võim, otsest suurt võimu rahva üle pole.

Õpilaste küsimustiku kokkuvõte

Ühiskonnaõpetuse riigieksamitöö viimasel lehel oli küsimustik eksaminandile. Selle täitmine oli vabatahtlik. Küsimustikule vastas 2153 eksamiandi 3031st. Iga küsimuse puhul on nii arvuliselt kui ka protsentuaalselt toodud vaid antud küsimusele vastanute hulk.

Küsimusele, mitu kursust ainet koolis õpiti, ei osatud alati adekvaatselt vastata. Ilmselt ei ole kursuse mõiste gümnasistides juurdunud. Sama kooli õpilastelt tuli erinevaid vastuseid, mis näitab, et 35 tunniste kursuste olemus on arusaamatu. 18 vastanut nentis, et ainet koolis ei õpetatud.

Eksamiks valmistumine toimus valdavalt ainetundide käigus (38 % vastanutest), kuid 81% märkis, et lisaks ainetundidele peeti eraldi konsultatsioone, 41 eksaminandi oli käinud ka kursustel.

Miks eksam valiti? 43% valis seetõttu, et aine talle meeldib, 39 % hoiab end ühiskonnas toimuvaga kursis ja tunnetab end aktiivse kodanikuna, 391 vastanut vajab tulemust edasiõppimiseks ja 433 eksaminandi teatas, et tal polnud midagi muud valida.

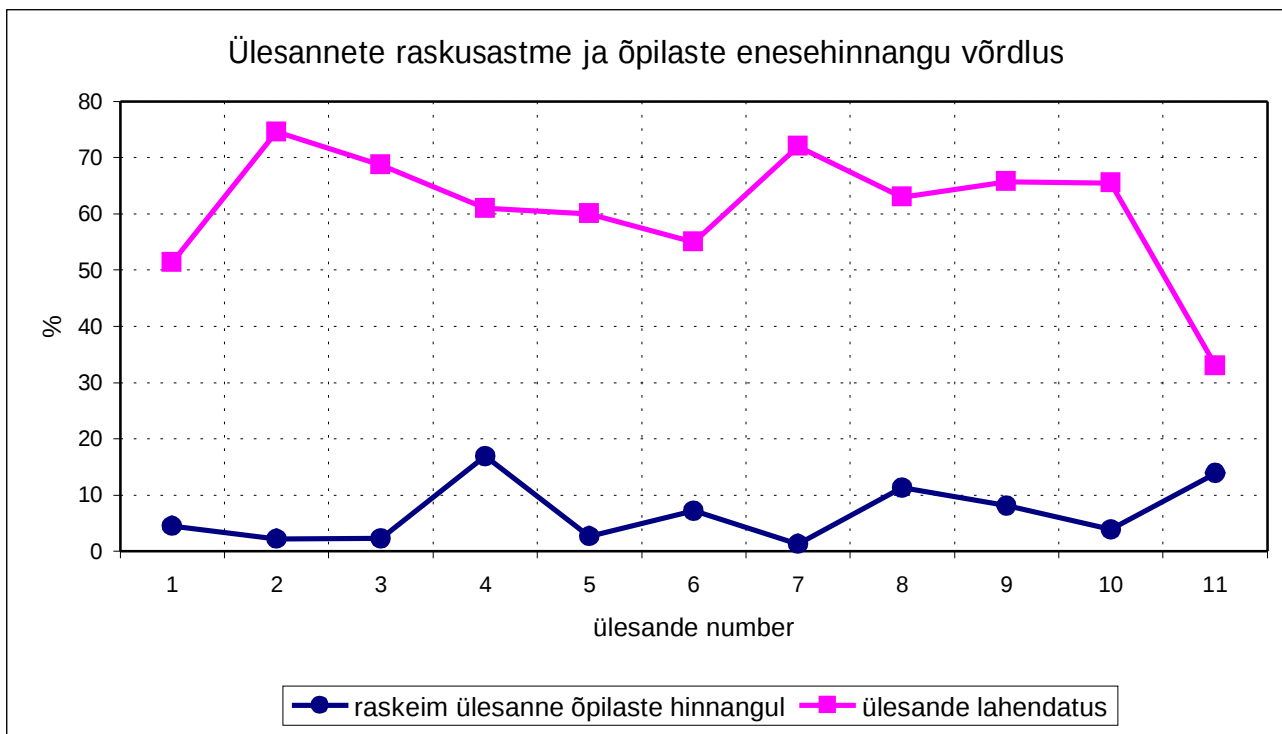
1576 eksaminandi puhul vastas eksam üldjoontes tema ootustele. 504 õpilast leidis, et eksam ei vastanud ootustele. Siit kajastub eeskätt hinnang eksamiga seotud materjali kättesaadavusele, nii koolides tundide käigus tehtavale kui ka eksamitöö koostajate tööle. Võib väita, et üldjoontes astuvad ainekava rakendajad ja õpitulemuste saavutatuse kontrollijad ühte jalga.

Ühiskonnaõpetus on ainekavas jaotatud olulisemate alateemade kaupa. Uurisime eksaminandilt, millist kahte neist ta kõige enam valdab. Pingerida moodustus selline:

1. Üksikisik ühiskonnas (1054 vastanut)
2. Majandus (485)
3. Ühiskonna valitsemine (479)
4. Rahvusvaheline suhtlemine (464)
5. Nüüdisühiskonna toimimine (432)

Paljude vastajate üks valikutest oli ilmselt teemavaldkond üksikisik ühiskonnas. Täpsem analüüs näitab, millises kombinatsioonis teemapaarid esinesid. Meeldiv on tõdeda, et kuigi täna käibel olevates õpikutes on rahvusvaheline suhtlemine ja majandus vähem tähelepanu leidnud, siis õpilaste enesehinnang teema valdamisel oli siiski ka nende teemade osas võrdväärne teistega. Ilmselt kompenseerib õpetajate töö ja uudiste analüüs õppevahendite puudused.

Soovisime teada saada sedagi, millist eksamiülesannet peetakse kõige raskemaks. Sellele küsimusele vastas 1594 eksaminandi. Tervelt 36 % küsitluslehele vastanutest ei soovinud või ei osanud sellele küsimusele vastata.

Ideaalsel juhul peaks õpilaste poolt raskeimaks ülesandeks hinnatu olema madalaima lahendatusega. Graafikult selgub, et mõne ülesande puhul lähevad õpilaste hinnang raskusastmele ja reaalne eksami tulemus omavahel lahku. Nii peetakse ülesannet number neli pea 17% vastanute arvates raskeks. Ülesanne on seotud majandusvaldkonnaga. Kevadel oli üks kuumemaid teemasid Telekomi aktsiate võimalik müük, mis oleks riigikassasse suuri lisatulusid toonud. Kui küsisime õpilastelt, millist teemat ühiskonnaõpetuses nad kõige paremini valdavad, siis majandus jäi pingereas teisele kohale. Meedias kajastatavate uudiste analüüs tunnis oli koolides õpilaste küsitluse alusel üks valdavamaid õppemeetodeid. Ülesande lülitamisel eksamitöösse saigi see valitud põhjustel, et ülesanne kontrollis nii teadmisi majandusest, erastamise olemuse mõistmist, kui andis võimaluse võtta seisukoht ühiskonnas käimasolevas arutelus, kuidas müügist saadavat raha mõistlikult kasutada.

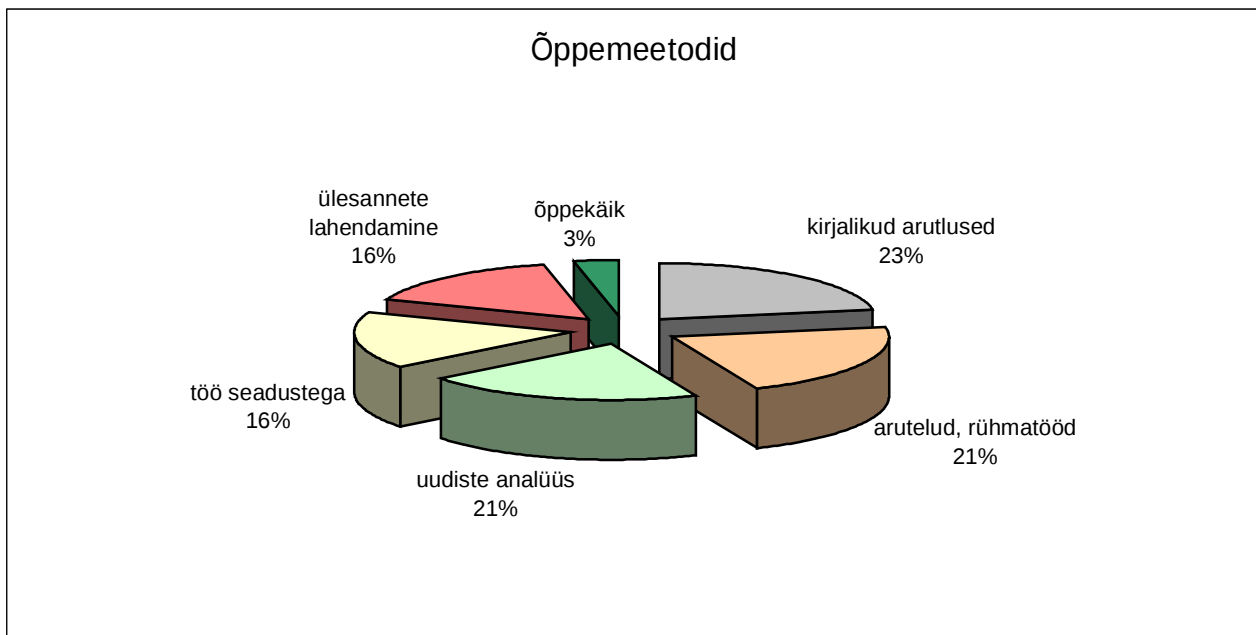
Õpilasi ehmatas ilmselt küsimus, mis oli seotud Telekomi aktsiate kursi hetkeseisu hindamisega. Kuigi TALSEst ja aktsiate hinnast räägitakse igas teleuudiste saates, on koolitunnis need mõisted lastele võõraks jäänud. Tunti end ebakindlalt, kuigi ülesande teised

küsimused olid valdavale osale jõukohased, piisas sellest, et ülesanne tervikuna suhteliselt raskemaks hinnata.

Raskusastmelt teisele kohale jäi eksamitöö viimane ülesanne, kus õpilastel tuli argumenteerida oma nõustumist või mittenõustumist väitega. Ülesande lahendatus osutus üli-madalaks. Kas viga oli hindamises? Sedapuhku olid õpilaste teadmised väärad. Täie enesekindlusega väideti, et Korea Rahvademokraatlik Vabariik on demokraatlik riik, sest see on juba riigi nimestki näha ja nõustuti sellega, et USA on unitaarriik, kuna tegemist on ju ühendriigiga (united). Nõustuti küll väitega, et monarhia võib ühtlasi olla ka demokraatlik, kuid põhjenduses öeldi lihtsalt, et Rootsi ju on, toomata ära, mis selle riigi demokraatlikuks teeb, kuidas rahvas oma võimu teostab.

Seega, kui küsida, kas eksam oli kerge või raske, siis võib esmamulje siiski osutada petlikuks. Suhteliselt raskemana tundunud ülesande puhul kontsentreeriti oma tähelepanu, otsiti teadmispagasist kõik sobiv ja tulemus osutus oodatust positiivsemaks. Eksami lõpus tähelepanu juba hajub (mistõttu sinna ka suhteliselt kergem ülesanne pannakse) ei suudeta või osata õiget vastust sõnastada.

Õpilaste teadmisi ja oskusi mõjutab kõige enam siiski õppemeetodite valik. Õpilasoma-valitsuse liidri tasandil on ette heidetud õppemetoodika vanamoelisust ühiskonnaõpetuse õpetamisel. Uurisime siinkohal eeskätt õpilaste aktiivset tegevust eeldavate meetodite kasutamist. Õpilastel paluti tähistada ristikesega, kui tema koolis ühiskonnaõpetuse tundide raames vastavat meetodit kasutati. Kurb on tõdeda, et ainult 217 õpilast vastanutest märkis, et koolis oli tehtud õppekäike kas kohtusse, vallamajja vms kohtadesse. Teisi meetodeid oli kasutatud suhteliselt võrdselt. Kui otsida põhjusi, miks arutluste tulemused on ke-sised, siis tuleb saavutatut isegi imeks panna, sest vaid 67% vastanutest on kirjaliku arutlusega tunnis tegelenud.

Mida õpilased ise peavad ühiskonnaõpetuse tunni eesmärgiks koolis? Sellele küsimusele vastati nii etteantud valikust kolme tähistades, kuid võimalus oli eesmärk ka ise sõnastada. Etteantud eesmärgid reastusid alljärgnevalt:

- Oman ülevaadet ühiskonna kujunemisest, struktuurist ja ühiskonna toimimisest.
- Oskan oma huvide ja õiguste eest seista.
- Tean oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas.
- Mõistan kaasaja põhiprobleeme ja arengutendentse.
- Oskan toime tulla tänases õigusruumis.
- Oskan toime tulla infotulvas.

Õpilaste pakutud aine õpetamise-õppimise eesmärgid:

- Arvan, et seda ainet võiks õpetama hakata koolis alates 4. klassist.
- Avardab silmaringi poliitika maastikul.
- Eelkõige annab ühiskonnaõpetuses omandatud teadmised võimaluse ennast siin maailmas kuhugi paigutada, ennast määratleda ja osata ka teistega arvestada.
- Et noored ei suhtuks poliitikasse nii ükskõikselt, vaid hooliksid sellest, sest see puudutab ka neid.
- Et tulla ühiskonnas toime.
- Kui inimest ei huvita ühiskonna õppimine siis ta ei saa enda eest seisma ja ei tea mida ta saab, mida ta ei saa!
- Olen valmis maailma jaoks.
- On hea, kui noored viiakse kurssi ühiskonnas toimuvaga.
- Orienteerun poliitikas.
- Põhiseaduse tundmist.
- Saab end kurssi viia igasuguste organisatsioonide taustadega.
- Oskan hinnata erinevaid väärtusi ja leida endale sobivaimad.
- See on selline õpetus, mis näitab üldist erudeeritus, ning neid teadmisi läheb elus vaja.
- Tahan lisada seda, et arvan, et kod. õp. on üks tähtsamaid õppeaineid gümnaasiumis, aga kahjuks seda õpitakse liialt vähe (12 klassis ainult), samas see on väga oluline ja üks mõtekaim aine üldse.
- Tean Eesti poliitikast nii siseriigiliselt kui ka välisriikidega.
- Tean rohkem maailmas toimuvast.
- Tean rohkem oma riigi kohta.
- Tunnen oma riiki.
- Ühesõnaga selle õppeaine õppimisel on kergem elada ja oskad erinevatele küsimustele vastata.
- Ühiskonna eksamiga pole veel kahjuks kuhugi sisse astuda.
- Ühiskonna õpetus on huvitav aine, kuid hiljuti toimus mul töökoha vahetus ja sellega kaasnes puhkuse kaotus. Ning tänu sellele jäi põhjalik kordamine tegemata.
- Ühiskonna õpetuse eksam peaks olema kohustuslik ning seotud ka geograafiaga.
- Ühiskonnaõpetus koolis on osutunud minu jaoks väga informatiivseks andes ülevaate seadusandlustest.

- Ühiskonnaõpetus on vajalik kooliõpilasele, et ta teaks, kuidas asjad riigis toimivad isegi siis, kui see teda üldse ei huvita. Mingid algteadmised võiksid ikka olla igal kodanikul.
- Ühiskonnaõpetus on väga vajalik aine ning peaks olema õppeprogrammis juba põhikoolis.
- Ühiskonnaõpetus võiks olla juba algklassidest peale.
- Üldise silmaringi arendamine.
- Õpetada inimesele midagi, mida tal elus kindlasti vaja läheb.
- Leian, et ühiskonna arengul on oluline koht ka kultuuril, mida kahjuks selles eksamis ei puudutatud.
- Teha koolilastest head kodanikud.
- Tekitada õpilases huvi ühiskonnas toimuva vastu ning õpetama arvamust rohkem väljendama.
- Tekkis huvi poliitika ja avaliku elu vastu.
- Tuleb tuttav olla nii uute kui vanade asjadega.
- Tunnen endal õigust ja kohustust olla aktiivne ühiskonna liige.
- Tunnen oma kodumaa riigi valitsemise põhimõtteid.

Õpetajatest:

- Hea õpetaja oli ka.
- Ausalt öeldes pole ma tundidest midagi juurde õppinud. Tunnen huvi, kuna mul oli hea ühiskonna õp. Saksamaal.
- Meeldiv aineõpetaja oli -> meeldiv oli õppida ainet.
- Meie ühiskonna õpetaja võinuks olla konkreetsem ja õiglasem.
- Meil on viimasel aastal koolis üsna raske õppida ühiskonda, kuna ei olnud korda käsitletavates teemades.
- Selle aine puhul sõltub palju õpetajast ja sellest, kui huvitavaks ta käsitletava teema oskab teha.
- Vastatud küsimused peamiselt 11. kl kogemusel, kuna praegu õpetaja ei tegele eriti selliste probleemidega nagu õppeviisid jms.
- Tunnis lihtsalt loeti raamatust teooriat.

Eksamist:

- Eksam oli küllalt raske, ega vastanud peaaegu üldse õpitud programmile. Aega võiks ka rohkem olla.
- Eksam oli meeldiv, kuna sai ka ise mõelda, arutleda ja oma seisukohta väljendada.
- Eksam oli natuke raskem, kui ma lootsin, aga mõned küsimused olid tõesti huvitavad.
- Eksam oli pisut liiga andmemahukas, seda just seoses tööd tekstide ja graafikutega.
- Eksam oli väga mitmekülgne seega kõigile pidi seal mingi teema meelepärane olema. Tänan ka teid meeldiva eksami eest.
- Eksam on hästi struktureeritud ja küsimused arusaadavalt esitatud.
- Eksam on mahukas, aga aega on antud vähe! Kuhu see kõlbab!
- Eksam on päris mahukas ja nõuab laia silmaringi.

- Eksam peaks olema lühem. Vähem ülesandeid ja nende eest rohkem punkte aitäh.
- Eksamil võinuks olla rohkem küsimusi, mis näitavad eksaminandi silmaringi.
- Euroopa liidu ja NATO kohta oli vähe küsimusi, mida ootas rohkem.
- Huvitav ülesanne oli 2.2, ei suutnud sellele lahendust leida.
- Jõudu parandamisel 8)
- Jätkake samas vaimus!
- Kahju, et teadmised on üsna napid, aga eksam iseenesest on enese proovilepanek, mis palegi nii hirmus, kui alguses tundus.
- Kas "ristike" tähendab + või x? Ma loodan, et x sest muidu on jama mul :(
- Kas lisapunkte saaks? Palun, vajan hädasti. Ette tänades.
- Kena, et eksamit on 1h võrra pikendatud, nüüd on ka rohkem aega mõelda.
- Kirjutada oli teile meeletult, aga oli meeldiv eksam!
- Kokkuvõttes olen rahul oma eksamiga, hirm oli suurem, kui tegelikkus. Kahju, et ei olnud kaardi ülesannet.
- Küsimuste sõnastus on nii mõnegi küsimuse juures segane.
- Küsimustest saab paremini aru, kui eelmise aasta eksami omadest. See oli minu viimane eksam. Tänan Teid.
- Lihtne oli. Veetsin hästi aega.
- Loomakaitseelts (3.1) peaks ju kuuluma mittetulundusühingute sektorisse, aga sellist valikut pole.
- Lugupeetud eksami korraldajad. 4 tundi on küllalt napp aeg, et kirjutada kõigile reeglitele vastav arutelu, vastata põhjalikult kõigile küsimustele ja lapata põhiseadust. Tänan tähelepanu eest!
- Ma arvan, et sellist asja nagu TALSE jms on liiga raske selle exami jaoks!
- Ma ei saa aru, kuidas sai eelmise aasta eksam nii lihtne olla ja see aasta nii raske?
- Mõne ülesande (nt. ül 4) töökäsk ei ole selgelt mõistetav.
- Oli meeldiv!
- See oli väga hea, et eksam kestis 4 tundi mitte 3 nagu varem. Nüüd oli aega oma lause enam-vähem läbi mõelda, enne kui paberile kirja sai pandud.
- Selle aasta eksam tundus palju raskem. Eelmise aasta ülesannete lahendamine ei olnud üldse nii raske.
- Selle aine alased teadmised mul peaaegu et puudusid, ning mul on hea meel, et valisin selle eksami ning tegelesin selle ainega.
- Sõnastage oma küsimused paremini.
- Tahaks rohkem ühiskonna õpetamise tundeid nädalas ja riigieksam ei pea olema nii suur (Eesti keelt teise keelena õppiv õpilane).
- Tahaks teada- mis on e-riik? Kas silmas on peetud Eesti riiki?
- Teen ettepaneku mitte muuta igal aastal eksami struktuuri. Nii on väga keeruline valmistuda.
- Tegelikult oli eksam päris raske.
- Täiesti jõukohane!
- Tänan teid!
- Tänu sellele eksamile laienes minu silmaring tunduvalt.

- Usun, et valikvastused oleks eksami rohkem nauditavaks muutnud. (siis aga ei oleks välja tulnud õpilase enda seisukoht küsimuses)
- Vabandan käekirja pärast.
- Valitsemiskordadest ja valitsemisest oleks võinud küsimusi eksamile tulla!
- Viimane eksam tehtud =)p
- Võiks olla lühem eksam. Selles suhtes, et tehke raskemad küsimused, mille peal saaks rohkem punkte teenida.
- Võiks olla rohkem graafikuid ja tabeleid! Tegelikult võiks üldse kergem olla...
- Võiks olla rohkem ruumi vastamiseks.
- Väga tore on näha, et ma ei ole ikka nii tark kui ma arvasin.
- Vähe ruumi kirjutamiseks!
- Üllatuslikult ei olnud ühtegi kaarti sees.

Õpilaste märkusi lugedes joonistub välja arvamuste paljusus. Õpilased jälgivad eksamites toimuvaid muutusi päris täpselt. Ka eksamikomisjon on arutanud aja ja raskusastme küsimusi. Neli tundi on siiski optimaalne, et väsimus tulemust liialt mõjutama ei hakkaks. Teise ja kolmanda osa liitmisel vähenes ülesande lahendamiseks vajaliku teabe maht. Ometigi oli ka üks, kes soovis teabemahu suurendamist. Kõigi eksamite puhul tuleb siiski järgida reegleid, mis ütlevad, et aega ei tohi eksaminandile liiga palju anda, sest võib juhtuda, et ta hakkab oma vastustes kahtlema, parandusi tegema ja kahjuks suurendab see sageli valede vastuste hulka. Ruumi on vastamiseks jäetud optimaalselt. Ometigi püütakse vastusena edastada kõike, mida antud vallast teatakse. Sellega raisatakse aega, sest punktiväärseks vastuseks antud ruumist piisab. Eksamitöö lahendatakse eelnevalt läbi, eeltestitakse ülesandeid ja ruumi ning aega antakse sellest tulenevalt.

Õpilasi peaks pigem suunama sõnarohkuse vältimisele, mis aitab vastust täpsemalt sõnastada, ruumiga toime tulla ja aega kokku hoida. Kui eelnevatel aastatel oli probleeme kaardi tundmisega, siis olid mõned eksaminandid ilmselt just selleks eriti ette valmistanud ja pettusid, et kaarti ei olnudki. On mõistlik olla tugev seal, kus teised nõrgad. Euroopa kaarti oli vaja tunda ajalooeksamil, kus kontuurkaardil asetsevad punktid vihjasid teatud pingekolletele. Sel puhul märkisid õpilased, et eksami koostajad oleks võinud riikide nimed kaardile kanda, sest see lihtsustanuks kriisikolde tundmist. Kaarditundmine on endiselt nõrk, kuid millal seda jälle ühiskonnaõpetuse eksami kontrollitakse – seda teab vaid tuul. Ehk siis valmis tuleb loomulikult olla kõigi valdkondade teadmiste ja loodetavate õpitulemuste osas. Selleks ju õppeaine ning RÕKi üldeesmärgid ja teemad seatud ongi. Igal aastal keskendub eksam siiski teatud määral erinevate õpitulemuste ja RÕKi üldosa eesmärkide kontrollimisele, sest ükski eksam ei suuda ega peagi kontrollima kõike.

Анализ 2 части заданий 1 – 3. Светлана Звонарева

Первое задание выполнено всеми абитуриентами, но вопрос сформулирован не четко относительно текста комментария, поэтому при проверке основным требованием являлось умение абитуриента аргументировать свой ответ и умение показать общественную значимость сайта. В ответах чаще указывалось что пользователем сайта является человек, принимающий решения, чем человек, выдвинувший проблему. Среди обоснований приводились такие аргументы как «сайт способствует расширению числа людей привлеченных к решению государственных дел», указывалось на то, что при «вынесении идей и предложений на обсуждение необходимо зарегистрироваться и что с резолюцией премьер-министра они могут быть направлены в соответствующие учреждения.» Трудным оказался выбор правильного варианта, поэтому в части работ подчеркнуты оба варианта, что не засчитывалось в качестве правильного ответа. Проблематично то, что при разных вариантах ответов приводились схожие аргументы, т.е. особенных различий предложенных вариантов экзаменуемые не видели.

Второй вопрос: чем отличается прямая демократия от представительной, не вызвал трудностей, большинство отвечавших ответили правильно. Но часть проверенных работ вообще не содержала ответа на этот вопрос этот факт вызывает определенные размышления: не поняли суть вопроса или не хватило времени? И отдельную группу составили ответы, касающиеся только одной формы демократии только прямой или только представительной, что не могло считаться правильным ответом, так как не раскрыта суть вопроса.

В последнем вопросе первого раздела среди проверенных работ большинство учеников в + отметили – удобство интернет-государства (не надо выходить из дома, скорость получения информации и ее доступность важны в современном обществе. В качестве - не у всех есть доступ к интернету, не у всех позволяют средства иметь компьютер и в редких работах затрагивались другие аспекты проблемы, как слабая защищенность программы, опасность поражения вирусами и т.д. Абсолютно нет упоминания о возможности уже сегодня заполнять декларации о доходах через интернет или работа e-kool, что позволяет делать выводы об отсутствии у абитуриентов собственного опыта.

В задании 2 Eesti vabariigi põhiseadus подавляющее количество работ содержат правильные ответы, особенно в первом задании среди проверенных работ встретилась единственная ошибка – «Эльдар может вступить в партию реформ.» С заданием 2.2 справились практически все отвечающие, верно были указаны статьи конституции, но с примерами оказалось сложнее, они были довольно однообразными, касались в основном лишения свободы за противоправные действия, вне этого ограничение свобод личности не рассматривались, возможно это проявление недостаточного интереса к СМИ, и незнание многих обсуждаемых тем, касающихся личности.

В задании 3 «Современное общество» выявилось, что экзаменуемые часто путали понятия публичный и частный сектор, например – департамент записи актов гражданского состояния- частный сектор, ТВ 3 публичный сектор и т.п.

подобные ошибки встречались и во втором задании, где необходимо было выбрать одно предприятие из одного или второго сектора и обосновать их принадлежность. Как правило абитуриенты указывали на доступность пользования предоставляемыми услугами, если пользуются многие значит публичный сектор, в стороне остался фактор принадлежности того или иного предприятия, не рассматривался вопрос с точки зрения различия целей учреждений и предприятий публичного и частного секторов. Но нельзя не отметить того, что

целый ряд работ был успешным и правильным, что работа в какой то мере могла служить характеристикой ученика, сдающего экзамен, как преподавателя, не может не радовать факт, что растет число сдающих экзамен по обществоведению, где абитуриенты могут проявить свои умения анализировать, обобщать, свои знания и кругозор. Работы показывают заинтересованность наших учеников в изучении предмета.

Ученики пишут:

- «...Социалистический лагерь исчез, осталась лишь демократия чистая и незамутненная.»
- «Ведь я тоже являюсь институтом, который получает информацию и новости из СМИ.»
- «Без роли государства нельзя открыть свое предпринимательство.»
- «...Закупание новых машин для быстрого доставления больных.»
- «...Трудно отдыхать молодым не работая.»
- «...Гуляя по пляжу все должны прикрывать свои интимные места, гуляя по пляжу мне не хотелось бы их видеть снова.»

Анализ 2. части экзамена по обществоведению Хлебовой Елены.

I. задание давало возможности за любой ответ получить балл, если он был аргументирован. Хотя и в аргументах встречались комичные ответы, например: минусы интернета

- «неизвестно, гражданин или негражданин влияет на развитие государства»
- «возникает неразбериха и путёвые идеи останутся в стороне»
- «сидишь дома и наблюдаешь».

II. задание было понятным и большинство ответов было верными, но распространенной ошибкой был ответ, что можно получить гражданство, если родился в Эстонии, хотя те, кто уточняли, что после 1992 г., получали бал. Ошибки в этом задании показали, что не все ученики могут найти ответ в Конституции Эстонской Республики и законе о гражданстве.

III. задание оказалось для многих учеников трудным. Публичный сектор был понят как открытый, доступный, но никак не связанный с государством, а требованием было решить все 10 заданий, только тогда можно было получить 3 балла. В обоснованиях немало смешных и нелепых ответов, например:

- «Эстония должна обрести обмен тех, кто быть вынужден звонить в учреждения такого рода»
- «Это частный сектор, адвокатское бюро, т.к. законы принимают не кто-то, а член Риигикогу, а не народ»
- «Это „Банк Эстонии” а не банк какой-то деревни»

IV. задание: очень часто решение не подтверждается в аргументах:

- «оно мало предпринимает, больше Риигикогу»
 - «если экономика станет обостряющей»
 - «я считаю, роль государства достаточна, т.к. у государства небольшая роль».
- Беспроектный ответ 4.4. – все ученики что-то написали, хотя ряд учеников писали много аргументов, стараясь доказать, что все варианты важны и не сделали свой выбор. Больше всего аргументов было в пользу реконструкции школ.
- «дети должны гордиться школой, а не плестись нехотя в разваливающееся холодное здание»
 - «нахождение в школах может подорвать здоровье»
 - «развитие начальных осложнений позвоночника»

В этом задании видно, что многие ученики не знают азов логики, не умеют подтверждать свой выбор аргументами.

V. задание оказалось ловушкой для учеников. Почти все не заметили или пренебрегли просьбой найти аргументы в Конституции ЭР и ссылались на собственное мнение, и иногда эти ссылки были просто комичные:

- «никто не разрешит нудистам быть среди нормальных людей, и тем более купаться»
- «каждый человек должен соблюдать элементарные нормы приличия, такие, как нормы гигиены»
- «люди, которые это видят, могут стать озлобленными»
- «нудисты не трясут ничем из органов у жителей под носом, а если это не нравится жителям, это его проблемы»
- «Адам и Ева тоже ходили обнаженными»
- «Эстония не должна в этом вопросе демонстрировать в этом вопросе упрямство»

Это задание показывает, что ученикам тяжело применить свои знания прав человека в конкретной ситуации, и тем более подтвердить их Конституцией. Если бы стоял вопрос «перечисли права», он вряд ли бы вызвал затруднения.

VI. задание было адекватным знаниям учеников. Большинство справилось с заданием. Единственная проблема возникла у некоторых с определением «группы давления».

VII. задание: практически не было правильных ответов. Вопрос не совсем правильно понимали и ссылались не на ратификацию этой декларации в Эстонии, а на свое мнение, на вступление Эстонии в ЕС. При сравнении законов искали не общие положения, а мелкие отличия, и на их основании делали вывод.

В задании 7.3. не все правильно ответили, хотя выдержки закона были в тексте, но применить закон в конкретной ситуации было трудно для учеников. В задании 7.4 и 7.5 все нашли ответ, хотя некоторые ученики оценивали, «что получение денег в конверте даёт больше денег, можно избежать налогов», что показывает еще не сложившуюся гражданскую позицию. Хотя и здесь были смешные ответы:

- «человек, получивший образование более надежен в эксплуатации»
- «и там и там есть предусмотрения»
- «для развития нормального развития»

VII. задание оказалось очень трудным, практически нет правильных ответов. Анализировать причины этого трудно, возможно, нехватка эрудиции, кругозора, незнание современного положения, не очень четкая формулировка вопросов. Хотя многие аргументы доказывают, что ученики слабо разбираются в современной ситуации в мире:

- «Готовит мужчин к войне»
- «Эстония сотрудничала с НАТО»
- «Эстония покрывала расходы ЕС»
- «Эстония хотела выйти из серой зоны СНГ»
- «Эстония хочет вложить большой вклад в помощь стран в НАТО»
- «чтобы защититься от НАТО».

IX. задание. Работа с текстом была хорошей, почти все нашли ответы, но найти проценты оказалось очень трудным, т.к. не использовали знания по географии, и много было ответов смешных:

- «чтобы не умереть с голоду, каждый должен уметь думать по-своему»

- «Во время блокады Ленинграда люди ели друг друга, ели кошек, собак и других животных»
 - «Снабжали блокадную Британию»
 - «Ввести талоны на продукты, а кто-то все купит»
 - «отбирать еду у богатых и раздавать её по талонам»
- Есть полное нарушение логики, например:

- «Люди у которых нет своего земельного участка привлечь к большому вниманию»
- «Выпуск продуктов, особенно в аграрных обществах»
- «Земельный союз продуктами питания и огороде»
- «Сидя на хлебе и воде»
- «Меньше работающий мужчина потребляет меньше пищи, это экономия»
- «на сытый желудок больше работают»
- «меры недостаточные, а помощь представлена достаточно хорошая»

X. задание оказалось ученикам по силам, но большинство допустило одну ошибку, но баллы не потеряли. В вопросе о налогообложении в Эстонии многие искали ответ в тексте вместо того, чтобы использовать свои знания.

«Пока налогообложение у нас неступенчатое»

Были ошибки и в ответах о планах правящей коалиции насчет налоговой системы. Ученики не очень хорошо ориентируются в современном политическом положении.

XI. задание: несмотря на большинство правильных ответов, было много ошибок, неумения доказывать свою позицию, например:

- «США – это самое демократическое государство»
- «Не все республики так уж демократичны»
- «где народ доволен властью»
- «Во главе всех штатов стоит Буш, поэтому демократия»

Вывод: Во II. части основная трудность была в установлении межпредметных связей, умении делать обоснование, аргументировать, использовать конституцию ЭР, использовать полученные знания, уметь их использовать в конкретной ситуации. Часто встречаются отсутствие гражданской позиции, неумение отстаивать свои взгляды, повторяются лозунги, не осознавая их, нет кругозора, начитанности и эрудиции.

Анализ Наталя Лакатош

6. Индивид в обществе.

Задание 6.1 о введении прямых президентских выборов:

в большинстве работ было выполнено верно («народ», «рийгикогу», «референдум»), но встречались и неправильные варианты ответов, такие как «президент», «правительство». При наличии верных ответов редко встречалось верное обоснование («необходимость изменения конституции»), часто обоснование вообще отсутствовало.

В обосновании указывали:

- «решение об изменении конституции может быть принято только народом на референдуме»;
- «парламентом, т.к. только парламент занимается законодательной деятельностью».

Некоторые учащиеся ссылались на :

- ст. 104(3) гл.7 о праве большинством членов Рийгикогу принять и изменить закон о выборах президента;
- возможность изменения конституции двумя подряд составами Рийгикогу (ст.161,гл.15) и в виде срочного вопроса (ст.166, гл.15).

Были и смешные ответы:

- «Депутаты Рийгикогу сами лучше знают кого выбирать».

Встречалось и абсолютное непонимание вопроса, неумение логично сформулировать ответ:

- «Введение прямых президентских выборов избирают депутаты и потом идет выбор прямых президентских выборов».

В задании 6.1 об ограничении противозаконной вырубке леса учащиеся предлагали самые разнообразные ответы и обоснования:

- «Рийгикогу- нужны более точные и жесткие законы для защиты общенародного богатства от расхитителей»;
- «Рийгикогу должно уточнить существующий закон и дополнить»;
- «Правительство- т.к. обязано контролировать и требовать исполнения законов, должно издавать постановления и распоряжения, обеспечивающие исполнение закона о рачительном использовании общенародного богатства»;
- «Владелец леса- защищает частную собственность»;
- «Полиция- борется с нарушителями закона, посягающими на общенародную, государственную или частную собственность»;
- «Местное самоуправление- т.к. обязано благоустраивать и планировать среду обитания, имеет право налагать повинности и вводить запреты»;
- «Союз местных самоуправлений – т.к.может обратиться к правительству с предложением инициации проекта закона об ограничении противоправной вырубке леса к Рийгикогу»;
- «Движение «зеленых», международная организация «GREENPEACE»- привлекают общественное внимание к проблемам охраны окружающей среды и их решению на различных уровнях»;
- «Суд- наказывает нарушителей законов об охране окружающей среды и собственности».

Ответы многих учащихся показывают знание функций различных институтов власти, учреждений, а главное- умение в случае необходимости быстро находить информацию в тексте Конституции ЭР. Среди неправильных ответов встречались «государственный контролер», «канцлер юстиции», а также надуманные, несуществующие организации: «Общество друзей леса», «Общество по защите леса».

В задании 6.2 называли следующие движения и организации, как группы давления, целью которых является равноправие полов :

- «движение феминисток »;
- «Союз женщин Эстонии»;
- «Союз женщин-предпринимателей Эстонии».

Предлагались ответы:

- «Борьба феминисток за предоставление избирательного права для женщин Великобритании, Франции, Германии, Японии в XX веке.»
- «Борьба женщин и мужчин за равенство полов в области трудовых отношений, оплаты труда, возможности выполнения определенных работ. Борьба с половой дискриминацией на законодательном уровне и принятие парламентом ЭР закона о равноправии полов.»
- «Борьба отцов за равные права при разводе. Уже имеют равные права при предоставлении отпуска по уходу за ребенком после рождения и в случае болезни»;
- «Требования сексуальных меньшинств предоставления права создания семьи и усыновления детей».

Большинство учащихся справились с заданием. Некоторые учащиеся испытывают сложности с определениями «общественные, или социальные движения» и «группы давления», не воспринимают группы давления как мощный политический фактор, способный влиять на решения правительств.

Встречались и такие ответы:

-«Центристская партия»;

-«Феминистки. Я не считаю это актуальным вопросом и уже хочется вернуться в средневековье, чтобы кто-то о тебе позаботился.»

7. Индивид в обществе.

Задание 7.1 Должны ли законы, регулирующие условия труда молодежи в Эстонии, учитывать основные положения «Европейской социальной хартии»?

Правильных ответов было мало. Ответы основывались не на обязанности соблюдать ратифицированные Эстонией ранее декларации, а на изменениях, связанных по мнению некоторых учащихся, со вступлением Эстонии в ЕС или с необходимостью регулировать условия труда молодежи:

-«Эстония стала членом ЕС, теперь должна учитывать»;

-«Должны, т.к. Эстония стоит на защите охраны прав ребенка и детства».

В ряде работ прослеживается элементарное незнание материала:

-«Международные законы должны соответствовать законам Эстонии».

В задании 7.2 часть учащихся нашли сходство и соответствие «Закона о трудовом договоре Эстонской Республики» статье 7 «Европейской социальной хартии», но большинство учащихся старательно искали различия в документах и на их основании делали неправильный выбор в ответе.

Задание 7.3. Обидно, что многие не сумели использовать материал выдержки из «Закона о трудовом договоре ЭР» при рассмотрении конкретных ситуаций в задании.

Задание 7.4. Ответы нашли все.

Задание 7.5. Ответы нашли все:

-«Государство не дополучает налоги, но государство вынуждено будет платить пенсию и оказывать социальную помощь тому, кто не внес свой вклад»;

-«Больше денег в конверте- это обман, т.к. человек не получит полагающихся ему денег в случаях болезни, сокращения, увольнения, безработицы, выхода на пенсию.

Может вообще остаться без зарплаты. Не накапливается трудовой стаж.»

Положительное отношение к зарплате в конвертах и уходу от налогов показывает не только не сложившуюся гражданскую позицию, но и незнание трудового законодательства, принципов социального и пенсионного обеспечения в Эстонии и других государствах Европы.

2003/2004 õppeaasta ühiskonnaõpetuse riigieksami küsimustiku analüüs.

Sulev Valdmaa, Jaan Tõnissoni Instituut

Analüüsi koostamiseks oli allakirjutanul kasutada 2974 eksamisooritaja andmebaas. Neist 2118 õpilast (ehk 71,1%) vastas enam vähem kõikidele eksamitöö viimasel lehel olnud küsimustiku küsimusele. 55 õpilast vastas veel mõnele küsimusele. Nende vastuste põhjal oligi võimalik käesolevat kokkuvõtet teha. 800 õpilast ehk 27% eksamisooritajatest praktiliselt küsimustikku ei täitnud. (Neist neli olid küll kirjutanud kommentaari, et aega oli eksami sooritamiseks vähe ja üks, et eksam oli raske. Eksami keskmine hinne oli 59,35.

Käesoleva analüüsi puhul on oluline arvesse võtta, et allakirjutanul puudus võimalus kontrollida õpilaste antud vastuste õigsust. See oluks vajalik, et välja selgitada, kuidas vastanud mõnda küsimust lahti mõtestasid või isegi mõistsid. Reeglina on püütud pöörata tähelepanu sellele, millises seoses on näitajad antud vastanute rühma keskmise eksamisoorituse tulemusega ning kui palju on igas rühmas neid, kes saavutasid alla 20 ning üle 90 punkti.

Kuidas õpilased küsimustele vastasid ning mida vastustest järeldada võib:

1. Mitut kursust ühiskonnaõpetust gümnaasiumis õpiti?

Vastuseid anti aga järgnevalt:

Mitu kursust?	Vastanuid	Keskmine tulem	Alla 20 p. saanuid*	Üle 90 p. saanuid**
Ühe kursuse	814	59,12	4	5
Kaks kursust	1115	60,87	3	4
Ei õpetatudki	19	55,89	0	1

* Läbi kukkunud

**Ülihea tulemus.

Nagu nähtub, õppis valdav enamus kahte ühiskonnaõpetuses kursust, mida näeb ette ka riiklik õppekava. (Küsitavaks jääb aga, kas õpilased ikka teadsid, mida "kursus" tähendab ja mitut kursust nad tegelikult õppisid.) Võrreldes seda, kui palju ainet õpiti ning milline oli eksamisoorituse tase, ilmneb loogiline seos: rohkem õppinud sooritasid eksami keskmiselt paremini (üle riigieksami keskmise tulemuse) kui need kes olid õppinud vaid ühe kursuse. Ühte kursust õppinute hulgas oli ka eksamil läbikukkunud rohkem kui kahte kursust õppinute hulgas. Need õpilased, kes väitsid, et nad ainet polnud õppinudki, sooritasid eksami tunduvalt alla ülemaalse keskmise. Samas sai üks nende hulgast oma töö eest üle 90 punkti ning alla 20 punkti saanuid polnudki. Viimane asjaolu kõneleb aine ja eksamitöö kohta seda, et korraliku silmaringi ja hea üldise ettevalmistusega õpilased suudavad eksamiga toime tulla ka ilma ühiskonnaõpetust õppimata, mida kinnitavad ka 5 üle 90 punkti saanud nende hulgast, kes õppisid ainet ühe kursuse.

Vaatamata kaheldavustele küsimuse sõnatuses ja interpretatsioonivõimalustele, näitasid antud vastused seda, et ühiskonnaõpetuse ainet koolis õppimata jäävad eksamisooritajate tulemused ülemaalisest keskmisest saavutusest maha.

2. Eksamiks valmistumine.

Küsimustik pakkus kolme vastusevarianti:

- ☐ ettevalmistumine toimus ainetundides,
- ☐ lisaks tundidele käisin konsultatsioonidel,
- ☐ käisin kursustel.

Vastuseid anti erinevates kombinatsioonides. Tabelisse on püütud koondada erinevad vastusevariandid nende esinemissageduse järjekorras.

Ettevalmistuse viis	Vastanuid	Keskmine tulem	Alla 20 p. saanud*	Üle 90 p. saanud
Tund ja konsultatsioonid	1732	60,3	5	12
Tunnis	359	59,36	4	1
Ainult kursused	20	61,35	-	-
Tund+konsult.+kursus	11	65,27	-	-
Tunnid ja kursused	5	44,2	-	-
Konsult +kursus	4	58,75	-	-

Tabeli esimese lahtri kohta ilmes huvitav tõsiasi: 1284 õpilast märkisid ära ainult küsimustiku teise valiku - lisaks tundidele peeti eraldi konsultatsioone. 448 märkisid ära nii eelpoolnimetatud kui lisaks ka esimese valiku - toimus ainetundides. Sisuliselt peaks need mõlemad vastanute rühmad olema identsed, ent mõtlemapanev on sel juhul märgatav vahe nende eksamisoorituse keskmises tulemuses, mille vahe on üle 2,5 punkti.

Ainult tunnis õpitu varal sooritas eksami 17% vastanuist ning sooritasid selle küll mõneti madalama tulemusega kui eelmine rühm, ent siiski üleriigilisel keskmisel tasemel. Kõige kõrgem keskmine tulem (65,27 punkti) oli neil, kes võtsid eksamiks valmistumisel maksimumi: tunnid, konsultatsioonid ja lisaks kursused. Samas on see rühm küllalt väikesearvuline ning pole seetõttu usaldusväärne, et üldistust teha. Kaks viimast varianti tabelis on oma suuruselt samuti liiga marginaalsed, et midagi järeldada, ehkki viimane kombinatsioon on huvipakkuv.

Pöörasin eraldi tähelepanu koolidele, kus oli kõige rohkem neid, kes väitsid, et nad pole lisaks tundidele konsultatsioonides käinud. Avanes järgmine pilt:

Üle riigi oli 8 kooli, kus rohkem kui 40% õpilastest väitis, et nad pole külastanud konsultatsioone. Samas polnud ka ühtegi kooli, kus mitte ükski õpilane konsultatsioonides polnud käinud. See oleks arvestatavate järelduste tegemiseks aga vajalik. Olemasolevaist andmeist nähtub, et viieses koolis kaheksast jäid keskmised eksamitulemused riigi tasemest alla, mis on ka loogiline. Seevastu koolis, kus seitsmest eksamisooritajast kuus polnud konsultatsioone võtnud, sooritati eksam väga hea tulemuse - 79,6 palliga. Selgusetuks jääb, kas konsultatsioonides käidi oma koolis või mujal ja mida konsultatsioon konkreetselt tähendas - kas tundi - paari õpetaja nõuandeid eksami sooritamiseks või ulatuslikumat küsimuste läbivõtmist ja näidisülesannete lahendamist.

Antud küsimusele vastates võis õpilane väljendada ka oma usalduse astet õpetaja suhtes. Näiteks oli eksamitöodes selliseid kommentaare:

Vastatud küsimused peamiselt 11. kl kogemusel, kuna praegu õpetaja ei tegele eriti selliste probleemidega nagu õppeviisid jms.

Meil on viimasel aastal koolis üsna raske õppida ühiskonda, kuna ei olnud korda käsitletavates teemades.

Meie ühiskonna õpetaja võinuks olla konkreetsem ja õiglasem.

Ja samas otsekui vastukaaluks:

Selle aine puhul sõltub palju õpetajast ja sellest, kui huvitavaks ta käsitletava teema oskab teha.

Meeldiv aineõpetaja oli, meeldiv oli õppida.

Küsimus nr. 2 kinnitab üldjootes lihtsat loogikat: mida põhjalikumalt on eksamisooritaja eksamiks valmistunud, seda parem tulemus saavutatakse.

3. Eksami valiku põhjus.

Vastused sellele küsimusele annavad ülevaate õpilaste suhtumisest ühiskonnaõpetuse ainesse ning aine utilitaarsusest. Küsimuste vorm ei ole ainult ühte varianti eeldav ja teisi välistav, vaid annab vastamisel võimaluse erinevate variantide kombineerimiseks, mis mõneti raskendab järelduste tegemist

Valiku põhjus	Arv	Keskmine tulem	Alla 20 p. saanud	Üle 90 p. saanud
Vajan tulemust edasiõppimiseks.	392	61,49	0	4
Mulle meeldib see õppeaine koolis.	935	62,02	2	8
Hoiان end ühiskonnas toimuvaga kursis, olen aktiivne kodanik	833	62,28	1	7
Midagi muud polnud valida.	434	56,93	5	1
Mulle meeldib see õppeaine koolis. + vajan tulemust edasiõppimiseks	124	66,10	0	1

Eksamil sai 16 õpilast rohkem kui 90 punkti. Neist 9 vastasid eksami valiku põhjusena, et see aine meeldib neile, nad hoiavad end eluga kursis ja on aktiivsed kodanikud. Neljateistkümnest alla 20 punkti saanust 5 väitsid, et muud polnud valida ning kaks väitsid, et aine neile meeldib.

Kõige rohkem valiti eksamit selle pärast, et ühiskonnaõpetuse aine on meeldiv. Paljast meeldivusest heade tulemuste saavutamiseks siiski alati ei piisa, sest kaks õpilast niimoodi vastanuist ei ületanud soorituskünnist. Arvult järgmine rühm oli neid, kes väitsid, et hoiavad end ühiskonnas toimuvaga kursis ning on aktiivsed kodanikud. Kõige paremaid tulemusi saavutasid aga eelduspäraselt õpilased, kellel eksamitulemust on edasiõppimiseks vaja ning kellele ühiskonnaõpetuse aine ka meeldib. Ka see, et madalaima keskmise saavutasid õpilased, kes valisid eksami vaid seetõttu, et muud polnud valida - ent neist kellelgi ei jäänud eksam ometi ka sooritamata.

3. küsimusele antud vastused kinnitavad kõige eeldatavamalt, et mida suurem on õpilase motivatsioon antud ainet õppida ja eksamit hästi sooritada, seda paremad on ka eksamitulemused.

3* Eksami ootuspärasus.

Eksam vastas 1577 (74,5%) õpilase ootustele. Nad kogusid keskmiselt 61,73 punkti. Nende hulgas oli 5 alla 20 punkti saajat ja 9 üle 90 punkti saajat. Väljendati niisuguseid mõtteid:

Kokkuvõttes olen rahul oma eksamiga, hirm oli suurem kui tegelikkus.

Kirjutada oli teile meeletult, aga oli meeldiv eksam!

Eksam oli meeldiv, kuna sai ka ise mõelda, arutleda ja oma seisukohta väljendada.

505 õpilase puhul eksam ei vastanud ootustele:

Eksam oli küllalt raske, ega vastanud peaaegu üldse õpitud programmile. Aega võiks ka rohkem olla.

Aega oli piisavalt, aga eksam oli raskem, kui ootas. Väga kurnav oli. Küsimuste sõnastus on nii mõnegi küsimuse juures segane.

391 neist, kelle jaoks eksam osutus ebaootuspäraseks, olid käinud nii tundides kui ka lisaks konsultatsioonides. Lisaks pidas ka 5 kursustel käinut (ehk 12,5% kõigist kursustel käinuist) eksamit mitteootuspäraseks. Need, kelle ootustele eksam ei vastanud, kogusid keskmiselt 55,07 punkti, seejuures kolm ebaõnnestusid, ent kaks said üle 90 punkti.

Üle Eesti eristus 9 kooli, millede eksamisooritajatest küllalt paljud (umbes pooled) pidasid eksamit ebaootuspäraseks. Vaid kahe kooli tulemused olid seejuures veidi üle Eesti keskmise, ülejäänutel alla selle. Mõned näited: 21 eksamisooritajaga koolis pidas eksamit ebaootuspäraseks 10 õpilast ning kooli keskmine saavutus oli 41,4 palli. 18 sooritanuga koolis pidas eksamit ebaootuspäraseks 8, keskmine tulem 47,6 palli.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vastanute enamuse jaoks oli eksam ootuspärane. Umbes veerand kõigist eksamisooritajaist pidas aga eksamit ebaootuspäraseks. Seejuures olid viimased oma kommentaarides küllalt põhjalikud ning tõid eksami kohta esile reaalseid puudujääke, millest ülesamine aitab kindlasti muuta eksamit kvaliteetsemaks.

4. Teemade vallatavus ja

5. Kõige raskem ülesanne eksamitöös.

Vastanuist pidasid kõige paremini vallatavateks teemadeks:

Rahvusvahelist suhtlemist	22%
Majandust	23%
Ühiskonna valitsemist	23%
Üksikisikut ühiskonnas	50%
Nüüdisühiskonna toimimist	20%

Seega kõige paremini osati väidetavalt teemat "üksikisik ühiskonnas", kõige halvemini teemat "nüüdisühiskonna toimimine". Ka teemad "rahvusvaheline suhtlemine" (22%),

"majandus" (23%) ja "ühiskonna valitsemine (23%) on tunnistatud pea samavõrd raskeks. Jääb mulje, et kindlana tuntakse end vaid üksikisiku ja ühiskonna suhete küsimustes, mis on eksamitöös suuresti Põhiseaduse abil vastatav. Kõik muu on aga paljudele raskesti valmistavam.

Seejuures pole päris selge, millest lähtuvalt vastati. Kõige rohkem õpilasi - 363 - pidas raskeimaks ülesannet nr. 4, mille teemaks oli majandus. Järgmisena peeti kõige raskemaks (299 vastanut) ülesannet nr. 11 nüüdisühiskonna kohta, mis muuseas eeldab mingisuguse "demokraatia astmelisuse" skaala tundmist, mida pole aga olemas. (Üldse tuleks eksami koostamisel suhtuda tõsiselt mitme õpilase üldkommentaari, et eksamitöö sisaldas segaseid küsimusi). Kõige vähem õpilasi (28) pidas raskeimaks üksikisiku ja ühiskonna teematist ülesannet 7 ning Põhiseaduse abil vastatavat ülesannet nr. 2 (46 vastanut 2118-st). Selline "pilt" annab alust väita, et hinnang anti konkreetsetele käes olnud eksamitöö ülesannetele, mitte aga ainekavast lähtuvatele aineblokkidele.

Õpilaste vastustest ei selgu, mille alusel nad küsimusele vastasid - kas vallatavateks teemadeks peeti konkreetse eksamitöö küsimuste temaatilist jaotust või on nad teadlikud ühiskonnaõpetuse ainekava valdkondadest.

6. Tundides kasutatud metoodika.

Vastused annavad pildi õpilaste arusaamast selle kohta, kuidas õpetajad ainetunde läbi viisid. Samas puudub võimalus teada saada, mida näiteks arutluste kirjutamine nende arvates tähendab, kas ühte kodu- või klassikirjandit mingil teemal aasta jooksul või midagi enam. Küsimus tervikuna on väga huvipakkuv ja vajaks edaspidi täpsemat püstitust. Tahtsin püüda leida korrelatsiooni selle vahel, mitut kursust õpilased väidetavalt õppisid, milline oli nende keskmine saavutustase eksamitöös ja millist metoodikat oli õppetöös kasutatud, ent see osutus antud küsimustiku puhul väga küsitavaks.

Vastustest saame järgmise pildi:

68% väidab, et kirjutati arutlusi.

65% väidab, et toimusid arutelud ja rühmatööd.

64% väidab, et analüüsiti meedias kajastatavaid uudiseid

51% väidab, et töötati seaduse tekstidega.

49% väidab, et lahendati statistilistel andmetel põhinevaid ülesandeid.

10% väidab, et tehti õppekäike.

Poolte kuni kahe kolmandiku õpilaste vastustest ilmneb seega, et eesti koolides leiab õppetöös rakendust metoodika, mis on vajalik selle õppeaine edukaks omandamiseks.

Kui aga vaadata asja ümberpöörduvalt, siis kolmandik õpilastest pole ühiskonnaõpetust õppides harjutanud arutluse kirjutamist, pole osalenud ka suulistes arutlustes ning rühmatöodes, pole analüüsinud meediauudiseid. Koguni pooled pole töötanud seaduse tekstidega ega harjutanud statistiliste andmete analüüsimist. Vaid kümnendik on õppeotstarbel käinud väljaspool kooli. Kui võtta õpilaste vastuseid puhta kullana, siis on eksamitulemused isegi väga head.

7. Aine eesmärgid koolis.

Küsimusele 3 sarnanev küsimus, mis selgitab välja õpilaste suhtumist ühiskonnaõpetuse ainesse, seda suhtumist seejuures täpsustades.

Õpilaste arvamused ühiskonnaõpetuse aine eesmärkidest koolis olid järgmised:

- 72% ülevaate omamine ühiskonna kohta.
- 66% oskuse kujundamine oma õiguste ja huvide eest seista.
- 56% oma koha ja võimaluste tundmaõppimist kaasaja maailmas.
- 55% kaasaja probleemide ja arengutendentside mõistmine.
- 28% oskuse omandamine toimetulekuks tänases õigusruumis.
- 19% oskuse omandamist toime tulla infotulvas.

Kuna igaühel paluti ära märkida kolm kõige olulisemat eesmärki, saame pildi, et õpilaste arvates on see õppeaine, mis:

- annab neile ülevaate ühiskonna kui niisuguse kohta,
- kujundades neis oskust oma õiguste ja huvide eest seista ning
- aidates neil õppida tundma oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas.

Rohkem kui pooled leidsid, et ühiskonnaõpetus aitab neil mõista kaasaja probleeme ja arengutendentsi.

Märgatavalt vähem õpilasi arvab, et see aine aitab omandada oskusi toimetulekuks tänases õigusruumis, mis on kummalisel kombel otsekui vastuolus sagedasti märgitud oskuse omandamisega seista oma õiguste ja huvide eest. Vastuoluline on ka see, et vaid 19% leiab, et aine eesmärgiks on oskuste omandamine toimetulekuks infotulvas, kuna 64% vastanuist väitis ju, et tundides analüüsi meedias kajastatavaid uudiseid.

Õpilaste poolt väljendatuga võib rahule jääda, kuna ühiskonnaõpetus osutub nende hinnangul rohkem praktilise väljundiga õppeaineks, mitte aga teooria pinnale jäävaks "teaduseks". Esimene ongi ühiskonnaõpetuse ainekava ning aastatepikkuse ainearenduse taotlus.

Kokkuvõtte.

Võib nentida, et riigieksamitöö lõpus olnud küsimustik annab mõningase ettekujutuse eksamiks valmistumise kõõgipoolsest ja pigem kinnitab seejuures loogilist järeldust, et

- ☐ mida rohkem on ainet õpitud,
- ☐ mida meeldivam õpilase jaoks aine on,
- ☐ mida kõrgem on õpilaste motivatsioon ühiskonnaõpetust õppida,

Seda paremad on eksamitulemused.

Ca 25% õpilastest leiab aga, et eksam ei vastanud nende ootustele. See viitab asjaolule, et päris hästi eksamit ei mõisteta: ei osata selleks konkreetselt valmistuda, ei teata mida täpselt peab teadma ja oskama - lisaks mitme õpilase otseütlemised, et eksam ei vastanud programmile ja küsimuste sõnastus oli vilets. Samas on vihjeid sellele, et positiivse

eksamitulemuse saavutamiseks pole laia silmaringiga õpilastel vajagi ühiskonnaõpetuse tunde võtta.

Vaatamata küsitavustele on ometi selge, et ühiskonnaõpetuse ainet ja riigieksamit selles aines peetakse väga vajalikuks. Seda on mitmed õpilased ka sõnaselgelt väljendanud: *Ühiskonnaõpetus võiks olla juba algklassidest peale.*

Ühiskonnaõpetuse eksam peaks olema kohustuslik ja seotud ka geograafiaga.

Eksamikomisjoni ees on ülesanne jätkata püüda:

- ☐ sõnastada eksamiülesanded arusaadavalt,
- ☐ leida eksamile optimaalne raskusaste, mis võtaks võimaluse selle sooritamiseks ilma ainet õppimata.

Ühiskonnaõpetuse riigieksami sisu 2004/2005 õppeaastal

Eksami ülesanded koostatakse RÕKi üldosa ja ainekava alusel.

Nüüdisühiskond. Ühiskonna mõiste. Võim majanduses, riigis ja inimsuhetes. Võimu tunnused ja teostamise meetodid. Avalik ja erasektor. Riigi mõiste. Tsiviilühiskond. Majandussfäär. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Huvid. Pluralismi olemus ja tähtsus. Sotsiaalsed probleemid. Heaoluriik. Infoühiskond. Ühiskonna jätkusuutlikkus ja ühiskonnaelu valdkondade seotus.

Ühiskonna valitsemine. Osalus- ja elitaardemokraatia. Sotsiaalsed liikumised ja erakonnad. Poliitilised ideoloogiad. Valimised: funktsioonid, erinevad valimissüsteemid, valimiskäitumine, valimiste tulemused. Kõrgeim seadusandlik võim. Kõrgeim täidesaatev võim. Bürokratia. Korruptsioon. Riigipea. Kohtuvõim. Võimude lahusus. Opositsioon. Kohalik omavalitsus.

Ühiskonna majandamine. Ühiskonna majandusressursid. Riik ja majandus. Majandusarengu planeerimine liberaalses ühiskonnas – majanduspoliitika. Majanduse regulatsioon seaduste, maksu- ja rahapoliitika ning turumehhanismide abil. Makromajanduse põhinäitajad. Välismajanduspoliitika. Euroopa Liidu fiskaalpoliitika ja ühisturg.

Indiviid ühiskonnas. Sotsiaalne staatus ja sotsiaalne mobiilsus. Majanduslik aktiivsus ja heaolu. Ühishüved. Sotsiaalne turvalisus: sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi. Euroopalikud põhimõtted sotsiaalkaitse alal. Sotsiaalsed rollid. Indiviid ja riik. Eesti Vabariigi olulisemad õigusaktid (õpetaja valikul). Inimõigused. Kodakondsus. Kodanikuõigused ja -kohustused. Riigi- ja kodanikukaitse.

Kaasaja maailma mitmepalgelisus. Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma mitmekultuurilisus. Riikide sotsiaal-majandusliku ja poliitilise arengu erinevused. Globaalprobleemid: rahvastiku-, keskkonna- ja sotsiaalsed probleemid. Maailma ühtsuse ja vastastikuse seotuse suurenemine. Infotehnoloogia mõju maailma arengule.

Rahvusvaheline suhtlemine. Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Tähtsamad maailma- ja regionaalorganisatsioonid. Euroopa integratsioon. Eesti riigi rahvusvaheline asend.

Eksami eesmärgid

Eksami eesmärgid lähtuvad riikliku õppekava üldosas sätestatud eesmärkide ja eeskätt ainealaste eesmärkide püstitusest.

Riikliku õppekava õppe- ja kasvatuseesmärgiks on inimese arengu terviklikkus; enese määratlemine puutudes kokku erinevate maailmakäsitustega; oskus elukestvalt õppida; soov areneda, võime analüüsida omaenese ja teiste kogemusi. Koostööoskused, käitumiskultuur ning eetilisus loovad eeldused elus toimetulekuks ning muutuvast maailmas orienteerumiseks. Üldhariduslik õpe toetab kodanikuühiskonna arengut.

Eksami koostamisel lähtutakse kooli õppe- ja kasvatuseesmärkidest, mis eeldab isiksuse kujunemist, kes:

- 1) suhtub heasoovlikult kaasinimestesse, austab nende vabadust ja väärikust;
- 2) soovib ja oskab teha konstruktiivset koostööd;
- 3) toetab aktiivselt ühiskonna demokraatlikku arengut;
- 4) austab ja järgib seadusi, on teadlik oma kodanikukohustustest ja -vastutusest;
- 5) tunneb end oma rahva liikmena, kodanikuna, tunneb end seotuna Euroopa ja kogu inimkonnaga;
- 6) tunneb ja austab oma rahva kultuuri, omab ettekujutust ja teadmisi maailma eri rahvaste kultuuridest, suhtub neisse eelarvamustevabalt ning lugupidavalt;
- 7) hoiab loodust, elab ja tegutseb keskkonda ning loodusressursse säästes;
- 8) usaldab ennast, on väärikas ja enesekriitiline;
- 9) tunneb end vastutavana oma elukäigu eest;
- 10) juhindub oma valikutes ja tegudes eetika alusväärtustest: inimelu pühadus, vägivallast hoidumine, vabadus, õiglus, ausus, vastutus;
- 11) on tundlik esteetiliste väärtuste suhtes, kujundab oma ilumeelt;
- 12) väärtustab terveid eluviise, arendab oma vaimu ja keha;
- 13) mõtleb süsteemselt, loovalt ja kriitiliselt, on avatud enesearendamisele;
- 14) püüab mõista asjade tähendust, nähtuste põhjusi ja seoseid, on motiveeritud õppima ja oskab õppida;
- 15) tuleb toime muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas;
- 16) mõistab töö vajalikkust inimeste ja ühiskonna arengus; on valmis otsima endale sobivat tööd.

Eksami kaudu kontrollitakse üldpädevuste kujunemist:

- õpipädevus – suutlikkus tõhusaid õpistrateegiaid ning sobivat õpistiili kasutades juhtida oma õpitegevust: end õppimisele häälestada, motiveerida, otsida vajalikku teavet, omada ülevaadet oma teadmistest, suhestada oma teadmised teiste inimeste looduga ja luua uus teadmine, seirata ja hinnata oma mõtte- ja õpitegevust;
- tegevuspädevus – suutlikkus näha probleeme ja neid lahendada, oma tegevusi kavadada, seada tegevuseesmärgid ja näha ette oodatavaid tulemusi, valida tegevusvahendeid, tegutseda, hinnata oma tegevuste tulemusi; koostööoskused;
- väärtuspädevus – suutlikkus tajuda oma seotust teiste inimestega, oma ja muude rahvaste kultuuriga, loodusega, inimese looduga, hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohalt;

- enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, mõtestada oma tegevusi ja käitumist ühiskonnas, kujundada end isiksusena.

Eksami kaudu kontrollitakse valdkonnapädevuste kujunemist:

- sotsiaalne pädevus – suutlikkus orienteeruda ühiskonnaelus; kaasaja ning mineviku ühiskondlike nähtuste ja arengute mõistmine, valmisolek toetada demokraatlikke muudatusi ühiskonnas.
- refleksiooni- ja interaktsioonipädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast ja inimestevahelisi suhteid vastavalt kultuurinormidele, valida sobivat käitumisviisi, järgida terveid eluviise, lahendada iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme
- kommunikatiivne pädevus – suutlikkus keele vahendusel mõista, talletada, edastada, vahetada, tõlgendada ja luua tekste. Kõige laiemalt tähendab kommunikatiivne pädevus suutlikkust suhelda erinevates situatsioonides ning teemadel suulises ja kirjalikus vormis.
- tehnoloogiapädevus – suutlikkus mõista tehnoloogia arengust tingitud muutusi inimeste töö- ja eluviisis, toimida kaasaja kõrgtehnoloogilises maailmas, olla säästlik ressurside kasutaja.

Eksami koostamisel käsitletakse ülesannetes õppekava kohustuslikke läbivaid teemasid:

- keskkond ja säästev areng;
- tööalane karjäär ja selle kujundamine;
- infotehnoloogia ning meedia;
- turvalisus.

Eksamiga kontrollitakse kõigi õpitulemuste saavutatust (teadmised, oskused, hoiakud) ühiskonnaõpetuses, et selgitada kuivõrd õpilane:

- tunneb kaasaja ühiskonna kujunemise põhijooni, kaasaja ühiskonna struktuuri ning korralduspõhimõtteid;
- omab ülevaadet kaasaegse majanduse toimemehhanismidest;
- teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone;
- oskab iseloomustada riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdisaegseid sotsiaalpoliitilisi süsteeme, kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentse;
- tunneb demokraatia reegleid, inim- ja kodanikuõigusi, Eesti Vabariigi põhiseadust ja «Kodakondsuse seadust» ning teisi olulisemaid õigusakte;
- oskab adekvaatselt määratleda oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas, töötada ja elada turumajanduslikus ühiskonnas, osaleda ühiskonnaelus, kaitsta oma huve ja õigusi;
- oskab koguda massimeediast sotsiaalpoliitilist ja majanduslikku teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada.

Eksami vorm

Eksami vorm on kirjalik ja kestvus neli tundi. Eksami ajal on eksaminandil kasutada Eesti Vabariigi Põhiseaduse tekst vastavalt kooli õppekeelele.

Eksamitöö koosneb arutlusest (20 palli) ja ülesannetest (80 palli) teemadel:

8. Nüüdisühiskond (10 p).
9. Ühiskonna valitsemine (10 p).
10. Ühiskonna majandamine (10 p).
11. Indiviid ühiskonnas (20 p).
12. Kaasaja maailma mitmepalgelisus (10 p).
13. Rahvusvaheline suhtlemine (10 p).
14. Põhiseaduse tundmine (10 p).

Õppekirjandus

L. Möldre, A. Toots. Ühiskonnaõpetus XII klass. Tallinn, 1999. Kasutada võib ka V. Peebu ja P. Kama õpikut Ühiskonnaõpetus. Tallinn, 1997.

Toimumise aeg

Riigieksam ühiskonnaõpetuses toimub 25. mail 2005. aastal ja lisaeksam 8. juunil.